

**ΥΠΟΕΡΓΟ: ΥΠΟΕΡΓΟ 3 «ΔΡΑΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΙΝΕΠ»**

**της Πράξης «ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ 2014-2021»
κωδ. ΟΠΣ 5000245**

**ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:
ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΤΗΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΛΟΑΤΚΙ+ ΣΤΗΝ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ**

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Κωδικός εκπαιδευτικού υλικού:

Κωδικός Πιστοποίησης προγράμματος: 832

Ε.Π.
**ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ**
ΣΥΜΠΡΟΪΚΤΑ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

**ΥΠΟΕΡΓΟ: ΥΠΟΕΡΓΟ 3 «ΔΡΑΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΙΝΕΠ»**

**ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:
ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΤΗΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΛΟΑΤΚΙ+ ΣΤΗΝ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ**

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Μέλη Ομάδας

**Συντονιστής/στρια:
Δρ. ΓΑΛΑΝΑΚΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ**

**Συγγραφείς:
ΜΠΕΛΙΑ ΣΤΕΛΛΑ
ΣΚΑΡΠΙΔΟΥ ΕΛΕΝΑ
ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΜΙΧΑΛΗΣ
ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ ΕΙΡΗΝΗ
ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΑ
ΧΡΗΣΤΙΔΗ ΕΛΕΝΑ ΟΛΓΑ
ΒΕΤΣΟΠΟΥΛΟΥ ΛΑΜΠΡΙΝΑ**

**Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ**

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

“Διασφάλιση των Δικαιωμάτων και της Ισότητας των μελών της Κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ+ στην Δημόσια Διοίκηση”

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΕΠΙΜΟΡΦΟΥΜΕΝΑ ΆΤΟΜΑ

ΙΝ.ΕΠ. - Ε.Κ.Δ.Δ.Α.
Αθήνα - Ιούλιος 2022

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΕΠΙΜΟΡΦΟΥΜΕΝΑ ΆΤΟΜΑ

ΒΑΣΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ της επιμόρφωσης, όπως περιγράφεται στον Φάκελο Φ1 του προγράμματος είναι η «ευαισθητοποίηση εργαζόμενων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα γύρω από θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας, έκφρασης και χαρακτηριστικών φύλου με στόχο την εγκαθίδρυση βασικών καλών πρακτικών, την προστασία των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων κατά την επαφή τους με δημόσιες υπηρεσίες, την αύξηση της ορατότητας και συμπερίληψής τους στις υπηρεσίες αυτές και την καταπολέμηση - ομοφοβικών και τρανσφοβικών συμπεριφορών διάκρισης. Συνοπτικά, σκοπός είναι το πρόγραμμα αυτό να συμβάλει στην βελτίωση των δημόσιων υπηρεσιών κάνοντάς τες περισσότερο ασφαλείς και συμπεριληπτικές προς τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα».

ΟΜΑΔΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Στέλλα Μπελιά
Νάνσυ Παπαθανασίου
Μιχάλης Σακελλαρίου
Έλενα Σκαρπίδου
Ρηνιώ Συμεωνίδου
Έλενα-Όλγα Χρηστίδη
Λαμπρίνα Βετσοπούλου

Επιμέλεια:

Λαμπρίνα Βετσοπούλου

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

Το τεκμήριο αυτό συντάχθηκε και απευθύνεται προς το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης ως συνοδευτικό υλικό για τις ανάγκες υλοποίησης του επιμορφωτικού σεμιναρίου “Διασφάλιση των Δικαιωμάτων και της Ισότητας των μελών της Κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ+ στην Δημόσια Διοίκηση” του Ινστιτούτου Επιμόρφωσης. Το περιεχόμενο εκφράζει τις θέσεις των ατόμων που το συνέταξαν. Αναδημοσίευση του παρόντος για μη εμπορική χρήση επιτρέπεται με αναφορά της πηγής, της ομάδας σύνταξης, κατόπιν γνωστοποίησης αιτήματος χρήσης προς το Ε.Κ.Δ.Δ.Α.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

.....	σελ.9
ΕΝΟΤΗΤΑ 1. ΒΑΣΙΚΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΕΣ	σελ.10
1.1 Ετεροκανονικότητα - ετεροσεξισμός	σελ.10
1.2 Λεξιλόγιο για την ποικιλομορφία του φύλου και της σεξουαλικότητας	σελ.11
ΕΝΟΤΗΤΑ 2. ΕΙΔΗ ΚΑΙ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΔΙΑΚΡΙΣΕ	σελ.22
2.1. Διακρίσεις και στίγμα	σελ.22
2.2. Ομοφοβία, αμφιφοβία, τρανσφοβία, ιντερφοβία, ετεροσεξισμός και ετεροκανονικότητα ...	σελ.25
Εσωτερικευμένη ομοφοβία, αμφιφοβία, τρανσφοβία, ιντερφοβία	σελ.26
2.3. Προσδοκία διάκρισης και έμμεσες διακρίσεις	σελ.28
Αντίληψη των διακρίσεων: υποκειμενική ή αντικειμενική πραγματικότητα;	σελ.29
2.4. Εγκλήματα μίσους – Ρητορική μίσους – Διάκρισεις και άλλοι σχετικοί όροι	σελ.31
Μορφές και συστατικά των εγκλημάτων μίσου	σελ.31
Η ρητορική μίσους	σελ.32
Διακρίσεις.....	σελ.33
Η διαδικτυακή ρητορική μίσου.....	σελ.34
Το ιδιωτικό απόρρητο και η αποκάλυψη της ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητας.....	σελ.35
ΕΝΟΤΗΤΑ 3. ΕΜΠΟΔΙΑ, ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΛΟΑΤΚΙ+ ΑΤΟΜΑ	σελ.37
3.1 Εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στην οικογένεια	σελ.37
3.2 Εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς και τα παιδιά ομόφυλων οικογενειών	σελ.32
3.3 Εμπόδια που αντιμετωπίζουν ομογονεϊκές οικογένειες στο σχολείο	σελ.38
3.4 Εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά στο σχολείο και την εκπαίδευση	σελ.38
3.5 Εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στην κοινωνία	σελ.40
3.6 Εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στην αναζήτηση, πρόσβαση και λήψη υπηρεσιών υγείας	σελ.42
3.7 Άλλα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα σε δημόσιες υπηρεσίες	σελ.43
3.8 Ειδικές προκλήσεις, εμπόδια και δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ΛΟΑΤΚΙ+ μετανάστριες/-ες και άτομα που αιτούνται άσυλο	σελ.42
3.9 Συνέπειες των εμποδίων και των δυσκολιών για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα	σελ.47
ΕΝΟΤΗΤΑ 4. ΉΝΝΟΜΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΛΟΑΤΚΙ+ ΑΤΟΜΑ	σελ.49
4.1 Προστασία δικαιωμάτων ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων – Διεθνές επίπεδο & Ηνωμένα Έθνη	σελ.49
4.2 Η στρατηγική της Ε.Ε. για την υπεράσπιση και την προστασία των ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιωμάτων	σελ.50
4.3 Η θέση της Ελλάδας σε σχέση με άλλες χώρες της Ε.Ε.....	σελ.53
4.4 Προστασία των ΛΟΑΤΚΙ+ Δικαιωμάτων σε εθνικό επίπεδο	σελ.54
ΕΝΟΤΗΤΑ 5. ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣ ΛΟΑΤΚΙ+ ΑΤΟΜΑ	σελ.59
5.1 ΤΙ ΟΦΕΙΛΟΥΜΕ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ: ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΒΗΜΑΤΑ	σελ.60
5.2 ΤΙ ΟΦΕΙΛΟΥΜΕ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ: ΘΥΜΟΜΑΣΤ	σελ.61
5.3 ΠΙΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΑΝΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	σελ.62
α. Ως διοικητικοί/ές υπάλληλοι και άτομα που ασκούμε διοίκηση ΘΥΜΟΜΑΣΤΕ	σελ.62
β. Ως επαγγελματίες υγείας ΟΦΕΙΛΟΥΜΕ ΝΑ	σελ.67
γ. Ως επαγγελματίες ψυχικής υγείας ΟΦΕΙΛΟΥΜΕ ΝΑ	σελ.70
δ. Ως επαγγελματίες που εργαζόμαστε με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που αιτούνται άσυλο, με άτομα που είναι αναγνωρισμένα ως πρόσφυγες και με μετανάστες/τριες ΑΝΑΛΟΓΙΖΟΜΑΣΤΕ	σελ.70
ε. Ως επαγγελματίες εκπαίδευσης ΟΦΕΙΛΟΥΜΕ ΝΑ έχουμε κατά νου	σελ.73
5.4. ΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ: ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΒΗΜΑΤΑ (1/2)	σελ.81
5.5 ΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ: ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΒΗΜΑΤΑ (2/2)	σελ.83
α. Ως άτομα που υποδεχόμαστε καταγγελίες ή αναφορές:.....	σελ.83

β. Ως γονείς:	σελ.83
ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ - ΥΠΟΒΟΛΗ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑΣ	σελ.84
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ	σελ.85

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανάγκη για την κατάρτιση των Δημοσίων Υπαλλήλων της χώρας σε ζητήματα ΛΟΑΤΚΙ+ αναδείχθηκε τόσο κατά την υλοποίηση του ευρωπαϊκού προγράμματος FAROS (2022) με την συμμετοχή του Υπουργείου Δικαιοσύνης όσο και από το πόρισμα που κατέθεσε η Εθνική Επιτροπή για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων τον Μάιο του 2022. Το σχετικό επιμορφωτικό σεμινάριο που σχεδιάστηκε και υλοποιείται χάρη στην άμεση ανταπόκριση του Ινστιτούτου Επιμόρφωσης του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης, έρχεται να καλύψει υπάρχοντα κενά σε γνώση και ευαισθητοποίηση των δημοσίων υπαλλήλων. Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό δεν φιλοδοξεί να είναι εξαντλητικό. Συνοδεύει τις παρουσιάσεις και επιχειρεί να ξυπνήσει έναν προβληματισμό στα άτομα που θα το παρακολουθήσουν, να τα πληροφορήσει και να παράσχει χρήσιμες και πρακτικές οδηγίες για τον χειρισμό επιμέρους ζητημάτων, που στόχο έχουν να εγγυηθούν βασικά ανθρώπινα δικαιώματα σε μια δημοκρατική κοινωνία. Ευχόμαστε να το βρείτε βοηθητικό και να ανατρέξετε στο μέλλον συχνά σε αυτό, ως εγχειρίδιο αναφοράς. Τέλος, θα μας βοηθούσε πολύ, το να βοηθήσετε ως πρωτοπόροι στην διάχυση των γνώσεων, που θα αντλήσετε από την συμμετοχή σας στο σεμινάριο και από την μελέτη αυτού του υλικού, στην εργασία σας, στον κοινωνικό σας περίγυρο και στις οικογένειές σας.

Η ομάδα σύνταξης του υλικού

ΕΝΟΤΗΤΑ 1. ΒΑΣΙΚΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΕΣ

1.2 ΕΤΕΡΟΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΑ - ΕΤΕΡΟΣΕΞΙΣΜΟΣ

Η κατανόηση της έννοιας της **ετεροκανονικότητας**, την οποία εισήγαγε η queer θεωρία στις αρχές της δεκαετίας του '90, αποδεικνύεται χρήσιμη ως προς αυτόν το στόχο.

Σύμφωνα με την ετεροκανονικότητα, η ετεροφυλοφιλία είναι ο μοναδικός «φυσιολογικός» σεξουαλικός προσανατολισμός και όλοι οι άλλοι προσανατολισμοί αποκλίνουν από αυτόν τον κανόνα. Ως εκ τούτου, ομαλοποιούνται όλες οι συμπεριφορές, αξίες και πολιτισμικές πτυχές που σχετίζονται με και ενισχύουν την ετεροφυλοφιλία. Επιπλέον, η ετεροκανονικότητα αναγνωρίζει την ύπαρξη μόνο δύο φύλων, του αρσενικού και του θηλυκού, με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και καθορισμένους ρόλους μέσα στην οικογένεια, το σχολείο και στην ευρύτερη κοινωνία και μας υποχρεώνει να επιλέξουμε ή το ένα ή το άλλο.

Η ετεροκανονικότητα λοιπόν, διαιωνίζει την άποψη ότι “το βιολογικό φύλο είναι ένα απόλυτο δίπολο” αφήνοντας εκτός τα ίντερσεξ άτομα. Ωστόσο, όπως γνωρίζουμε πλέον από τη βιολογία και τις νευροεπιστήμες, η φύση δεν εκφράζεται με δίπολα, αλλά με φάσματα ποικιλομορφίας. Γνωρίζουμε επίσης ότι το βιολογικό φύλο δεν μπορεί να οριστεί με απολυτότητες, καθώς είναι ιδιαίτερα πολυπαραγοντική έννοια (κυτταρικό, γοναδικό, χρωμοσωμικό, ορμονικό, εξω/εσω ανατομικό φύλο) και ο συνδυασμός των παραγόντων αυτών στο κάθε σώμα ενδέχεται να μην είναι ο τυπικός ή ο αναμενόμενος για τις επιταγές της ετεροκανονικότητας. Παρόλο λοιπόν που η ποικιλομορφία είναι βασικό συστατικό της ζωής, τα σώματα που εμφανίζουν μη τυπικούς συνδυασμούς των χαρακτηριστικών φύλου ταξινομούνται ως “γενετικές ανωμαλίες” και “διαταραχές της ανάπτυξης φύλου” και παθολογικοποιούνται. Αυτό γίνεται φανερό, αφενός με την ιατρική πίεση σε επιλεκτικούς τερματισμούς υγιών και επιθυμητών ίντερσεξ εμβρύων, όταν η διάγνωση γίνει προγενετικά, σε μια προσπάθεια να εξαλειφθούν πριν καν γεννηθούν (ευγονική). Αφετέρου με την εξάλειψη των ίντερσεξ χαρακτηριστικών που επιχειρείται ευρέως σε άτομα που γεννιούνται με ίντερσεξ ποικιλομορφίες, μέσω διορθωτικών ή προληπτικών επεμβάσεων όταν αυτά είναι από νεογέννητα μέχρι τριών ετών, αλλά και αργότερα μέσω επαναλαμβανόμενων επεμβάσεων ή/και ορμονοθεραπείας. Το σύστημα προφυλάσσει τις νόρμες του με κάθε κόστος. Πολλοί γιατροί, εκμεταλλευόμενοι την αγωνία και άγνοια των γονιών και τη βιασύνη της πολιτείας να αποδοθεί φύλο στο παιδί τους πριν γυρίσουν από το μαιευτήριο στο σπίτι (αγόρι κατά προτίμηση), προτείνουν και εκτελούν διορθωτικές επεμβάσεις αισθητικής “κανονικοποίησης” στο φύλο των ίντερσεξ παιδιών, κάτι που πολύ συχνά αποβαίνει καταστροφικό για τη μελλοντική υγεία και ευζωία των ατόμων που τις υπέστησαν, χωρίς τα ίδια να είναι σε θέση να συναινέσουν και χωρίς να δίνονται εναλλακτικές ή πλήρης ενημέρωση για τις συνέπειες τέτοιων επεμβάσεων στους γονείς τους.¹

Μια ετεροκανονική στάση τοποθετεί επίσης τα άτομα που είναι ετεροφυλόφιλα (στρέιτ) σε μια προνομιακή ομάδα. Τα μέλη αυτής της ομάδας είναι άνδρες ή γυναίκες (ανάλογα με το φύλο που τους αποδόθηκε κατά τη γέννηση), εμφανίζουν ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά σύμφωνα με τα ανατομικά χαρακτηριστικά τους και εκτελούν ξεχωριστές λειτουργίες στην κοινωνική ζωή, βάσει του φύλου τους. Αυτά τα άτομα συχνά απολαμβάνουν μεγαλύτερο κύρος και προνόμια τα οποία

¹ IGLYO, OII Europe και EPA: [Υποστηρίζοντας το ίντερσεξ παιδί σας](#)

στερούνται τα ομοφυλόφιλα, αμφιφυλόφιλα, τρανς, ίντερσεξ κ.α. Αυτά τα προνόμια, σε πολλές περιπτώσεις, εκφράζονται και επιβάλλονται με έμμεσους τρόπους.

Σύμφωνα με την ετεροκανονικότητα, η πιο επιθυμητή πορεία ζωής για κάθε άτομο είναι συνήθως εκείνη που περιλαμβάνει την εύρεση συντρόφου του «αντίθετου» φύλου στην αρχή της ενηλικίωσης, το γάμο, την απόκτηση παιδιών και την ανάληψη παραδοσιακών έμφυλων ρόλων καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής. Ωστόσο, είναι εντελώς αυθαίρετο να υποθέτουμε ότι όλοι οι άνθρωποι επιθυμούν κάποια μέρα να παντρευτούν και να αποκτήσουν παιδιά, ή να ρωτάμε μία κοπέλα εάν έχει αγόρι, χωρίς να γνωρίζουμε αν έλκεται στην πραγματικότητα από τα αγόρια.

Ο ετεροσεξισμός αναφέρεται στο σύστημα στάσεων, προκαταλήψεων και διακρίσεων που συνοδεύει την πεποίθηση ότι όλοι οι άνθρωποι είναι αποκλειστικά ετεροφυλόφιλοι (Fish, 2006). Ο ετεροσεξισμός είναι άμεσα συνδεδεμένος με την ομοφοβία, διαφέρει όμως σημαντικά, καθώς αποτελεί ένα σύστημα καταπίεσης που είναι ενσωματωμένο στους κυρίαρχους κοινωνικούς, πολιτισμικούς και οικονομικούς θεσμούς (Colour Youth, 2020). Με αυτή την έννοια ετεροσεξιστικό είναι κάθε σχήμα που ασπάζεται, προωθεί και καλλιεργεί την ετεροφυλοφιλία και τον βιολογικό διαχωρισμό του φύλου εντός του διπόλου άνδρας-γυναίκα, καθώς και τις δομημένες κοινωνικές σχέσεις που βασίζονται σε αυτά, ως τις μοναδικά αποδεκτές και “φυσιολογικές” εκφράσεις της ανθρώπινης σεξουαλικότητας, των ανθρώπινων σωμάτων, των έμφυλων ταυτοτήτων και των κοινωνικών ρόλων.

1.2 ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ

Οι όροι που παρατίθενται παρακάτω είναι βασισμένοι σε αυτούς που χρησιμοποιούνται από τις διεθνείς συνθήκες και άλλους μηχανισμούς ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένου του Επιτρόπου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης, της Επιτροπής Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών και του Ύπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι ορισμοί αυτοί έχουν επίσης χρησιμοποιηθεί στις αρχές της Yogyakarta (plus10)² σχετικά με την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα σε ό,τι αφορά στον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου, την έκφραση και τα χαρακτηριστικά φύλου

Υπάρχουν αρκετές διαφορές μεταξύ των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων (σεξουαλικός προσανατολισμός), των Τρανς ατόμων (ταυτότητα φύλου και έκφραση φύλου), των Ίντερσεξ ατόμων (χαρακτηριστικά φύλου), αλλά και όλων των άλλων υποκατηγοριών, επειδή τα άτομα βιώνουν με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους το φύλο τους. Ενώ τα βιώματα των εμπλεκόμενων ατόμων μπορεί να είναι διαφορετικά, οι ομάδες συχνά συγκλίνουν υπό έναν και μοναδικό γενικό όρο καθώς έτσι τους δίνεται κατ' αρχάς, η δυνατότητα να χτίσουν την ταυτότητά τους, να μοιραστούν τις εμπειρίες τους με άλλα άτομα και να γίνουν ορατά στην κοινωνία. Άλλος ένας πολύ σημαντικός λόγος είναι η επίτευξη της ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης αναφορικά με τα δικαιώματά τους, τα οποία συχνά παραβιάζονται, και η καταπολέμηση των διακρίσεων, συμπεριλαμβανομένων των εγκλημάτων και της ρητορικής μίσους κατά των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Για το λόγο αυτό έχουν αναπτυχθεί οι παρακάτω ταξινομήσεις, επειδή χρειαζόμαστε κοινώς αποδεκτούς ορισμούς ώστε να αναδείξουμε ότι αρκετοί άνθρωποι σιγματίζονται, αντιμετωπίζουν διακρίσεις, βία και σε ορισμένες περιπτώσεις, ακόμη και θανάτωση εξαιτίας του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας, της έκφρασης ή των χαρακτηριστικών του φύλου τους. Σε μια δημοκρατική κοινωνία δεν μπορεί να γίνει

² [THE YOGYAKARTA PRINCIPLES plus 10](#)

καμία παραχώρηση στην ελευθερία του ατόμου και στο δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού και της σεξουαλικής του αυτοδιάθεσης. Επίσης, οι όροι αυτοί αποτελούν ένα μέσο για να κερδίσουν ορατότητα κι άλλες ταυτότητες, πέρα από τις συνηθισμένες και όλοι/-ες/-α να ανακαλύψουμε την ομορφιά της ποικιλομορφίας που μας περιβάλλει.

Η γνώση, η κατανόηση και η σωστή χρήση των όρων που χρησιμοποιούνται από τη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην ορθή αναπαράσταση των ΛΟΑΤΚΙ+ ζητημάτων και διεκδικήσεων. Μπορεί να δυσκολεύεστε να τους καταλάβετε ή να τους θυμηθείτε. Αυτό δεν μπορεί να σας εμποδίσει από το να σέβεστε τα άτομα και τα δικαιώματά τους.

Πολύ συχνά, όροι που χρησιμοποιούνται από δημόσιους λειτουργούς, ακόμη και από άτομα που επιθυμούν να προσεγγίσουν ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου με καλή πρόθεση, φέρουν ένα έντονα αρνητικό φορτίο, έχοντας χρησιμοποιηθεί για πάρα πολλά χρόνια στιγματιστικά, με στόχο να κακοποιήσουν και να περιθωριοποιήσουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Άλλοι όροι και εκφράσεις φέρουν επίσης και το ιατρικό και ψυχιατρικό στίγμα που βάραινε (και συνεχίζει, δυστυχώς, ακόμη να βαραίνει κάποιες φορές) τις ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητες: όροι που χρησιμοποιήθηκαν, για να θέσουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα έξω από τα όρια του "φυσιολογικού", του "υγιούς" και του κοινωνικά αποδεκτού. Η χρήση τέτοιων όρων και εκφράσεων είναι τραυματική για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, λειτουργεί όμως και διαβρωτικά σε πολύ περισσότερα επίπεδα, ακυρώνοντας ταυτότητες και βιώματα, και συντηρώντας τα ομοφοβικά, αμφιφοβικά, τρανσφοβικά και ιντερφοβικά στερεότυπα και τις προκαταλήψεις.

Παρακάτω ακολουθεί η επεξήγηση χρήσιμων όρων που παρατίθενται με *θεματική* και όχι *αλφαβητική* σειρά.

ΛΟΑΤΚΙ+ (LGBTQI+): Ακρωνύμιο που χρησιμοποιείται για το σύνολο της κοινότητας των Λεσβιών, των Ομοφυλόφιλων, των Αμφιφυλόφιλων, των Τρανς, των Κούιρ και των Ίντερσεξ ατόμων. Το σύμβολο «+» δηλώνει επιπλέον ταυτότητες φύλου και σεξουαλικούς προσανατολισμούς. Το ακρωνύμιο αυτό κωδικοποιήθηκε από το κίνημα που διεκδικεί τα δικαιώματα των μη ετεροφυλόφιλων ανθρώπων ή/και εκείνων που το κοινωνικό τους φύλο δεν συμφωνεί με το φύλο που τους αποδόθηκε στη γέννηση. Τα κύρια αιτήματά τους είναι η προώθηση της ισονομίας, της ισότητας και της ίσης μεταχείρισης και η κατάργηση των διακρίσεων με βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα, την έκφραση ή τα χαρακτηριστικά φύλου. Εκτιμάται ότι ποσοστό των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στο συνολικό πληθυσμό είναι περίπου 10%. Ωστόσο, το ποσοστό αυτό αυξάνεται όσο οι κοινωνίες είναι περισσότερο ανεκτικές στις ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητες και όσο τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα αυτοπροσδιορίζονται ανοιχτά χωρίς να φοβούνται ότι θα υπάρξουν συνέπειες. [Στην αγγλική γλώσσα, **LGBTQI+:** Lesbian, Gay, Transsexual, Bisexual, Queer, Intersex +].

Στο ΛΟΑΤΚΙ+ ακρωνύμιο συνυπάρχουν οι *τέσσερις βασικές και ανεξάρτητες μεταξύ τους φασματικές έννοιες του φύλου*³: Ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα, η έκφραση φύλου και τα χαρακτηριστικά φύλου δεν είναι το ίδιο πράγμα. *Αποτελούν ξεχωριστές και ανεξάρτητες πλευρές κάθε ανθρώπου.* Ενώ οι λεσβίες, οι ομοφυλόφιλοι, οι αμφιφυλόφιλοι, οι τρανς και οι ίντερσεξ άνθρωποι αντιμετωπίζουν διαφορετικές προκλήσεις, αποτελεί κοινό τους στοιχείο το γεγονός ότι συχνά υφίστανται παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, με την αιτιολογία ότι δεν εμπίπτουν στα αυστηρά δυαδικά πρότυπα του βιολογικού και κοινωνικού φύλου.

³ [The Genderbread person](#) (στα ελληνικά)

Βιολογικό φύλο (Sex) ή φύλο που αποδόθηκε στη γέννηση: Σύμφωνα με το Αμερικανικό Ινστιτούτο Ιατρικής, το φύλο είναι μία βιολογική κατασκευή η οποία υπαγορεύεται από την παρουσία των χρωμοσωμάτων φύλου και (στα ζώα και στον άνθρωπο) από την παρουσία λειτουργικών αναπαραγωγικών οργάνων⁴. Η απόδοση φύλου στη ληξιαρχική πράξη γέννησης είναι η ιατρική ταξινόμηση των ατόμων σε δύο γενικές κατηγορίες: αρσενικά ή θηλυκά άτομα. Κατά τη γέννηση, αποδίδεται στα βρέφη το φύλο, βασισμένο μόνο στα εξωτερικά ανατομικά τους χαρακτηριστικά. Ωστόσο, οι παράγοντες που καθορίζουν το φύλο, όπως ορίζεται από τη βιολογία, δεν είναι μόνο η εμφανής ανατομία, αλλά επίσης η εσωτερική, καθώς και γενετικοί και ορμονικοί παράγοντες. Επομένως, αν ένα άτομο είναι αρσενικό, θηλυκό ή ίντερσεξ εξαρτάται από έναν συνδυασμό βιολογικών χαρακτηριστικών όπως: χρωμοσώματα, ορμόνες, εσωτερικά και εξωτερικά αναπαραγωγικά όργανα και δευτερογενή χαρακτηριστικά φύλου. Τα άτομα για τα οποία τα σωματικά χαρακτηριστικά φύλου τους δεν μπορούν να ταξινομηθούν ιατρικά ως τυπικά αρσενικά ή τυπικά θηλυκά, κατηγοριοποιούνται (στο βιολογικό φάσμα) ως ίντερσεξ. Παρόλο που στην πραγματικότητα το βιολογικό φύλο αποτελεί ένα συνεχές φυσικής ποικιλομορφίας και όχι ένα στεγανά προσδιορισμένο δίπολο, τα ίντερσεξ άτομα εξακολουθούν να παθολογικοποιούνται από την ιατρική κοινότητα (ως “διαταραχές της ανάπτυξης φύλου”), και να ταξινομούνται προσεγγιστικά σε μία από τις δύο παρεχόμενες κατηγορίες (Άρρεν / Θήλυ). Καθώς δεν αναγνωρίζεται η φυσική τους ύπαρξη στα περισσότερα κράτη, εξακολουθούν να υφίστανται σοβαρές παραβιάσεις στα βασικά τους ανθρώπινα δικαιώματα. Σοβαρότερη εξ αυτών, είναι η χειρουργική τροποποίηση των γεννητικών τους οργάνων (όταν αυτά χαρακτηριστούν “ασαφή”) σε βρεφική ηλικία, προκειμένου να ταιριάζουν με την ληξιαρχική καταχώρηση φύλου που τους ανατέθηκε.

Κοινωνικό φύλο (Gender): Αναφέρεται, παραδοσιακά, στην κοινωνική και πολιτισμική κατασκευή του να είσαι άνδρας ή γυναίκα και συμπεριλαμβάνει τους ρόλους και τις αρμοδιότητες που αποδίδονται στους άνδρες και τις γυναίκες από την εκάστοτε κοινωνία. Το κοινωνικό φύλο είναι ως εκ τούτου άρρηκτα συνδεδεμένο με τις κοινωνικές προσδοκίες που συνδέονται με το αντιληφθέν ως βιολογικό φύλο των ατόμων. Όλες οι κοινωνίες ορίζουν συγκεκριμένα και διαφορετικά ενδιαφέροντα, χαρακτηριστικά προσωπικότητας, εργασίες και ασχολίες ως κατάλληλα για το καθένα από τα δύο φύλα. Το κοινωνικό φύλο εμπεριέχει όλες τις κοινωνικές συμπεριφορές και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά (στάση σώματος, τρόπος ομιλίας, τρόπος σκέψης, περπατήματος, χρήση γλώσσας, ντύσιμο, κομμώσεις κ.α.) που θεωρούνται αποκλειστικά ή κυρίαρχα για το κάθε φύλο. Μέχρι σήμερα, με εξαίρεση λίγες περιπτώσεις, η διαφορά των φύλων έχει λάβει παντού και πάντα ιεραρχικό πρόσημο, με το αρσενικό να θεωρείται ανώτερο από το θηλυκό, πράγμα που έχει επιφέρει διαφόρων ειδών ασυμμετρίες. Μερικά άτομα δεν ταυτίζονται με το δίπολο άνδρας/γυναίκα. Το κοινωνικό φύλο υφίσταται ανεξάρτητα από το βιολογικό φύλο και το φύλο ενός ατόμου δεν αντιστοιχεί πάντα με το φύλο που του αποδόθηκε κατά τη γέννηση.

Έμφυλοι ρόλοι (Ρόλοι των φύλων - Gender roles, Στερεότυπα φύλου): Περιλαμβάνονται όλες οι κοινωνικές συμπεριφορές και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά που θεωρούνται αποκλειστικά ή κυρίαρχα για το κάθε φύλο, π.χ. ότι η γυναίκα πρέπει να είναι τρυφερή, υπομονετική, γλυκιά και λιγομίλητη και ο άνδρας πρέπει να είναι γενναίος, στωικός και ισχυρογνώμων. Το τι «θεωρείται» ανδρική ή γυναικεία συμπεριφορά διαμορφώνεται και επιβάλλεται στο άτομο από την εκάστοτε κοινωνία και δεν πηγάζει «φυσικά», από το βιολογικό φύλο. Οι έμφυλοι ρόλοι και στερεότυπα διδάσκονται στα παιδιά από πολύ μικρή ηλικία, ακόμα και ασυνείδητα, με αποτέλεσμα να γίνεται δύσκολη η αμφισβήτησή τους. Τις τελευταίες δεκαετίες, χάρη στο κίνημα του φεμινισμού και τη

⁴ [Do you know the sex of your cells? - PMC](#)

χειραφέτηση της γυναίκας αλλά και την πίεση που ασκείται από το κίνημα για «ανυπακοή» και μη προσαρμογή στις έμφυλες νόρμες, οι ρόλοι αυτοί αμφισβητούνται, ενώ υπάρχει επίσης έντονος διάλογος για το αν οι διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα στα δύο φύλα οφείλονται σε έμφυτα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ατόμου ή εάν αποκτήθηκαν λόγω κοινωνικής μάθησης και της άκριτης επιβολής τους από την κοινωνία.

Διαδικότητα του Φύλου (Gender binary): Η αντίληψη και παραδοχή ότι υπάρχουν μόνο δύο φύλα: άνδρας και γυναίκα. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή δεν μπορούν να υπάρχουν άτομα που αυτοπροσδιορίζονται με ρευστό ή μη-δυναδικό (non-binary) φύλο. Ως μοντέλο αποτελεί προϊόν του Δυτικού -κατά κύριο λόγο- πολιτισμού. Άλλοι πολιτισμοί χρησιμοποιούν διαφορετικά (περισσότερο ή λιγότερο) μοντέλα για την κατηγοριοποίηση των φύλων.⁵

Χαρακτηριστικά φύλου (Sex characteristics): Αφορούν τα βιολογικά χαρακτηριστικά του φύλου. Διακρίνονται σε πρωτογενή χαρακτηριστικά (χρωμοσώματα, ορμονική δομή, γονάδες, εσωτερική και εξωτερική αναπαραγωγική ανατομία) και σε δευτερογενή (π.χ. τριχοφυΐα, φωνή, σκελετική δομή και κατανομή λίπους, μήλο του Αδάμ, κ.α.).

Ίντερσεξ (ή Διαφυλικό) άτομο (Intersex): Ο όρος Ίντερσεξ αντιπροσωπεύει το φάσμα της φυσικής ποικιλομορφίας των χαρακτηριστικών φύλου που φυσιολογικά εμφανίζονται στο ανθρώπινο είδος και δεν μπορούν να κατηγοριοποιηθούν αυστηρά ως αρσενικά ή θηλυκά ή ανήκουν ταυτόχρονα και στις δύο κατηγορίες. Πρόκειται για όρο «ομπρέλα», που περιλαμβάνει το φάσμα των ίντερσεξ καταστάσεων που απαντώνται φυσικά στο ανθρώπινο είδος. Μέχρι τώρα καταγράφονται στην ιατρική βιβλιογραφία πάνω από 40 διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους ένα σώμα μπορεί να είναι ίντερσεξ.

Η ίντερσεξ φυσιολογία μπορεί να περιλαμβάνει διαφοροποιήσεις των εξωτερικών γεννητικών οργάνων, των εσωτερικών αναπαραγωγικών οργάνων, των χρωμοσωμάτων φύλου ή των ορμονών που σχετίζονται με το φύλο. Μερικά παραδείγματα περιλαμβάνουν:

- Εξωτερικά γεννητικά όργανα που δεν εμπίπτουν στην τυπική ιατρική αντίληψη περί αμιγώς αρσενικού ή αμιγώς θηλυκού και άρα χαρακτηρίζονται “ασαφή” ή ταξινομούνται βάσει αυθαίρετης προσέγγισης
- Μη τυπική ανάπτυξη των εσωτερικών αναπαραγωγικών οργάνων
- Πιθανή αναντιστοιχία μεταξύ των εξωτερικών γεννητικών οργάνων και των εσωτερικών αναπαραγωγικών οργάνων
- Αναντιστοιχία φαινότυπου με χρωμοσώματα
- Διαφοροποιήσεις στο χρωμόσωμα του φύλου
- Μη τυπική ανάπτυξη των όρχεων ή των ωοθηκών
- Μη τυπική (υπερβολική ή μειωμένη) παραγωγή ορμονών που σχετίζονται με το φύλο
- Μη τυπική ανταπόκριση του οργανισμού στις ορμόνες που σχετίζονται με το φύλο

Ο όρος ίντερσεξ δηλώνει την παραδοχή του φυσικού γεγονότος ότι το βιολογικό φύλο αποτελεί φάσμα και οι άνθρωποι με ποικιλομορφία χαρακτηριστικών φύλου, πέραν του αρσενικού και του θηλυκού, όντως υπάρχουν.⁶ Ανάλογα με το πόσο στενά ή διευρυμένα ορίζονται, οι ίντερσεξ ποικιλομορφίες εμφανίζονται στο γενικό πληθυσμό με συχνότητα που κυμαίνεται από 0,05% έως 1,7%. Ακόμα και με τον πιο στενό ορισμό όμως (1 άτομο στα 2.000) οι ίντερσεξ άνθρωποι είναι

⁵ Τομπέα, Ε. (2016). *Δύο πνεύματα, μία καρδιά, πέντε φύλα*. Social Policy, ανακτήθηκε 10/04/2022.

⁶ IGLYO, OII Europe και EPA: [Υποστηρίζοντας το ίντερσεξ παιδιά σας](#)

τόσο κοινοί όσο και οι άνθρωποι με κόκκινα μαλλιά. Η εκτίμηση του 1,7% δείχνει πιο κοντά στην πραγματικότητα και έχει αυξητική τάση όσο βελτιώνονται οι απεικονιστικοί γενετικοί έλεγχοι.⁷

Οι άνθρωποι γεννιούνται ίντερσεξ (δεν γίνονται). Μερικές κοινές ίντερσεξ παραλλαγές αποκαλύπτονται προγεννητικά μέσω προγεννητικού ελέγχου. Άλλες μπορεί να είναι άμεσα ορατές κατά τη γέννηση. Κάποια ίντερσεξ χαρακτηριστικά γίνονται εμφανή κατά την εφηβεία ή αργότερα όταν γίνεται προσπάθεια σύλληψης ή και τυχαία. Σε κάποιες περιπτώσεις, τα ίντερσεξ χαρακτηριστικά ενδέχεται να είναι αμελητέα και να περάσουν απαρατήρητα, ή να ανακαλυφθούν μόνο κατά τη διάρκεια αυτοψίας.

Πολύ συχνά, ίντερσεξ βρέφη και παιδιά, χειρουργούνται ή υφίστανται ορμονικές παρεμβάσεις για να αποκτήσουν πιο «αποδεκτά» από την κοινωνία χαρακτηριστικά φύλου. Ωστόσο, τέτοιες πρακτικές αποτελούν κατάφωρη παραβίαση του δικαιώματος στη σωματική ακεραιότητα και αυτονομία και σε πολλές περιπτώσεις υπονομεύουν την σεξουαλική αίσθηση και έχουν εξαιρετικά αρνητικές διά βίου επιπτώσεις στη σεξουαλική και ψυχοσωματική υγεία.

Σήμερα οι παρεμβάσεις αυτές κατατάσσονται από τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών στα ανθρώπινα βασανιστήρια, ενώ όλο και περισσότερες οι ιατρικές έρευνες κατατείνουν στο γεγονός ότι είναι επιβλαβείς και μη ιατρικά αναγκαίες. Ολοένα και περισσότερο, οι πρακτικές αυτές αναγνωρίζονται ως παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σύμφωνα με δηλώσεις από διεθνή και εθνικά ιδρύματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, βιοηθικής και δεοντολογίας.

Τα ίντερσεξ άτομα, όπως και κάθε άνθρωπος, μπορεί να έχουν οποιονδήποτε σεξουαλικό προσανατολισμό, οποιαδήποτε ταυτότητα φύλου και οποιαδήποτε έκφραση φύλου.⁸

Ερωτικός/Σεξουαλικός προσανατολισμός: Ο ερωτικός/σεξουαλικός προσανατολισμός αναφέρεται στην ικανότητα κάθε ατόμου για βαθιά συναισθηματική, στοργική και σεξουαλική έλξη, στενές και σεξουαλικές σχέσεις με άτομα διαφορετικού φύλου (ετεροφυλόφιλο άτομο), ίδιου φύλου (ομοφυλόφιλος ή γκέι, λεσβία) ή με παραπάνω από ένα φύλα (αμφιφυλόφιλο άτομο). Ομοφυλόφιλα, ετεροφυλόφιλα και οι αμφισεξουαλικά άτομα, βιώνουν αντίστοιχα σεξουαλικά και ερωτικά συναισθήματα με τα ετεροφυλόφιλα άτομα και είναι σε θέση να ερωτευτούν να αγαπήσουν και να δημιουργήσουν σχέσεις ισότιμες και μακροχρόνιες.

Το κάθε άτομο από εμάς έχει σεξουαλικό προσανατολισμό. Δεν είναι ξεκάθαρο το ακριβές ποσοστό του πληθυσμού που είναι λεσβίες, ομοφυλόφιλοι ή αμφιφυλόφιλοι. Τα ποσοστά ποικίλουν από μελέτη σε μελέτη, ενώ το ποσοστό όσων δηλώνουν ότι έχουν επαφές με άτομα του ίδιου φύλου είναι αρκετά υψηλότερο από το ποσοστό όσων αυτοπροσδιορίζονται ως λεσβίες, ομοφυλόφιλοι ή αμφιφυλόφιλοι. Τα στοιχεία ποικίλουν ανάλογα με τα πολιτιστικά πρότυπα, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και τα γενικότερα επίπεδα κοινωνικής αποδοχής. Ενώ δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία, γνωρίζουμε ότι ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού είναι λεσβίες, ομοφυλόφιλοι ή αμφιφυλόφιλοι. Σε όλες τις ηπείρους, οι λεσβίες, οι ομοφυλόφιλοι και οι αμφιφυλόφιλοι αντιπροσωπεύουν μία αρκετά υπολογίσιμη μειονοτική ομάδα.

Λεσβία (Lesbian): Ο όρος λεσβία αφορά μια γυναίκα που ελκύεται ρομαντικά, συναισθηματικά, σωματικά και σεξουαλικά από άλλες γυναίκες.

---

⁷ Intersex Human Rights Australia (IHRA) [Intersex population figures](#)

⁸ [Demographics – Intersex Human Rights Australia](#)

Γκέι (Gay): Ο όρος γκέι αναφέρεται σε έναν άνδρα που ελκύεται ρομαντικά, συναισθηματικά, σωματικά και σεξουαλικά από άλλους άνδρες. Ωστόσο, ο όρος έχει χρησιμοποιηθεί για να καλύπτει όλους τους γκέι άνδρες και γυναίκες και μερικές φορές ακόμα και τα αμφιφυλόφιλα άτομα.

Αμφιφυλόφιλο άτομο (Bisexual/Bi): Ένα άτομο το οποίο ελκύεται ρομαντικά, συναισθηματικά, σωματικά και σεξουαλικά από πάνω από ένα φύλο.

Πανσέξουαλ (Pansexual/Omnisexual): Αυτοί οι όροι χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν άτομα που έχουν ρομαντική, συναισθηματική, σωματική και σεξουαλική επιθυμία για άτομα ανεξαρτήτως ταυτότητας φύλου.

Ετεροφυλόφιλο άτομο (Heterosexual, Straight): Ένα άτομο το οποίο ελκύεται ρομαντικά, συναισθηματικά, σωματικά και σεξουαλικά από άτομα διαφορετικού φύλου. Ο όρος αυτός βασίζεται στην αποδοχή της δυαδικότητας του φύλου, εξ ου και η χρήση του συνθετικού «έτερο-». Ωστόσο, επειδή δεν υπάρχουν μόνο δύο φύλα, αυτός ο όρος είναι ανακριβής.

Ασέξουαλ (Asexual, Ace): Ως ασέξουαλ άτομο (που μπορεί να αυτοπροσδιορίζεται ως άνδρας, γυναίκα, transgender κ.λπ.) θεωρείται κάποιο άτομο που βιώνει μερική, ελάχιστη, ή καμία σεξουαλική έλξη. Η ασεξουαλικότητα αποτελεί φάσμα ταυτοτήτων, που αναφέρεται σε άτομα που βιώνουν λίγη έως καθόλου σεξουαλική έλξη. Οι ασέξουαλ άνθρωποι έχουν τις ίδιες συναισθηματικές ανάγκες με όλους τους άλλους ανθρώπους και είναι το ίδιο ικανοί να σχηματίζουν στενές προσωπικές σχέσεις. Πολλά ασέξουαλ άτομα αυτοπροσδιορίζονται ως λεσβίες, gay, straight, bi ή πανσέξουαλ.

Η ασεξουαλικότητα δεν πρέπει να συγχέεται με την αγαμία, που αποτελεί συνειδητή επιλογή και συγκεκριμένη κατάσταση ούτε με την χαμηλή λίμπιντο, η οποία μπορεί να προκληθεί από σωματικά ή ψυχικά αίτια. Επιπλέον δεν πρέπει να χαρακτηρίζονται αυθαίρετα ως ασέξουαλ τα άτομα που δεν μπορούν να προβούν σε σεξουαλική πράξη λόγω κάποιας σωματικής αναπηρίας, καθώς, όπως προαναφέρθηκε η ασέξουαλ κατάσταση σχετίζεται με την σεξουαλική επιθυμία και όχι με την σωματική ικανότητα να προβεί κάποιο άτομο σε σεξουαλική πράξη.

Questioning: ο όρος αυτός αναφέρεται σε ανθρώπους που βρίσκονται στη διαδικασία εξερεύνησης και κατανόησης του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, της ταυτότητας ή της έκφρασης φύλου τους. Συνήθως αναζητούν πληροφορίες και υποστήριξη κατά τη διάρκεια αυτού του σταδίου της ανάπτυξης της ταυτότητας τους. Μερικά άτομα ενδέχεται επίσης να χρησιμοποιήσουν αυτόν τον όρο, για να αυτοπροσδιοριστούν μέσα στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα.

Misgendering: όταν μιλάμε σε/για κάποιο άτομο χρησιμοποιώντας διαφορετικό φύλο από το φύλο που βιώνει το άτομο. Η πρακτική αυτή είναι κακοποιητική, διότι καταργεί αυτομάτως κάθε περιθώριο για αυτοπροσδιορισμό του ατόμου, ιδίως του τρανς ατόμου, καθώς ο/η συνομιλητής/τρια του δείχνει να αδιαφορεί για το πώς αισθάνεται το ίδιο το άτομο, τρανς ή μη, και επιλέγει μια λεκτική διατύπωση, για να μην δυσκολευτεί ο/η ίδιος/α ο/η συνομιλητής/τρια. Το αποφεύγουμε ρωτώντας το άτομο με ποιες ανωνυμίες θα ήθελε να το προσφωνούμε.

Ομόφυλα ζευγάρια: Καλύπτει σχέσεις ή ζευγάρια που αποτελούνται από δύο άτομα του ίδιου φύλου.

Οικογένεια «Ουράνιο Τόξο»: Οικογένεια με γονείς που ανήκουν στο ίδιο φύλο (ομογονεϊκή) ή ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. Μπορεί να οριστεί ως η οικογένεια οποιοδήποτε ατόμου που είναι λεσβία, γκέι, αμφιφυλόφιλο, διεμφυλικό/ φυλοδιαφορετικό, ίντερσεξ ή κουίρ και έχει ή σχεδιάζει να αποκτήσει ένα ή περισσότερα παιδιά μέσω: (γνωστού ή άγνωστου) δωρητή σπέρματος, παρένθετης μητρότητας (με ή χωρίς αποζημίωση προς την παρένθετη μητέρα), αναδοχής, υιοθεσίας (εγχώριας ή διεθνούς), σχέσεων μεταξύ ατόμων διαφορετικής ταυτότητας φύλου, συν-κηδεμονίας ή με άλλους τρόπους.

Ταυτότητα φύλου - Έμφυλη ταυτότητα (Gender Identity): Η έννοια της ταυτότητας είναι έννοια *ψυχολογική* και αναφέρεται στον ατομικό και εσωτερικό τρόπο που βιώνεται το φύλο από κάθε άτομο.

Σε ό,τι αφορά τα τρανς άτομα, η δική τους εσωτερική ταυτότητα φύλου δεν συνάδει με το φύλο που τους αποδόθηκε κατά τη γέννηση. Οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν μια ταυτότητα φύλου, του άνδρα ή της γυναίκας (ή αγόρι ή κορίτσι), αλλά για μερικά άτομα το φύλο δεν ταιριάζει πλήρως σε μία από αυτές τις δύο επιλογές. Ο ΠΟΥ (Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας) έχει δώσει την εξής οδηγία για το φύλο: *«Γεννιόμαστε και ταυτοποιούμαστε σε ένα φύλο και με αυτό μας στέλνουν στον κόσμο. Όμως για πολλούς αυτό είναι αιτία εσωτερικής δυσαρμονίας και η ταυτότητα που αποδίδει ανεπιτυχής, καθώς το φύλο δεν είναι μόνο έμφυτο και ούτε καθορίζεται αποκλειστικά από τη βιολογική διαφορά, αλλά και από παράγοντες κοινωνικούς και πολιτιστικούς».*

Η ταυτότητα του φύλου διαφέρει από τα έμφυλα στερεότυπα - αν αυτοπροσδιορίζομαι ως γυναίκα, δεν σημαίνει ότι θα πρέπει να επιβεβαιώσω τα επικρατούντα κοινωνικά στερεότυπα που σχετίζονται με μια γυναίκα: Μπορώ να είμαι ευαίσθητη αλλά και δυναμική και να έχω τεχνικές δεξιότητες. Επίσης, η ταυτότητα του φύλου διαφέρει από τον ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό, με τον οποίο συγχέεται συχνά, εξαιτίας των στερεοτύπων. Για παράδειγμα, μια αρρενωπή γυναίκα δεν είναι απαραίτητα λεσβία, ούτε ένας θηλυπρεπής άντρας είναι απαραίτητα γκέι.

Πολλές από τις σύγχρονες σχολές σκέψης και ερμηνείας συμφωνούν ότι η **συγκρότηση ταυτότητας φύλου** είναι καθοριστική για τη *συνολική συγκρότηση και αυτοκατανόηση του εαυτού* - το «επί μέρους» καθορίζει το Όλον. Με άλλα λόγια δηλαδή, η ελεύθερη, αβίαστη ανάδυση των παραμέτρων του φύλου είναι απαραίτητη για την αυθεντική επικοινωνία με το μέσα μας αλλά και το έξω, τους άλλους ανθρώπους.

Τρανς (Trans) ή Τρανστζέντερ (Transgender), διεμφυλικό άτομο: Είναι ένας όρος ομπρέλα για τα άτομα των οποίων η ταυτότητα φύλου ή/και η έκφραση φύλου διαφέρει από το φύλο που τους αποδόθηκε κατά τη γέννησή τους. Συμπεριλαμβάνει άτομα που βρίσκονται στο στάδιο της κοινωνικής ή/και σωματικής φυλομετάβασης (transition), άτομα που έχουν ολοκληρώσει την μετάβασή τους και άτομα που είτε έχουν, είτε δεν έχουν κάνει επέμβαση επιβεβαίωσης φύλου. Σε αντίθεση με την κοινή αντίληψη, κάποια άτομα αυτής της κατηγορίας μπορεί να αισθάνονται σαν να είναι σε λάθος φύλο, χωρίς αυτό απαραίτητα να σημαίνει ότι υπάρχει και η επιθυμία για χειρουργικό ή ορμονικό επαναπροσδιορισμό. Περιλαμβάνει πολλαπλές ταυτότητες φύλου, όπως τρανς άνδρας, τρανς γυναίκα, άτομα μη-δυναμικά (non-binary), agender, genderqueer, genderfluid, κ.α.

Τα τρανς άτομα είναι απολύτως ψυχικά υγιή. Πρόσφατα (2019), η διάγνωση της “Διαταραχής ταυτότητας φύλου”, η οποία περιλαμβανόταν στο ICD-10 (Διεθνής Στατιστική Ταξινόμηση Νοσημάτων και Συναφών Προβλημάτων Υγείας) του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (WHO)

αντικαταστάθηκε από τη νέα διάγνωση της “**Ασυμφωνίας φύλου**” και όλες οι σχετικές με την τρανς κατάσταση διαγνώσεις περιλαμβάνονται πλέον σε μια νέα διαγνωστική κατηγορία, τις “Καταστάσεις που σχετίζονται με την σεξουαλική υγεία”.

Τρανς γυναίκα (Trans woman): Τα άτομα των οποίων το φύλο που τους έχει αποδοθεί κατά τη γέννηση είναι αρσενικό, αλλά αυτοπροσδιορίζονται και ζουν ως γυναίκες. Ενδέχεται να τροποποιούν ή να επιθυμούν να τροποποιήσουν το σώμα τους με ιατρική παρέμβαση ώστε να ταιριάζει με την ταυτότητα φύλου τους, χωρίς αυτό να είναι απαραίτητο για την αναγνώρισή τους από την κοινωνία με το φύλο που τα ίδια βιώνουν.

Τρανς άνδρας (Trans man): Τα άτομα των οποίων το φύλο που τους έχει αποδοθεί κατά τη γέννηση είναι θηλυκό, αλλά αυτοπροσδιορίζονται και ζουν ως άνδρες. Ενδέχεται να τροποποιούν ή να επιθυμούν να τροποποιήσουν το σώμα τους με ιατρική παρέμβαση ώστε να ταιριάζει με την ταυτότητα φύλου τους, χωρίς αυτό να είναι απαραίτητο για την αναγνώρισή τους από την κοινωνία με το φύλο που τα ίδια βιώνουν.

Μερικά άτομα που πραγματοποίησαν μετάβαση από το ένα φύλο στο άλλο, προτιμούν να αναφέρονται ως άνδρες ή γυναίκες, παρά ως τρανς άνδρες ή τρανς γυναίκες.

Τρανσέξουαλ (Transsexual): Όρος που αναφέρεται στα τρανς άτομα που προβαίνουν σε διαδικασίες επαναπροσδιορισμού φύλου. Ωστόσο είναι όρος που δεν χρησιμοποιείται πλέον λόγω αρνητικού στιγματισμού, και θα πρέπει να χρησιμοποιείται ο όρος τρανς ή τρανς-τζέντερ. Ωστόσο, υπάρχουν τρανς άτομα, συνήθως μεγαλύτερης ηλικίας, που χρησιμοποιούν αυτόν τον όρο. Σημαντικό είναι πάντως να γίνεται σεβαστή η επιθυμία ενός ατόμου να αυτοπροσδιορίζεται όπως θέλει.

Μη-δυναδικό άτομο (Non-binary): πρόκειται για ένα φάσμα ταυτοτήτων φύλου που δεν είναι αποκλειστικά αρρενωπές ή θηλυκές —ταυτότητες που βρίσκονται έξω από το δυναδικό φύλο. Με άλλα λόγια, κάποια τρανς άτομα ισχυρίζονται ότι δεν αισθάνονται ούτε άνδρες ούτε γυναίκες, ή ότι είναι και τα δύο φύλα και αυτοπροσδιορίζονται ως **μη- δυναδικά** τρανς άτομα. Οι μη δυναδικές ταυτότητες εμπίπτουν στην ομπρέλα των τρανς. Τα μη δυναδικά άτομα μπορούν να αυτοπροσδιοριστούν έχοντας δύο ή περισσότερα φύλα (να είναι bigender/αμφίφυλα ή trigender/τρίφυλα), να μην έχουν κανένα φύλο (agender, άφυλο, μη έμφυλο, απελευθερωμένο από το φύλο ή ουδέτερο ως προς το φύλο), να «μετακινούνται» ανάμεσα στα φύλα ή αλλιώς να έχουν μία ρευστή ταυτότητα φύλου (genderfluid/φυλορευστότητα).

Agender: Ταυτότητα φύλου κατά την οποία το άτομο αισθάνεται ότι δεν έχει φύλο ή η απουσία ταυτότητας φύλου.

Genderfluid: Άτομο το οποίο βιώνει την ταυτότητα φύλου του ως ρευστή ή εναλλασσόμενη.

Φυλοδιαφορετικός-ή-ό (Gender Variant): Ο όρος αυτός μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να χαρακτηρίσει ένα άτομο του οποίου η ταυτότητα φύλου διαφέρει από την τυπική ταυτότητα φύλου και τους έμφυλους ρόλους και νόρμες που αποδίδονται κατά τη γέννηση.

Σις (Cis) ή Σιστζέντερ (Cisgender): Είναι όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει τα άτομα που δεν είναι τρανς, δηλαδή τα άτομα των οποίων η ταυτότητα ή/και η έκφραση φύλου τους

ταυτίζονται με το φύλο που τους αποδόθηκε κατά τη γέννηση. Χρησιμοποιείται με τον ίδιο τρόπο που το ετεροφυλόφιλος χρησιμοποιείται για το άτομο που δεν είναι ομοφυλόφιλο. Cis, είναι όρος που χρησιμοποιείται για να αποστιγματίσει τον όρο τρανς. Όταν παραδέχομαι ότι είμαι cis, σημαίνει ότι αποδέχομαι ότι υπάρχουν και άνθρωποι που δεν είναι cis, και συνεπώς δεν αποδίδω «φυσιολογικότητα» στη δική μου κατάσταση και απαξίωση στη δική τους.

Νομική Αναγνώριση Φύλου (Legal gender recognition): Σύμφωνα με την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου «Πρόκειται, ουσιαστικά, για τη διαδικασία της μεταβολής ονόματος, επωνύμου και φύλου που δηλώνεται στα επίσημα (κρατικά) έγγραφα και μητρώα, όπως το πιστοποιητικό γέννησης, η ταυτότητα, το διαβατήριό ή η άδεια οδήγησης, προκειμένου να αναγνωριστεί η ταυτότητα του φύλου ενός ανθρώπου και απορρέει, σύμφωνα με το ΕΔΔΑ (Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου), από το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ (Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου). Τα Κράτη μπορούν να καθορίσουν το πλαίσιο προϋποθέσεων εντός του οποίου επιτρέπεται σε ένα διεμφυλικό άτομο να προχωρήσει στις εν λόγω αλλαγές. Ωστόσο, τα προβλεπόμενα προαπαιτούμενα δεν πρέπει να παραβιάζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου»⁹. Σε ορισμένες χώρες, είναι αδύνατο να αναγνωριστεί το φύλο σου από το νόμο. Σε άλλες χώρες, η διαδικασία είναι συχνά μακρά, δύσκολη και ταπεινωτική.

Επαναπροσδιορισμός Φύλου (Gender Reassignment): Ο όρος αναφέρεται στη διαδικασία μέσω της οποίας τα άτομα επαναπροσδιορίζουν το φύλο με το οποίο ζουν, προκειμένου να εκφράσουν καλύτερα την ταυτότητα φύλου τους. Αυτή η διαδικασία μπορεί, αλλά δεν απαιτείται, να περιλαμβάνει ιατρική βοήθεια, όπως ορμονικές θεραπείες και τυχόν χειρουργικές επεμβάσεις που τρανς άτομα υποβάλλονται για να ταυτιστεί το σώμα τους με το φύλο τους.

Φυλομετάβαση (Transition): Περιλαμβάνει μερικά ή όλα τα ακόλουθα κοινωνικά, ιατρικά και νομικά βήματα: να μιλήσει το άτομο στην οικογένεια, τους/τις φίλους/-ες και τους/τις συναδέλφους, τη χρήση διαφορετικού ονόματος και νέων ανωνυμιών, το διαφορετικό ντύσιμο, την αλλαγή του ονόματος ή/και του φύλου σε νομικά έγγραφα, την ορμονοθεραπεία και ενδεχομένως (αν και όχι πάντα) έναν ή περισσότερους τύπους χειρουργικών επεμβάσεων (που αναφέρονται ως επαναπροσδιορισμός φύλου ή χειρουργική επιβεβαίωση φύλου). Τα ακριβή βήματα που συνεπάγεται η φυλομετάβαση ποικίλλουν από άτομο σε άτομο.

Εγχείρηση επαναπροσδιορισμού ή επιβεβαίωσης φύλου (sex reassignment surgery): Ιατρικός όρος για αυτό που τα τρανς άτομα συχνά ονομάζουν εγχείρηση επιβεβαίωσης φύλου που φέρνει τα πρωτεύοντα και δευτερογενή χαρακτηριστικά φύλου του σώματος ενός τρανς ατόμου σε ταύτιση με την εσωτερική αυτό-αντίληψή του. Σε καμία περίπτωση δεν αναφέρουμε την έκφραση «Διόρθωση ή Αλλαγή Φύλου».

Έκφραση Φύλου (Gender Expression): Είναι οι εξωτερικές εκδηλώσεις του φύλου, που εκφράζονται μέσα από το όνομα ενός ατόμου, τις ανωνυμίες, τα ρούχα, το κούρεμα, τη συμπεριφορά, τη φωνή ή τα χαρακτηριστικά του σώματος. Η κοινωνία αναγνωρίζει τα παραπάνω ως αρρενωπά ή θηλυκά, παρόλο που αυτό που θεωρείται αρρενωπότητα και θηλυκότητα αλλάζει με την πάροδο του χρόνου και ποικίλλει ανάλογα με τον πολιτισμό. Η έκφραση φύλου ενός ατόμου μπορεί να “ταιριάζει” με την ταυτότητα φύλου του (π.χ. ένας άνδρας που έχει μια αρρενωπή έκφραση φύλου), αλλά αυτό δεν συμβαίνει πάντοτε.

---

⁹ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ: [Διεμφυλικά άτομα και νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου](#)

Χρειάζεται επίσης να έχουμε υπόψη μας ότι η έκφραση φύλου δεν ταυτίζεται πάντα με την ταυτότητα φύλου. Για παράδειγμα, κάποιο άτομο που κατά τη γέννηση του έχει αποδοθεί το αρσενικό φύλο μπορεί να αυτοπροσδιορίζεται ως θηλυκό, αλλά να μην νοιώθει ότι υπάρχει ασφαλής χώρος, για να εκφράσει την γυναικεία ταυτότητα φύλου του. Έτσι, μπορεί να ζει στον κοινωνικό ρόλο ως αρσενικό και να παρουσιάζεται ως άνδρας, παρά την επιθυμία του.

Θηλυκή έκφραση φύλου: ένα σύνολο χαρακτηριστικών, συμπεριφορών και ρόλων που γενικά συνδέονται με τα κορίτσια και τις γυναίκες και είναι κοινωνικά κατασκευασμένη.

Αρρενωπή έκφραση φύλου: ένα σύνολο χαρακτηριστικών, συμπεριφορών και ρόλων που γενικά συνδέονται με τα αγόρια και τους άνδρες και είναι κοινωνικά κατασκευασμένη.

Ανδρόγυνη έκφραση φύλου: ένα σύνολο χαρακτηριστικών, συμπεριφορών και ρόλων που συνδυάζει στοιχεία τόσο της θηλυκής όσο και της αρρενωπής έκφρασης φύλου στο ίδιο πρόσωπο και είναι κοινωνικά κατασκευασμένη.

Κρόσντρεσερ (Crossdresser): Το άτομο που φοράει ρούχα που συνήθως σχετίζονται με το “αντίθετο” κοινωνικό φύλο (με βάση το μοντέλο δυαδικότητας του φύλου), στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης κοινωνίας. Τα άτομα αυτά δεν είναι απαραίτητα τρανς. Μπορεί να είναι άτομα που φοράνε τακτικά ή περιστασιακά τα ρούχα που έχουν κοινωνικά εκχωρηθεί σε ένα φύλο, που δεν συμπίπτει με το δικό τους.

Η λέξη *τραβεστί* πρέπει να αποφεύγεται γιατί έχει χρησιμοποιηθεί κακοποιητικά και λανθασμένα για να χαρακτηρίσει τρανς άτομα. Το ίδιο και ο όρος *παρενδυτικός* λόγω κοινωνικού και ιατρικού στίγματος, καθώς περιέχεται ως διαγνωστική κατηγορία (παρενδυσία, transvestism) στα εγχειρίδια ψυχικών διαταραχών. Ο όρος *crossdresser* δεν εμπίπτει στην ομπρέλα της ταυτότητας φύλου.

Drag King/ Drag Queen: Τα άτομα που ντύνονται με τα ρούχα κάποιου από τα δύο κυρίαρχα φύλα με σκοπό την παρωδία της νόρμας των φύλων και της αμφισβήτησης της δυαδικότητας των φύλων, ή/και ως μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης.

Κουίπ (Queer): Ο *ακαδημαϊκός* αυτός όρος χρησιμοποιείται για να περιγράψει ανθρώπους σε όλο το φάσμα της σεξουαλικότητας και έμφυλης έκφρασης, πλην των ετεροκανονικών ανθρώπων. Η Queer θεωρία αμφισβητεί τις ετεροκανονικές κοινωνικές νόρμες σχετικά με το φύλο και τη σεξουαλικότητα, και ισχυρίζεται ότι οι έμφυλοι ρόλοι αποτελούν κοινωνικές κατασκευές. Αναφέρεται επίσης σε μια ριζοσπαστική, εναλλακτική θεώρηση του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας ή της έκφρασης φύλου ως σημαντικών -ψυχικών και αισθητικών- πεδίων αυτοπροσδιορισμού. Παραδοσιακά ο όρος “Queer” ήταν κακοποιητικός και ως εκ τούτου για ορισμένους εξακολουθεί να έχει αρνητική χροιά. Πολλά ΛΟΑΤΙ+ άτομα, ωστόσο, έχουν επαν οικειοποιηθεί τον όρο ως σύμβολο υπερηφάνειας. Ο όρος έχει *πολιτικό βάθος*, καθώς ερμηνεύεται ως μια μεγάλη ομάδα ανθρώπων με χαρακτηριστικά που τους διαφοροποιούν από την ηγεμονική κανονικότητα της κοινωνίας/κουλτούρας στην οποία ζουν.

Χρησιμοποιείται συχνά από άτομα που δεν αποδέχονται τις παραδοσιακές έννοιες φύλων και σεξουαλικότητας και δεν ταυτίζονται/καλύπτονται με κάποιον από τους υπόλοιπους όρους του ακρωνυμίου ΛΟΑΤΙ+ αλλά και ως όρος-ομπρέλα για όλα τα LGBTQI+ άτομα.

Coming out: Το «Coming out (...of the closet)» >ελλ.Βγαίνω από την ντουλάπα (κυριολ.) είναι μια διεθνής έκφραση, που χρησιμοποιείται για να δηλώσει την πράξη της γνωστοποίησης του σεξουαλικού προσανατολισμού ή/και της ταυτότητας φύλου από ένα ΛΟΑΤΚΙ+ (LGBTQI+) άτομο προς την οικογένειά του, τους/τις φίλους/-ες του και το ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον (σχολείο, χώρος εργασίας κτλ). Αρκετά ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα διστάζουν, ορισμένα επιλέγουν να κρατήσουν την σεξουαλικότητά τους κρυφή, άλλα την γνωστοποιούν σε συγκεκριμένες περιστάσεις ενώ κάποια άλλα αποφασίζουν να τη γνωστοποιήσουν ευρύτερα δημόσια. Συνήθως δεν είναι μια εύκολη διαδικασία, εξαιτίας του κινδύνου να αντιμετωπίσουν τυχόν αρνητική διάκριση, προκατάληψη, απόρριψη ή/και βία. Η δυνατότητα να μπορούν οι άνθρωποι να μοιραστούν τη ζωή τους με την οικογένεια, τους/τις φίλους/-ες και γνωστούς/-ές τους αυξάνει τις πιθανότητες κοινωνικής υποστήριξης, η οποία είναι σημαντική για τη ψυχική υγεία και την ψυχολογική ευημερία του ατόμου. Ως έννοια, το coming out, η «έξοδος από την ντουλάπα», είναι μια εύστοχη μεταφορά που εκφράζει την κοινωνική κατάσταση των «κρυφών» ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων ανά τον κόσμο και κυρίως τον πόνο και την καταπίεση που συνεπάγεται η συνεχής διαβίωση μέσα στο σκοτάδι και την (αμυντική) υποκρισία.

Outing: Η αγγλική έκφραση “outing” αναφέρεται στην κοινοποίηση του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου ενός προσώπου όταν γίνεται από τρίτους χωρίς τη συναίνεση του ίδιου του προσώπου. (**Outing σου κάνουν άλλοι/-ες, coming out κάνεις εσύ ο/η/το ίδιος/-α/-ο**). Το outing είναι επί της ουσίας μια *πράξη βίας* απέναντι στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και γίνεται παρά τη θέλησή τους. Συνήθως γίνεται με κακόβουλο τρόπο -ένα είδος “ξεμπροστιάσματος”- έχει χαρακτηριστικά κακοποίησης, ενώ παραβιάζει τα προσωπικά δεδομένα. Ιδιαίτερα στο σχολικό περιβάλλον έχει χαρακτηριστικά, πολλές φορές, εκβίασης και εκφοβισμού είτε του ίδιου του προσώπου, είτε των άλλων παιδιών.

Ασφαλής χώρος (Safe space): Έτσι ονομάζεται οποιοσδήποτε χώρος (πραγματικός ή διαδικτυακός), όπου ως προτεραιότητα ορίζεται η σωματική, ψυχολογική και συναισθηματική ασφάλεια μιας ομάδας ανθρώπων κι έτσι δεν γίνονται δεκτά σχόλια ή συμπεριφορές που σκοπό έχουν να βλάψουν την ομάδα αυτή.

Ομοφοβία (Homophobia), Αμφιφοβία/Αμφιφυλοφοβία (Biphobia), Τρανσφοβία (Transphobia), Ιντερφοβία (Interfobia), Εσωτερικευμένη ομοφοβία/ τρανσφοβία/ αμφιφοβία/ ιντερφοβία (internalised homophobia/ transphobia/ biphobia /interphobia): *Ανατρέξτε στην Ενότητα 2.*

Σύμμαχος (ally): Συχνά χρησιμοποιείται για να περιγράψει κάποιον/α που παίρνει θέση εναντίον της καταπίεσης ή της διακριτικής μεταχείρισης ενώ δεν είναι μέλος της καταπιεσμένης ομάδας που υποστηρίζει, για παράδειγμα ένας/μία λευκός/ή που μιλάει κατά του ρατσισμού ή ένα στρέιτ, στις άτομο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2. Είδη και επίδραση διακρίσεων

2.1 ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΙΓΜΑ

Ένας απλός ορισμός για ένα σύνθετο φαινόμενο, όπως αναφέρεται από τις Brown και Bigler (2005) είναι ότι «οι διακρίσεις περιλαμβάνουν πράξεις που βλάπτουν τους άλλους, επειδή ανήκουν σε μία συγκεκριμένη ομάδα» (Fishbein, 1996, σ. 7), ή πιο συγκεκριμένα, «οποιαδήποτε

συμπεριφορά αρνείται σε άτομα ή ομάδες την ισότιμη μεταχείριση που μπορεί να επιθυμούν» (Stroebe & Insko, 1989). Οι διακρίσεις μπορούν να είναι άμεσες και ξεκάθαρες, για παράδειγμα, όταν αρνούνται σε ένα τρανς άτομο την ενοικίαση ενός σπιτιού ή όταν απολύεται από τη δουλειά του ένα άτομο, επειδή είναι οροθετικό. Υπάρχουν όμως και οι υπονοούμενες και αμφίσημες διακρίσεις που μπορεί να αφορούν άμεσα ένα συγκεκριμένο άτομο, είναι όμως συχνά πιο δύσκολο να εντοπιστούν, ενώ παραμένουν εξίσου βλαπτικές (Brown & Bigler, 2005). Οι διακρίσεις μπορούν να είναι επίσης έμμεσες και να μην αφορούν αποκλειστικά ένα συγκεκριμένο άτομο, όπως για παράδειγμα το να μην υπάρχουν συμπεριληπτικά (ως προς τις ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητες) σχολικά βιβλία, να μην υπάρχουν συχνά ΛΟΑΤΚΙ+ αναπαραστάσεις στον δημόσιο λόγο ή να μην υπάρχουν ανοιχτά ΛΟΑΤΚΙ+ άνθρωποι στον δημόσιο βίο, τις τέχνες, τα ΜΜΕ και την πολιτική. Έμμεσες διακρίσεις μπορούν να διαπράττονται από άτομα, από ομάδες ατόμων ή και από θεσμούς (θεσμικές διακρίσεις), όπως ο αποκλεισμός των ομόφυλων ζευγαριών από τον θεσμό του γάμου και την τεκνοθεσία, η σιωπηρή άρνηση της τεκνοθεσίας στα ίντερσεξ άτομα ή η απαγόρευση αιμοδοσίας σε άτομα που έχουν σεξουαλικές επαφές με άτομα του ίδιου φύλου.

Η διάκριση λόγω της ίντερσεξ φυσιολογίας (ή αλλιώς διαφυλικότητας) συμβαίνει όταν ένα άτομο αντιμετωπίζεται λιγότερο ευνοϊκά από ένα άλλο σε παρόμοια κατάσταση, επειδή το άτομο αυτό έχει σωματικά, ορμονικά ή γενετικά χαρακτηριστικά που δεν είναι απόλυτα θηλυκά ούτε απόλυτα αρσενικά, ή είναι ένας συνδυασμός θηλυκού και αρσενικού, ή δεν είναι ούτε θηλυκά ούτε αρσενικά. Τέτοιες διακρίσεις συμβαίνουν όταν για παράδειγμα ιατρικό προσωπικό αρνείται να αναλάβει ένα ίντερσεξ άτομο επειδή τα βιολογικά χαρακτηριστικά του τους κάνουν να νιώθουν άβολα.¹⁰

Είδος διάκρισης αποτελούν επίσης οι μικροδιακρίσεις. Η Κορρέ (2019) αναφέρει:

“Η έννοια των μικροδιακρίσεων περιγράφει τις λεκτικές, εξωλεκτικές, συμπεριφορικές ή /και συστημικές προσβολές, την κακομεταχείριση, τις παραβλέψεις και την απουσία αναφορών, που συμβαίνουν σε καθημερινές και συνήθως σύντομες συνδιαλλαγές. Αυτές οι συνδιαλλαγές, που μπορεί να είναι εμπρόθετες ή μη, στέλνουν υποτιμητικά και απαξιωτικά μηνύματα σε συγκεκριμένα άτομα, αποκλειστικά και μόνο λόγω της ένταξής τους σε μια ιστορικά καταπιεσμένη ομάδα. Οι μικροδιακρίσεις συνήθως εκφράζονται υπό τη μορφή μικροακυρώσεων (π.χ. δηλώσεις που παραβλέπουν, αγνοούν ή υποτιμούν την βιωμένη εμπειρία των καταπιεσμένων ομάδων και εκφράζονται συνήθως χωρίς να το συνειδητοποιεί το μέλος της κυρίαρχης ομάδας), μικροεπιθέσεων (πχ. σκόπιμες δηλώσεις και συμπεριφορές που επικοινωνούν προκαταλήψεις, από άτομα που μπορεί να πιστεύουν ότι η συμπεριφορά τους δεν είναι επιβλαβής ή δεν γίνεται αντιληπτή), και μικροπροσβολών (π.χ. δηλώσεις και συμπεριφορές που επικοινωνούν συγκαλυμμένες αρνητικές στάσεις ως προς τις καταπιεσμένες ομάδες). Η μελέτη τους βασίζεται στη εργασία του Chester Pierce ο οποίος ανέδειξε τις φυλετικές μικροδιακρίσεις κατά τη δεκαετία του 1970 και τα τελευταία χρόνια, ως όρος, έχει διευρυνθεί για να εντάξει όλες τις μορφές μικροδιακρίσεων που υφίστανται άτομα και ομάδες εξαιτίας της εθνικής ή φυλετικής καταγωγής, της κοινωνικοοικονομικής τάξης, του φύλου, της ταυτότητας φύλου, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της αναπηρίας, της σωματικής διάπλασης κ.ο.κ. Η ανάδειξη και η μελέτη των επιπτώσεων των μικροδιακρίσεων ανήκει σε μια συνεχώς αναπτυσσόμενη θεωρητική και ερευνητική τάση, στο πλαίσιο της ψυχολογίας και άλλων κοινωνικών επιστημών, η οποία στρέφεται από την παθολογικοποίηση συγκεκριμένων ταυτοτήτων και την κανονικοποίηση άλλων, στην ανάδειξη των επιπτώσεων της καταπίεσης.”

¹⁰ Australian human Rights Commission: [Sexual Orientation, Gender and Intersex Discrimination Act - Quick Guide](#)

Παραδείγματα μικροδιακρίσεων σε βάρος ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων:

- ετερο/cισσεξιστική ορολογία (λέξεις ή φράσεις που εξευτελίζουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα)
- επικύρωση της ετερο/cισκανονικής κουλτούρας και συμπεριφοράς (δηλώσεις που περιγράφουν τις ετεροκανονικές σχέσεις ή τις cis ταυτότητες ως πρότυπα σχέσεων και ταυτοτήτων που θεωρούνται «κανονικά»)
- υποθέσεις περί μιας οικουμενικής ΛΟΑΤΚΙ+ εμπειρίας (συμπεράσματα ότι όλοι οι ΛΟΑΤΚΙ+ άνθρωποι είναι ίδιοι)
- εξωτικοποίηση (exoticization): συμπεριφορές που αντιμετωπίζουν τους ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπους ως δείγματα, αντικείμενα ή ζώα, όπως είναι, για παράδειγμα, οι παραβιαστικές ερωτήσεις ή η χρήση προσβλητικών αστείων
- δυσφορία ή η αποδοκιμασία της ΛΟΑΤΚΙ+ εμπειρίας: π.χ. αρνητικές συμπεριφορές εμφανούς αποστροφής σε εκδηλώσεις οικειότητας ομόφυλων ζευγαριών
- διάψευση του κοινωνικού ετερο/cισσεξισμού: δηλώσεις και συμπεριφορές ακύρωσης της ύπαρξης της ομο/αμφι/τρανσφοβίας
- υποθέσεις περί ανωμαλίας ή/και παθολογίας: δηλώσεις κατά τις οποίες υπερτονίζεται η σεξουαλική συμπεριφορά των ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπων και υπονοείται ότι είναι σεξουαλικά «παρεκκλίνοντες/-ουσες»
- διάψευση του προσωπικού ετεροσεξισμού/ τρανσφοβίας: άρνηση ενός ατόμου να παραδεχθεί ότι αντιμετώπισε ετερο/cισσεξιστικά κάποιον/-α, επιμένοντας ότι δεν μπορεί να είναι ομο/αμφι/τρανσφοβικό, λόγω του γεγονότος ότι έχει έναν/μία ΛΟΑΤΚΙ+ φίλο/-η
- στάση ανοχής απέναντι στους ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπους αρκεί να μην συζητούν τις σεξουαλικές τους σχέσεις και την ερωτική τους ζωή (undersexualization)
- άρνηση της σωματικής ιδιωτικότητας των τρανς ανθρώπων: παραβιαστικές ερωτήσεις που αφορούν τα ανατομικά χαρακτηριστικά τους ή τις σεξουαλικές τους πρακτικές
- πίεση που ασκείται στους αμφιφυλόφιλους ανθρώπους να «αλλάξουν»: π.χ. ότι θα έπρεπε να «επιλέξουν» τον σεξουαλικό προσανατολισμό που ταιριάζει με τη σχέση τους

(Κορρέ, 2019)

Τιμητικό Στίγμα

Το τιμητικό στίγμα (courtesy stigma, Goffman, 1963) αναφέρεται στην ενδεχόμενη κοινωνική δυσκολία που αντιμετωπίζουν άτομα σχετιζόμενα με ένα ήδη στιγματισμένο άτομο. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί το στίγμα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και των γονέων τους. Οι γονείς μπορεί να κατηγορηθούν ότι ευθύνονται για την ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητα των παιδιών τους, είτε μέσω συμπεριφορών είτε μέσω κληρονομικότητας και ως αποτέλεσμα, να αμφισβητηθεί η δική τους γονεϊκή υπόσταση. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε έναν περιορισμό της κοινωνικής αποδοχής των ΛΟΑΤΚΙ+ γονιών. Παράλληλα, το μέλος της οικογένειας που φέρει τη ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητα επηρεάζεται και το ίδιο από το τιμητικό στίγμα, καθώς μειώνονται οι πιθανότητες για αποδοχή και συναισθηματική υποστήριξη από τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Στην περίπτωση του τιμητικού στίγματος, η νοητική αναπαράσταση που δημιουργεί ο/η παρατηρητής/παρατηρήτρια για το στιγματισμένο άτομο, συνδέεται συνειρμικά με ανάλογες αναπαραστάσεις που φέρει για τους ανθρώπους που είναι κοντά σε αυτό το άτομο. Κατά αυτόν

τον τρόπο οι αρνητικές στερεοτυπικές αξιολογήσεις για το στιγματισμένο άτομο μεταφέρονται αυτόματα, αρκετές φορές ασυνείδητα στους ανθρώπους που συνδέονται μαζί του.

(Κασφίκης, 2019)

Η ύπαρξη διακρίσεων μπορεί να προκαλέσει άμεση βλάβη στο άτομο, είτε μέσα από την αποστέρηση κάποιου δικαιώματος, είτε μέσα από την απειλή για την σωματική του ακεραιότητα, όπως για παράδειγμα τα εγκλήματα μίσους, π.χ. η άσκηση σωματικής βίας σε ένα άτομο λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου του. Έχει όμως και έμμεσες επιπτώσεις στην πρόσβαση και στη διαθεσιμότητα των πόρων και των ευκαιριών (π.χ. Garcia Coll, και συν., 1996) και συχνά η σχέση ανάμεσα στις διακρίσεις και το στίγμα με την ψυχική υγεία δεν είναι γραμμική· πολύ συχνά διαμεσολαβείται από την παρουσία και άλλων παραγόντων επικινδυνότητας ή την απουσία παραγόντων που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν προστατευτικά. Για παράδειγμα, ένα τρανς έφηβο άτομο που δεν έχει στήριξη από την οικογένεια του και δέχεται εκφοβισμό στο σχολείο λόγω της ταυτότητας φύλου του είναι πιθανό να εγκαταλείπει το σχολείο, ειδικά αν το σχολικό σύστημα υποθάλπει τον εκφοβισμό ή αδιαφορεί για αυτόν. Πιθανό αποτέλεσμα της σχολικής εγκατάλειψης είναι να μην μπορέσει να εξασφαλίσει εργασία που θα καλύπτει τις βιοτικές του ανάγκες και να βρεθεί σε συνθήκες αστεγίας. Η αστεγία δημιουργεί τις συνθήκες για αυξημένη ευαλωτότητα απέναντι σε βία, σε συνεχιζόμενες διακρίσεις, στην έλλειψη πρόσβασης σε υπηρεσίες (ψυχικής) υγείας κ.ο.κ. που επιβαρύνουν την ψυχική υγεία. Στο (απλοϊκό) αυτό παράδειγμα, ένα τρανς άτομο δέχεται άμεσες διακρίσεις (σχολικός εκφοβισμός) λόγω της τρανς ταυτότητάς του και βρίσκεται αντιμέτωπο με μία σειρά δυσκολιών (σχολική εγκατάλειψη, αστεγία κ.λ.π.) που δημιουργούν περισσότερες δυσκολίες. Ταυτόχρονα, και πάλι ακριβώς λόγω της τρανς ταυτότητάς του και του στίγματος δεν έχει στήριξη από την οικογένεια ή το σχολικό περιβάλλον, στήριξη που θα μπορούσε να αποτρέψει τη σχολική εγκατάλειψη ή την αστεγία. Έτσι μπορεί να μην υπάρχει κάποια δομή ψυχικής υγείας που να αρνείται ευθέως την παροχή υπηρεσιών σε τρανς άτομα και ταυτόχρονα να υπάρχει ένα ολόκληρο σύστημα διακρίσεων και στίγματος που να κάνει σχεδόν αδύνατη την πρόσβαση των τρανς ατόμων στις δομές ψυχικής υγείας.

Γίνεται έτσι σαφές, ότι η έλλειψη πρόσβασης σε κομβικά πλαίσια, όπως το σχολείο ή στο σύστημα υγείας έχει άμεσες επιπτώσεις στην κοινωνική θέση, την εργασιακή προοπτική, και την υγεία, ψυχολογική και σωματική του ατόμου (Major & O'Brien, 2005).

Οι διακρίσεις δεν συμβαίνουν μόνο σε μία στιγμή μέσα στον χρόνο, αλλά η ύπαρξή τους πυροδοτεί μία κυκλική διεργασία. Οι θεσμικές διακρίσεις συντελούν στη διαιώνιση των διακρίσεων σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο, που με τη σειρά τους τροφοδοτούν την θεσμική καταπίεση: για παράδειγμα, όσο δεν γίνεται ρητή αναφορά και δράσεις από το Υπουργείο Παιδείας ενάντια στον ομοφοβικό, τρανσφοβικό και ιντερφοβικό σχολικό εκφοβισμό, τόσο περισσότερο αόρατα θα παραμένουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά στο σχολείο, και όσο πιο αόρατα τα ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά, τόσο λιγότερη σημασία θα δίνεται στην καταπολέμηση των ομοφοβικών, τρανσφοβικών και ιντερφοβικών διακρίσεων, αφού κανείς δεν θα μιλάει για αυτές.

Τα άτομα που ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες δεν χρειάζεται να έχουν τα ίδια άμεση εμπειρία από αρνητικά γεγονότα σχετιζόμενα με στίγμα ή διακρίσεις ή να έχουν τα ίδια δεχτεί διακρίσεις για να επηρεαστεί η ψυχική τους υγεία. Ειδικά, δε, για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, επειδή σε πολλές περιπτώσεις δεν διαφέρουν ορατά από τα στις ετεροφυλόφιλα άτομα, είναι πιθανό να μην γίνονται αντιληπτά ως

ανήκοντα σε μειονοτική ομάδα. Η επίγνωση όμως και μόνο ότι αν γνωστοποιηθεί, εκούσια ή ακούσια, ο σεξουαλικός τους προσανατολισμός ή η ταυτότητα φύλου ή τα χαρακτηριστικά φύλου τους θα γίνουν στόχος διακρίσεων, αρκεί για να δημιουργήσει στρες και αίσθημα απειλής με όλες τις αντίστοιχες συνέπειες για την ψυχική και σωματική υγεία.

2.2 ΟΜΟΦΟΒΙΑ, ΑΜΦΙΦΟΒΙΑ, ΤΡΑΝΣΦΟΒΙΑ, ΙΝΤΕΡΦΟΒΙΑ, ΕΤΕΡΟΣΕΞΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΤΕΡΟΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΑ

Ο όρος ομοφοβία δημιουργήθηκε από τον George Weinberg το 1969 για να αναφερθεί στην εχθρότητα απέναντι στους ομοφυλόφιλους και τον τρόπο που νιώθει ένα άτομο όταν βρίσκεται κοντά σε ομοφυλόφιλους. Στην περίπτωση που το ίδιο το άτομο είναι ομοφυλόφιλο, δηλώνει την απέχθεια απέναντι στον εαυτό του λόγω αυτής της ταυτότητάς του (Herek, 2004. Altman, και συν. 2012). Με το να δώσει ένα όνομα στις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα ενάντια στα ομοφυλόφιλα άτομα –αναφερόμενος περισσότερο στους γκέι άντρες που την εποχή εκείνη ήταν περισσότερο ορατοί- ο Weinberg έκανε ορατό, επέστησε την προσοχή του κοινού και έκανε την αρχή για ακαδημαϊκή έρευνα, ένα κοινωνικό πρόβλημα, που μέχρι τότε ετίθετο υπό αμφισβήτηση. Με την ολοένα αυξανόμενη ορατότητα και άλλων ταυτοτήτων προστέθηκαν οι όροι λεσβοφοβία, αμφιφοβία και τρανσφοβία, θέλοντας να στρέψουν την προσοχή σε συγκεκριμένες και πιθανά διαφορετικές όψεις των διακρίσεων, των προκαταλήψεων και της βίας που δέχονται οι λεσβίες, τα αμφί και τα τρανς άτομα. Οι όροι αυτοί εννοιολογικά συνδέονται με τους όρους ετεροκανονικότητα και ετεροσεξισμός, οι οποίοι αναφέρονται στην συστημική και συστηματική διάκριση που έχουν ως βάση τους τι θεωρείται κοινωνικά και θεσμικά επιτρεπτό (Yep, 2002. Altman, και συν. 2012).

Αντίστοιχα, με τον πιο πρόσφατα εισαγμένο όρο ιντερφοβία (ή ιντερσεξοφοβία) περιγράφονται ο παράλογος φόβος, η αποστροφή και γενικότερα οι αρνητικές στάσεις, συμπεριφορές και συναισθήματα προς άτομα που είναι, ή εικάζεται ότι είναι ίντερσεξ (διαφυλικά), με βάση έμφυλες προκαταλήψεις και στερεότυπα.¹¹

Η ιντερφοβία εκφράζεται μέσα από την εκτεταμένη βία και τις σοβαρές διακρίσεις σε βάρος των ίντερσεξ ατόμων, όπως η πρακτική του χειρουργικού ακρωτηριασμού των ίντερσεξ γεννητικών οργάνων (IGM¹²) και οι “προληπτικές” γοναδεκτομές σε βρεφική, παιδική ή εφηβική ηλικία. IGM καλείται η ιατροποιημένη προσπάθεια εξάλειψης των ίντερσεξ ατόμων από την κοινωνία, μέσω χειρουργικής «κανονικοποίησης» των γεννητικών τους οργάνων σε πιο τυπικά ανδρικά ή γυναικεία όργανα, προκειμένου να συνάδουν με τις ιατρικές νόρμες για το φύλο. Η ιατρική «κανονικοποίηση» των ίντερσεξ ατόμων με IGM όχι μόνο χρησιμοποιεί μερικές από τις ίδιες μη συναινετικές, ιατρικά περιπτές, αισθητικές επεμβάσεις που χρησιμοποιούνται στον ακρωτηριασμό γυναικείων γεννητικών οργάνων (FGM), αλλά είναι μία επίσης πολιτισμικά καθοδηγούμενη πρακτική η οποία εκτελείται για την υποστήριξη πολιτισμικών στάσεων και πεποιθήσεων σχετικά με το φύλο, και όχι για πραγματικούς λόγους υγείας. Τέτοιες προσπάθειες «διόρθωσης» των ίντερσεξ σωμάτων ώστε να ταιριάζουν στο έμφυλο δίπολο και στους έμφυλους «κανόνες» είναι εγγενώς ιντερφοβικές και βίαια μεροληπτικές. Η ιντερφοβία οδηγεί επίσης σε πρακτικές που εισάγουν διακρίσεις κατά ενηλίκων, ανηλίκων και νεαρών ατόμων, όπως οι κανονισμοί κατά των ίντερσεξ αθλητριών (με φυσικά υψηλά επίπεδα τεστοστερόνης), απαιτώντας από αυτές να υποβάλλονται σε ιατρικά περιπτές, ιατρικές θεραπείες «θηλυκοποίησης», όπως ορμονοθεραπεία, προκειμένου να αγωνιστούν ως γυναίκες. Το γεγονός ότι αυτοί οι κανονισμοί επιμένουν - παρά τα ευρήματα των ιατρικών εμπειρογνομόνων

¹¹ Council of Europe (CoE), SOGI Unit, [Glossary on Sexual Orientation, Gender Identity or Expression and Sex Characteristics - Because Words Matter](#), σ. 15

¹² Intersex Genital Mutilation

των αθλητικών φορέων ότι δεν υπάρχουν στοιχεία ότι αυτές οι ίντερσεξ γυναίκες έχουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα - καταδεικνύει τις ίντερφοβικές συμπεριφορές στις οποίες βασίζονται, οι οποίες ιστορικά θεωρούσαν τα ίντερσεξ υποκείμενα ως «φύλο παραραβατικά», ή, ουσιαστικά, ως εγκληματικά υποκείμενα που προσπαθούν να εξαπατήσουν και χρειάζονται τιμωρία.¹³

Η ίντερφοβία συνδυασμένη με την παθολογικοποίηση της ποικιλομορφίας των χαρακτηριστικών φύλου και την έλλειψη επικαιροποιημένης επιστημονικής γνώσης για την ίντερσεξ φυσιολογία, οδηγεί επίσης σε υψηλά ποσοστά επιλεκτικών τερματισμών¹⁴ υγιών και επιθυμητών ίντερσεξ εμβρύων και κυημάτων και ευγονική,¹⁵ συχνά κάτω από ασφυκτική πίεση και τρομοκράτηση των μέλλοντων γονέων από μερίδα ιατρών, όπως καταγγέλλεται σε πλήθος σχετικών αναφορών προς όργανα του ΟΗΕ¹⁶ από πολλές χώρες-μέλη, ανάμεσά τους και η Ελλάδα.¹⁷

Οι έννοιες ομο/αμφι/τρανσ/ίντερ-φοβία έχουν στην πράξη ευρύτερη χρήση, και συχνά περιγράφουν κάθε είδους διάκριση, αποκλεισμό, υποτιμητική συμπεριφορά, αντίληψη ή στάση προς ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Έτσι η ΛΟΑΤΚΙ-φοβία τείνει να γίνει ένας όρος-ομπρέλα που χρησιμοποιείται τόσο για τις ευθέως επιθετικές συμπεριφορές όσο και τις για τις πιο έμμεσες ή ήπιες συμπεριφορές, όπως έμμεσες διακρίσεις, έκφραση αρνητικών/στερεοτυπικών πεποιθήσεων για ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, «πατερναλιστικός» ετεροσεξισμός, ομοφοβικά/ετεροσεξιστικά αστεία κ.λ.π..

Πολλοί ίντερσεξ άνθρωποι και ακαδημαϊκοί ίντερσεξ σπουδών σημειώνουν τους τρόπους με τους οποίους συνεργάζονται μεταξύ τους τα διάφορα συστήματα καταπίεσης - ίντερφοβία, ετεροσεξισμός, φαλλοκεντρισμός, κουιροφοβία καθώς και ο υποχρεωτικός δυισμός, η ετεροσεξουαλικότητα και ο ικανοτισμός - ώστε να δικαιολογούν την ιατρική βία. Στις σχετικές μαρτυρίες πολλών ίντερσεξ ατόμων, περιγράφεται η εμπλοκή και διαδρομή των γονιών, ιδιαίτερα των μητέρων τους, μέσα στο ιατρικό σύστημα με στόχο την θεραπεία τους (Bannerjee & Mukhida, 2021)¹⁸.

Εσωτερικευμένη ομοφοβία, αμφιφοβία, τρανσφοβία, ίντερφοβία

Κάθε άτομο από τη στιγμή της γέννησής του ανατρέφεται σε ένα κοινωνικό περιβάλλον και του επικοινωνούνται οι αξίες και στάσεις του κυρίαρχου πολιτισμού, τις οποίες και εσωτερικεύει. Αυτό ισχύει ακόμη και όταν πρόκειται για αρνητικές στάσεις και αντιλήψεις που αφορούν και πλήττουν και το ίδιο. Οι αρνητικές στάσεις και προκαταλήψεις της κοινωνίας που αφορούν τον μη ετερόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό, τα διαφορετικά χαρακτηριστικά φύλου και τις μη ετεροκανονικές ταυτότητες φύλου (τρανς ταυτότητες), ονομάζονται αντίστοιχα ομοφοβία, αμφιφοβία, ίντερφοβία και

¹³ SHFP ACT: [International Day Against Homophobia, Biphobia, Interphobia and Transphobia](#).

Dr. Cary Gabriel Costello (2010), [Interphobia-Not Cured by Hiding Us Away](#).

Hida Viloria (2015), [What is Intersexphobia, or Interphobia?](#), IC4E (formerly OII-USA).

¹⁴ StopIGM.org (2014), [Selective Intersex Abortions: XXY 74%, Indeterminate Sex 47%, Hypospadias 2%](#).

¹⁵ Celeste E. Orr (PhD thesis, 2018), [Exorcising Intersex and Crippling Compulsory Dyadism](#), Institute of Feminist and Gender Studies Faculty of Social Sciences University of Ottawa, Canada.

Δείτε επίσης: Morgan, Carpenter (2018). 'The "Normalisation" of Intersex Bodies and "Othering" of Intersex Identities'. In [The Legal Status of Intersex Persons](#), edited by Jens Scherpe, Anatol Dutta, and Tobias Helms, 445–514. Cambridge, England: Intersentia. doi:10.1017/9781780687704.028.

¹⁶ <https://intersex.shadowreport.org/>

¹⁷ NGO submission for the 85th session of the Pre-Sessional Working Group of Committee on the Rights of the Child - List of Issues for Greece (2019), [The Rights of Intersex Children in Greece](#). [ελλ.μτφρ.: [Τα δικαιώματα των ίντερσεξ παιδιών στην Ελλάδα](#).]

¹⁸ Rohini Bannerjee & Karim Mukhida (ed.). 2021. *From Band-Aids to Scalpels: Motherhood Experiences in/of Medicine*. Demeter Press. Ontario.

τρανσφοβία, και όταν στρέφονται από το ίδιο το άτομο ενάντια στον εαυτό του ονομάζονται εσωτερικευμένη ομοφοβία, αμφιφοβία, ιντερφοβία και τρανσφοβία και συχνά εμφανίζονται ταυτόχρονα με την πρώτη συνειδητοποίηση της ταυτότητας του.

Η εσωτερίκευση του στίγματος αποτελεί έναν δύσκολο στην αναγνώρισή του επιβαρυντικό παράγοντα για την ψυχική υγεία, καθώς συνοδεύεται από επιφανειακά λογικές σκέψεις. Για παράδειγμα, ένα άτομο μπορεί να θεωρεί ότι ευθύνεται το ίδιο για την αναταραχή που προκάλεσε στους γονείς του η αποκάλυψη του σεξουαλικού του προσανατολισμού και να έχει ενοχές που τους στενοχωρεί, αφήνοντας εντελώς έξω από τη σκέψη του ότι δεν υπάρχει τίποτα εγγενώς λάθος με τον σεξουαλικό του προσανατολισμό και ότι είναι οι στάσεις και οι αντιλήψεις των ίδιων των γονέων του και της ευρύτερης κοινωνίας που τους δυσκολεύει.

«Τα ιντερσεξ άτομα ζούμε σε μια κατάσταση αποξένωσης και μη αποδοχής. Αντιμετωπίζουμε συνεχώς φόβο και μίσος, αρχίζουμε να κρύβουμε το σώμα μας, τη μοναδικότητά μας. Αρχίζουμε να ντρεπόμαστε για τον εαυτό μας. Αρχίζουμε να αρνούμαστε τον εαυτό μας, πιστεύοντας ότι δεν μπορούμε να είμαστε όπως όλοι οι άνθρωποι, με τα μοναδικά χαρακτηριστικά τους. Φοβόμαστε να πιστέψουμε ότι είμαστε κι εμείς άνθρωποι. Συνηθίζουμε τις ταμπέλες και το κοινωνικό στίγμα. Χάνουμε τον εαυτό μας. Είναι δύσκολο για εμάς να ανοιχτούμε και να ζητήσουμε βοήθεια από άλλους ανθρώπους. Έχουμε εσωτερικεύσει τη ιντερσεξ-φοβία.» (Berezkin, 2018)¹⁹.

2.3 ΑΝΑΜΟΝΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΎΜΜΕΣΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Καθώς η ομοφοβία, η αμφιφοβία, η τρανσφοβία και η ιντερφοβία είναι διάχυτες στην κοινωνία, τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα «εκπαιδεύονται» να περιμένουν να δεχτούν διακρίσεις και στίγμα. Αυτό εντείνεται από το ότι συχνά η απόρριψη και το στίγμα είναι συγκαλυμμένα και δεν δηλώνονται ανοιχτά, κάτι που συντελεί σε ένα διάχυτο και συνεχές άγχος και ανασφάλεια. Επίσης, σε πολλές περιπτώσεις, η ομοφοβία, η αμφιφοβία, η τρανσφοβία ή η ιντερφοβία εκδηλώνονται μόνο μετά την γνωστοποίηση του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου ή/και των χαρακτηριστικών φύλου του ατόμου, αφού είναι ακριβώς το γεγονός του coming out ή της αποκάλυψης της ίντερσεξ διάγνωσης που ενεργοποιεί αυτές τις αντιδράσεις. Αντίστοιχα λειτουργεί και η αναμονή βίας, αν το άτομο γίνει αντιληπτό ως ΛΟΑΤΚΙ+ σε δημόσιο χώρο. Η συνεχής επαγρύπνηση που βιώνουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα δημιουργεί αισθήματα αποξένωσης από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και εξηγεί την ανάγκη για ασφαλή πλαίσια κοινωνικοποίησης ή για κοινωνική αποστασιοποίηση και απομόνωση.

Οι έμμεσες διακρίσεις αφορούν περιστατικά που βάζουν τα άτομα σε μία δυσμενή θέση λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού, των χαρακτηριστικών ή της ταυτότητας φύλου που έχουν, χωρίς όμως να τα διαφοροποιούν ρητά. Οι έμμεσες διακρίσεις συχνά εμφανίζονται ως πολιτικές ουδετερότητας, όταν όλα τα άτομα έχουν την ίδια αντιμετώπιση παρότι προέρχονται από ή αντιμετωπίζουν θεμελιωδώς διαφορετικές συνθήκες, όπως έχει αναγνωρισθεί και από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Möschel, 2017). Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το δικαίωμα στην τεκνοθεσία: αν μόνο ζευγάρια που είναι παντρεμένα μπορούν να τεκνοθετήσουν, τότε τα ομόφυλα ζευγάρια, που αποκλείονται από τον γάμο, αποκλείονται και από την τεκνοθεσία και υφίστανται έμμεση διάκριση. Αντίστοιχα, η προσκόλληση στο όνομα και το φύλο που αναγράφεται στα έγγραφα μπορεί να είναι τυπικά νόμιμη, αλλά συνιστά διάκριση όταν αρνείται το δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού σε μία τρανς μαθήτρια.

Η αναμονή διάκρισης και οι έμμεσες διακρίσεις δημιουργούν στο άτομο συνεχιζόμενη ανασφάλεια και στρες μέσα από την αμφισημία τους: δεν είναι ρητές, και άρα άμεσα και εύκολα αναγνωρίσιμες. Ακριβώς επειδή αφορούν ένα κλίμα ή εμφανίζονται με το προκάλυμμα της ουδετερότητας γίνεται

¹⁹ Aleksander Berezkin, 2018. [Silent violence](#). 2nd article of ILGA's [#TurnItOff campaign](#).

πολύ πιο δύσκολο για το άτομο να απαντήσει ή να αντιδράσει σε αυτές, με αποτέλεσμα πιο έντονα αισθήματα αβοηθητότητας και έλλειψης ελέγχου.

Αντίληψη των διακρίσεων: υποκειμενική ή αντικειμενική πραγματικότητα;

Ο μεγαλύτερος όγκος της διεθνούς βιβλιογραφίας επικεντρώνεται στην αυτό-αναφορά των διακρίσεων, δηλαδή στις αντιλαμβανόμενες διακρίσεις²⁰ για δύο κυρίως λόγους: επειδή είναι εξαιρετικά δύσκολο να μετρηθεί η διάκριση με τρόπο αντικειμενικό, και επειδή, όπως παρατηρούν ο Verkuyten (2002) και οι Magnusson και Stattin (2006), η υποκειμενική εμπειρία και η αντίληψη του κόσμου γενικότερα, και η αντίληψη των διακρίσεων ειδικότερα συνιστά μία σημαντική ψυχολογική πραγματικότητα και σημαντικούς παράγοντες της προσαρμογής. Επιπλέον, οποιαδήποτε μορφή διάκρισης που δεν είναι κατοχυρωμένη νομικά ως τέτοια, δεν μπορεί να θεωρηθεί τεχνικά διάκριση. Επίσης, η διάκριση ορίζεται, τουλάχιστον σε ένα βαθμό, από τα αρνητικά αποτελέσματα της και την προκατάληψη από την οποία προκύπτει. Η σημασία των αντιλαμβανόμενων διακρίσεων στη ζωή του ατόμου φαίνεται με σαφήνεια από την επίδραση που έχουν στην σωματική και ψυχολογική του υγεία (για μία ανασκόπηση βλ. (Major & O'Brien, 2005). Πληθώρα ερευνών καταγράφουν μία σειρά προβλημάτων, όπως χρόνιοι πόνοι, υπέρταση, μέρες ασθένειας, καθώς και ψυχολογικά προβλήματα, όπως κατάθλιψη, ανησυχία, στρες, ο ψυχαναγκασμός/καταναγκασμός, η σωματοποίηση, και το άγχος (Brody, και συν., 2006) (π.χ. Contrada, Ashmore, Gary, Coups, Egeth, και συν., 2001. Krieger, 1999), ενώ σε ανασκόπηση 138 ερευνών βρέθηκε ότι το 54% των εξεταζόμενων συμπτωμάτων είχαν στατιστικά σημαντική σχέση με την αυτό-αναφορά διακρίσεων (Paradies, 2006).

Είναι σημαντικό, όμως, να τονίσουμε ότι οι διακρίσεις, αν και συναντώνται σχεδόν σε κάθε κοινωνία, είναι δύσκολο να γίνουν αντιληπτές από το άτομο, και συχνά δεν αναφέρονται, ακόμα και όταν γίνονται αντιληπτές (Krieger, Smith, Naishadham, Hartman, & Barbeau, 2005). Η ηλικία φαίνεται να είναι ένας από τους παράγοντες που επηρεάζουν τον βαθμό της αναφοράς τους, καθώς τα μεγαλύτερα σε ηλικία άτομα αντιλαμβάνονται περισσότερες διακρίσεις από τα παιδιά (Steffen, McNeilly, Anderson, & Sherwood, 2003. Stancil, Hertz-Picciotto, Schramm, & Watt-Morse, 2000), κάτι που γίνεται κατανοητό δεδομένης της πιο εκτεταμένης εμπειρίας των ενηλίκων (Verkuyten, 2002). Επιπλέον, η αντίληψη και η αναφορά των διακρίσεων είναι συχνά δύσκολη, λόγω της ασάφειας στην απόδοση της διάκρισης. Στις περισσότερες περιπτώσεις η διάκριση δεν είναι σαφής και εμφανής, και η συμπεριφορά που συνιστά διάκριση μπορεί να αποδοθεί σε πολλούς διαφορετικούς παράγοντες. Το αποτέλεσμα είναι ότι το άτομο που υφίσταται τη διάκριση συχνά διστάζει να την ονοματίσει ως τέτοια, ώστε να προστατέψει τον εαυτό από τα αρνητικά συναισθήματα που ακολουθούν. Ο άλλος μηχανισμός που τίθεται σε λειτουργία είναι η ανάγκη για διατήρηση του ελέγχου, δηλαδή το άτομο μπορεί να ελαχιστοποιεί την αντίληψη των διακρίσεων, ώστε να μπορέσει να διατηρήσει την αίσθηση ελέγχου στη ζωή του (Ruggiero & Taylor, 1997). Ένας ακόμη ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας για την μη αναφορά των διακρίσεων, είναι η περαιτέρω υποτίμηση των θυμάτων. Έχει παρατηρηθεί ότι όταν ένα άτομο κατονομάζει μία διάκριση, συχνά γίνεται θεωρείται από τους γύρω του ως «ταραχοποιός», ακόμη από τους μάρτυρες περιστατικών αδιαμφισβήτητης διάκρισης (Kaiser & Miller, 2003). Για τον λόγο αυτό, τα άτομα τείνουν να αναφέρουν τα περιστατικά διάκρισης πιο συχνά στα άτομα με τα οποία μοιράζονται μία κοινή ταυτότητα, και όχι στα άτομα που ανήκουν στην ομάδα που διαπράττει τη διάκριση (Stangor, Swim, Van Allen, & Sechrist, 2002)· ένα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομο δηλαδή είναι πιο

²⁰ Εννοούμε εδώ τις διακρίσεις όπως γίνονται ή όχι αντιληπτές από τα ίδια τα άτομα που τις έχουν υποστεί. Όπως συζητείται και στη συνέχεια δεν γίνονται αντιληπτές όλες οι διακρίσεις και για να αναφερθεί μία διάκριση πρέπει πρώτα να γίνει αντιληπτή αλλά δεν αναφέρονται και όλες οι διακρίσεις που γίνονται αντιληπτές.

πιθανό να αναφέρει μία ομοφοβική διάκριση σε άλλα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και όχι στους γονείς του, στους εκπαιδευτικούς, στο τμήμα ανθρωπίνου δυναμικού, στην αστυνομία (ανάλογα με το είδος της διάκρισης ή/και το πλαίσιο που έχει συμβεί) ή ακόμη και να το αποκρύψει από την θεραπεία του με επαγγελματία ψυχικής υγείας –ειδικά αν έχει υπονοηθεί ότι μπορεί να ήταν «υπερβολικό» σε προηγούμενη ανάλογη περίπτωση. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η αυτό-αναφορά αντίληψης διακρίσεων είναι πράγματι πιθανό να μην ανταποκρίνεται στη συχνότητα των περιστατικών «αντικειμενικής» διάκρισης, και τα άτομα που υφίστανται διακρίσεις τελικά να αντιλαμβάνονται και να αναφέρουν πολύ λιγότερα περιστατικά από όσα βιώνουν.

Μία ενδιαφέρουσα παράμετρος είναι η σύνδεση της αναφοράς των διακρίσεων με την υγεία, ψυχική και σωματική των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, σύνδεση που φαίνεται να διαμεσολαβείται από την ύπαρξη υποστηρικτικού δικτύου. Έχει παρατηρηθεί ότι τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που δεν αναφέρουν ότι υφίστανται διακρίσεις παρουσιάζουν και χειρότερη σωματική και ψυχική υγεία. Αν θεωρήσουμε δεδομένο ότι όλα τα άτομα μπορούν να αναγνωρίζουν τις διακρίσεις όταν συμβαίνουν, μία πιθανή αιτία για την σύνδεση αυτή είναι ότι τα άτομα αυτά δεν αναφέρουν τη διάκριση, επειδή δεν νιώθουν ότι έχουν κάποιο υποστηρικτικό δίκτυο, με το οποίο θα μπορούσαν να μιλήσουν για την εμπειρία αυτή και το οποίο λειτουργεί ευεργετικά για την υγεία και την ευζωία του ατόμου (π.χ. Huebner & Davis, 2007).

Επομένως η αντίδραση του ατόμου στην αντίληψη της διάκρισης φαίνεται ότι έχει ένα μεσολαβητικό ρόλο για τις επιπτώσεις στην σωματική και ψυχική του υγεία. Ενεργητική αντιμετώπιση, όπως είναι η αναζήτηση κοινωνικής υποστήριξης, φαίνεται να μετριάζει την κατάθλιψη, εφόσον όμως, το άτομο έχει κάποιο κοινωνικό δίκτυο υποστήριξης (Noh & Kaspar, 2003). Τα περισσότερα, ερευνητικά δεδομένα συγκλίνουν στην ευεργετική επίδραση της ενεργητικής αντίδρασης, αντί για την παθητική (όπως είναι η αποδοχή, η προσπάθεια να αγνοήσει το περιστατικό, ή το να μη μιλήσει) , όταν το άτομο αντιλαμβάνεται διάκριση (Din-Dzietham, Nembhard, Collins, & Davis, 2004. Krieger & Sidney, 1996. Stancil, Hertz-Picciotto, Schramm, & Watt-Morse, 2000).

Ποιες ομάδες θεωρούνται μειονότητες;

Το ποια ομάδα ορίζεται ως μειονοτική δεν έχει σχέση με την αριθμητική της αντιπροσώπευση στον γενικό πληθυσμό (αν και συχνά μπορεί να αποτελεί και αριθμητική μειονότητα). Η έννοια αναφέρεται από την σύλληψή της στις ομάδες που απολαμβάνουν λιγότερα δικαιώματα, αντιμετωπίζονται υποτιμητικά, και αποκλείονται από τη δημόσια ζωή και την ισότιμη πρόσβαση σε θέσεις εξουσίας και προνομίων λόγω κάποιων διακριτών, βιολογικών ή πολιτισμικών, χαρακτηριστικών τους, σε σχέση με κάποια άλλη ομάδα που απολαμβάνει υψηλότερη κοινωνική θέση και προνόμια (π.χ. Wirth, 1946. Meyers, 1984. Rothman, 1999).

Ο όρος αρχικά αναφερόταν στις εθνικές μειονότητες, σταδιακά επεκτάθηκε στις φυλετικές, τις πολιτισμικές, τις θρησκευτικές, τις σεξουαλικές και τις έμφυλες. Στο πλαίσιο δυτικών (και όχι μόνο) κοινωνιών, χρησιμοποιείται για να κατηγοριοποιήσει μαζί άτομα και ομάδες που δεν είναι λευκά, ετεροφυλόφιλα, δεν πιστεύουν στην επικρατούσα θρησκεία, κ.ο.κ. Ουσιαστικά, περιγράφει την κατανομή της ισχύος σε μία κοινωνία, όπου η πλειονότητα ορίζει τους κανόνες, απολαμβάνει περισσότερα προνόμια και ορίζει το πώς αναμένεται να είναι τα μέλη μειονοτικών ομάδων για να είναι αποδεκτά: να είναι υποδειγματικά, δηλαδή να εργάζονται σκληρά, να μοιράζονται συντηρητικές αξίες, όπως η οικογένεια, και να μη δίνουν σημασία στις διακρίσεις.

Η έννοια των υποδειγματικών μειονοτήτων χρησιμοποιήθηκε αρχικά για να περιγράψει την Ασιατική-Αμερικανική κοινότητα σε αντιδιαστολή με την Αφροαμερικανική κοινότητα. Τα μέλη της τελευταίας θεωρείται ότι δεν εργάζονται αρκετά σκληρά και ότι χρησιμοποιούν τον ρατσισμό και τις διακρίσεις που υφίστανται ως δικαιολογία. Δημιουργείται με τον τρόπο αυτό μία ιεραρχία στις ομάδες που υφίστανται καταπίεση και διακρίσεις, σύμφωνα με την οποία οι ομάδες που αντιδρούν λιγότερο στις διακρίσεις γίνονται αντιληπτές και ως οι καλύτερα ενταγμένες. Στην Ελλάδα χαρακτηριστικό παράδειγμα θεωρούμενης ως υποδειγματικής μειονότητας αποτελεί η Φιλιππινέζικη κοινότητα, ενώ “δαιμονοποιημένη” είναι η Αλβανική· είναι συχνές οι συγκρίσεις ανάμεσα στην πρώτη που “δεν έχει δημιουργήσει προβλήματα” και τη δεύτερη που “έχει υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας”.

Στα πλαίσια των σεξουαλικών και έμφυλων μειονοτήτων, η υποδειγματική μειονότητα αναφέρεται στην ομο-κανονικότητα, στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που ακολουθούν στερεοτυπικά ετεροκανονικά μοντέλα: συνάπτουν σταθερές μονογαμικές σχέσεις, σχηματίζουν παραδοσιακές πυρηνικές οικογένειες, απέχουν από έντονες ακτιβιστικές δράσεις, και γενικά ακολουθούν τον επικρατέστερο τρόπο ζωής με μόνη διαφοροποίηση τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου τους. Η ισοτιμία και τα ίσα δικαιώματα, με βάση αυτή την προσέγγιση, δεν προκύπτουν από την επανόρθωση αδικιών του παρελθόντος, αλλά από την σκληρή δουλειά και την εξομοίωση με την κυρίαρχη ομάδα.

Η έννοια της υποδειγματικής μειονότητας χρησιμοποιείται για να αποδυναμώσει την ανάληψη ευθύνης από την κυρίαρχη ομάδα για τις διακρίσεις, και να καταστήσει τις μειονοτικές ομάδες υπεύθυνες για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν. Τα δικαιώματα δεν θεωρούνται αυτονόητο δικαίωμα κάθε ατόμου, αλλά αποδίδονται μόνο στις ομάδες και τα άτομα που αποδεικνύουν ότι είναι «σαν τους άλλους», ότι συμμορφώνονται, και άρα τα αξίζουν. Εξαλείφεται έτσι η διαφορετικότητα και, κατά συνέπεια, η ανάγκη για προστασία των μειονοτικών ομάδων. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται η διατήρηση της παρούσας κατάστασης και της συγκεκριμένης κατανομής προνομίων και ανισοτήτων (Chang, 2016).

2.4 ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΜΙΣΟΥΣ - ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΜΙΣΟΥΣ - ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΆΛΛΟΙ ΣΧΕΤΙΚΟΙ ΌΡΟΙ

Τα εγκλήματα μίσους είναι ποινικά αδικήματα που προκαλούνται από προκατάληψη προς συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων. Ορισμένες κοινότητες είναι δυσανάλογα στοχευμένες, λόγω της φυλής, του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, του φύλου, της καταγωγής, της γλώσσας, της κοινωνικής τους κατάστασης ή άλλων χαρακτηριστικών. Οι αιτίες που κρύβονται πίσω από τα εγκλήματα μίσους κατά των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων είναι οι αρνητικές απόψεις, τα έμφυλα στερεότυπα, η μισαλλοδοξία και το μίσος προς το σεξουαλικό τους προσανατολισμό, την ταυτότητα, την έκφραση και τα χαρακτηριστικά φύλου τους.

Τα εγκλήματα μίσους κατά των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων είναι εκείνα στα οποία τα θύματα επιλέγονται αποκλειστικά ή κυρίως λόγω του πραγματικού ή νομιζόμενου ερωτικού/σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας, έκφρασης ή/και χαρακτηριστικών φύλου τους. Τα περισσότερα εγκλήματα μίσους κατά των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων διαπράττονται συνήθως από άτομα (κυρίως νεαρά) που θεωρούν ότι οι πράξεις τους δεν είναι και τόσο λανθασμένες και που μερικές φορές πιστεύουν ότι η κοινωνία τους νομιμοποιεί να εμπλακούν σε τέτοιου είδους βία.

Μορφές και συστατικά των εγκλημάτων μίσους

Τα εγκλήματα μίσους σε βάρος των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων έχουν διάφορες μορφές: απειλές, εκφοβισμός, σωματική βία, ιατρική βία, ανεπιθύμητη επαφή, σεξουαλική βία, υποκίνηση μίσους, εκφοβισμός, παρενόχληση, απειλές, βανδαλισμός ή φθορά περιουσίας, κλοπή, προσβλητικά γράμματα ή μηνύματα, λεκτική κακοποίηση (π.χ. κακοποιητικά παρατσούκλια), καταδίωξη (π.χ. συνεχή τηλεφωνήματα ή μηνύματα), δολοφονία, οποιοδήποτε άλλο ποινικό αδίκημα στο οποίο το θύμα, οι εγκαταστάσεις ή ο στόχος του αδικήματος επελέγησαν εξαιτίας της πραγματικής ή της νομιζόμενης σύνδεσής τους, προσκόλλησής τους, υπαγωγής τους, υποστήριξής τους ή συμμετοχής τους σε συγκεκριμένη ομάδα.

Η λεκτική επίθεση είναι η συνηθέστερη μορφή εκδήλωσης μίσους και παρατηρείται συνήθως σε δημόσιους χώρους. Τα νεαρά άτομα είναι θύματα των περισσότερων επιθέσεων σε σχέση με άλλες ηλικιακές ομάδες (συμπεριλαμβανομένου του ομοφοβικού/τρανσοφοβικού/αμφιφοβικού/ίντερφοβικού εκφοβισμού στο σχολείο), οι gay δέχονται περισσότερες επιθέσεις στο δημόσιο χώρο, ενώ οι λεσβίες και οι αμφιφυλόφιλες γυναίκες υφίστανται τις περισσότερες σεξουαλικές επιθέσεις ή επιθέσεις σε ιδιωτικούς χώρους σε σχέση με τους ομοφυλόφιλους ή αμφιφυλόφιλους άνδρες. Οι δράστες είναι συνήθως νεαροί άνδρες σε ομάδες.

Είναι υψίστης σημασίας να έχουμε υπόψη μας ότι ένα έγκλημα μίσους αφορά την αντιληπτή ταυτότητα του θύματος από το επιτιθέμενο άτομο, όχι την πραγματική του ταυτότητα. Ως εκ τούτου, **οποιοσδήποτε θα μπορούσε να γίνει θύμα εγκλήματος μίσους**, εάν θεωρηθεί ότι ανήκει σε μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα.

Τα δύο βασικά συστατικά του εγκλήματος μίσους είναι:

- i. η διαπραχθείσα εγκληματική πράξη να αποτελεί ποινικό αδίκημα και
- ii. το κίνητρο προκατάληψης του δράστη.

Χωρίς τα δύο παραπάνω συστατικά, ένα περιστατικό δεν μπορεί να θεωρηθεί έγκλημα μίσους.

Προκατάληψη: Η προκατάληψη είναι μια εκ των προτέρων κρίση, προκαθορισμένη ιδέα ή συμπεριφορά έναντι προσώπων ή ομάδων. Οι προκαταλήψεις είναι συχνά αρνητικές και τυπικά βασίζονται σε στερεότυπα, φήμες, παραδοχές, αισθήματα και πεποιθήσεις, παρά σε γνώση και γεγονότα. Οι προκαταλήψεις επηρεάζουν τόσο τις δράσεις μας όσο και τις ερμηνείες επί των πράξεων των άλλων.

Στερεότυπα: Πρόκειται για τις τυποποιημένες και απλουστευμένες θετικές ή αρνητικές αντιλήψεις και σκέψεις που συχνά σχηματίζουμε για τους άλλους. Έτσι λοιπόν, όταν χρησιμοποιούμε ένα στερεότυπο, θεωρούμε ότι ο άνθρωπος που έχουμε απέναντί μας κατέχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, επειδή θεωρούμε ότι ανήκει σε μία συγκεκριμένη ομάδα και έτσι οδηγούμαστε σε αυθαίρετες γενικεύσεις και συμπεράσματα. Αν επικοινωνήσουμε με αυτό το άτομο στηριζόμενοι/ες/α στο στερεότυπο που έχουμε σχηματίσει, θα είμαστε προκατειλημμένοι/ες/α απέναντί του και θα δημιουργήσουμε εμπόδια στην επικοινωνία.

Τα στερεότυπα μπορεί να οδηγήσουν σε προκαταλήψεις ενάντια σε άλλες ομάδες και, σε τελευταίο στάδιο, να προκαλέσουν συμπεριφορές και δράσεις.

Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε πόσο επηρεάζεται η συμπεριφορά μας, όταν λειτουργούμε βάσει στερεοτύπων ή προκαταλήψεων, καθώς έχει ως συνέπεια την υπονόμηση της ικανότητάς μας να λειτουργούμε αντικειμενικά και δίκαια και να αναπτύξουμε και να συντηρήσουμε μία σχέση.

Η «ρητορική μίσους» και τα «εγκλήματα μίσους» είναι **όροι που συχνά συγχέονται** και χρησιμοποιούνται εναλλακτικά. Ενώ και οι δύο απορρέουν από την έλλειψη ανοχής και την προκατάληψη έναντι ομάδων ατόμων που ορίζονται από ένα προστατευμένο χαρακτηριστικό, οι δύο έννοιες δεν εγείρουν τις ίδιες ανησυχίες για το δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης και για αυτόν τον λόγο, είναι σημαντικό να χρησιμοποιούνται με ακρίβεια προκειμένου να αναδεικνύονται.

Η ρητορική μίσους

Η **ρητορική μίσους** σε βάρος των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων αφορούν υβριστικές, προσβλητικές, ή εκφοβιστικές δημόσιες εκφράσεις οι οποίες διαδίδουν, υποκινούν, προωθούν ή δικαιολογούν το μίσος, την έχθρα, τις διακρίσεις ή τη βία προς τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Διατυπώνονται, μεταξύ άλλων, στο δημόσιο και πολιτικό λόγο, σε πολιτικές συζητήσεις για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων ή σε αντιδιαδηλώσεις προς δημόσιες εκδηλώσεις των ΛΟΑΤΚΙ+, όπως παρελάσεις υπερηφάνειας της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης συνήθως αναμεταδίδουν ομοφοβικές δηλώσεις πολιτικών και θρησκευτικών παραγόντων, οι οποίες περιγράφουν συνήθως τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα ως ανώμαλα, άρρωστα, ανήθικα και εγκληματικά άτομα ή ως αποσταθεροποιητικά στοιχεία του κοινωνικού ιστού. Οι δηλώσεις μίσους μπορεί να δημιουργήσουν ένα προκατειλημμένο, μη συμπεριληπτικό περιβάλλον και να οδηγήσουν σε αποστέρηση των δικαιωμάτων ή/και σε στοχευμένη επιθετικότητα εναντίον μελών τέτοιων ομάδων.

Οι δράστες της ρητορικής μίσους συχνά κρύβονται πίσω από τον ισχυρισμό ότι το μόνο που κάνουν είναι να εκφράζουν τη γνώμη ή την άποψή τους. Ωστόσο, κανένας άνθρωπος δεν έχει το δικαίωμα να συμπεριφέρεται με τρόπο που είναι κακοποιητικός απέναντι στους άλλους. Η Παγκόσμια Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων προστατεύει τα δικαιώματά μας, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας της έκφρασης, αρκεί να υπάρχει ταυτόχρονα σεβασμός και για τα δικαιώματα των άλλων. Ο καθένας έχει το δικαίωμα να προστατεύεται από τις διακρίσεις και

τη βία. Η χρήση επιθετικής γλώσσας ή η έκφραση επιθετικής γνώμης ή πεποίθησης δεν είναι παράνομη, παρά μόνο όταν προκαλεί άγχος και αγωνία, όπως για παράδειγμα, η απειλή βίας. Η ελευθερία της έκφρασης επομένως, δεν περιλαμβάνει τη ρητορική και την έκφραση που υποκινεί τη βία, το μίσος ή τις διακρίσεις (*Council of Europe, Committee of Ministers, Recommendation No. (97) 20*).

Ρατσιστική βία: Ρατσιστική βία θεωρούνται εγκληματικές πράξεις ή βίαιες ενέργειες ή συμπεριφορές εις βάρος ατόμων, τα οποία στοχοποιούνται λόγω εθνικής ή εθνοτικής προέλευσης, χρώματος, θρησκευτικής προέλευσης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου, χαρακτηριστικών φύλου ή αναπηρίας. Καταγράφονται επίσης εγκληματικές πράξεις ή βίαιες ενέργειες ή συμπεριφορές σε βάρος των υπερασπιστών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δηλαδή όσων ατόμων προωθούν και προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και στοχοποιούνται λόγω αυτής τους της ιδιότητας.

Διακρίσεις

Άμεση διάκριση υφίσταται ένα άτομο ή ομάδα ατόμων όταν γίνεται αντικείμενο μεταχείρισης λιγότερο ευνοϊκής λόγω των προαναφερθέντων χαρακτηριστικών, σε σχέση με τη μεταχείριση που θα τύγχανε ένα άλλο άτομο σε ανάλογη κατάσταση. Παράδειγμα θα ήταν η άρνηση του αστυνομικού να καταχωρήσει καταγγελία για εγκληματική πράξη επειδή το θύμα είναι τρανς.

Έμμεση διάκριση υφίσταται όταν μία εκ πρώτης όψεως ουδέτερη πρακτική, κανόνας ή πολιτική θέτουν ένα άτομο ή ομάδα ατόμων με τα παραπάνω χαρακτηριστικά σε μειονεκτική θέση σε σύγκριση με άλλα άτομα. Η έμμεση διάκριση μερικές φορές εντοπίζεται δυσκολότερα από την άμεση διάκριση. Παράδειγμα θα ήταν η μη δυνατότητα χορήγησης γονικών αδειών και στα δύο μέλη ομόφυλων ζευγαριών, όταν η πολιτική και/ή νομοθεσία δεν αναγνωρίζει τις ομοφυλοφιλικές σχέσεις.

Διάκριση λόγω σχέσης: η λιγότερη ευνοϊκή μεταχείριση ενός προσώπου λόγω της στενής του σχέσης με πρόσωπο ή πρόσωπα που φέρουν ένα ή παραπάνω από τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά.

Διάκριση λόγω νομιζόμενων χαρακτηριστικών: νοείται η λιγότερη ευνοϊκή μεταχείριση ενός προσώπου που εικάζεται ότι διαθέτει ένα ή παραπάνω από τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά.

Πολλαπλή διάκριση: διάκριση, αποκλεισμός ή περιορισμός που βασίζεται σε περισσότερους από έναν λόγους, όπως λόγω αναπηρίας, μεγάλης ηλικίας ή της ιδιότητας του μέλους μιας εθνικής ή θρησκευτικής μειονότητας, σε συνδυασμό με τη ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητα.

Θετικές 'διακρίσεις': Ονομάζονται έτσι τα θεσμικά κυρίως μέτρα τα οποία αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής μιας κοινωνικής ομάδας, την πρόληψη των ανισοτήτων ή την παροχή ευκαιριών για ευκολότερη πρόσβαση σε συγκεκριμένα αγαθά και υπηρεσίες. Το νόημα τους δεν είναι η δημιουργία νέων διακρίσεων αλλά η αποκατάσταση προηγούμενων αδικιών, τις οποίες ιστορικά έχουν υποστεί κάποιες κοινωνικές ομάδες λόγω φύλου, φυλής, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού, κ.α.

Διαθεματικότητα ή Διατομεακότητα (Intersectionality): Η διαθεματικότητα έχει να κάνει με το γεγονός ότι κάθε άτομο φέρει πολλαπλές ιδιότητες ταυτόχρονα, και μπορεί να καθίσταται θύμα πολλαπλών διακρίσεων για παράδειγμα, για την καταγωγή και τη θρησκεία του, για το σεξουαλικό του προσανατολισμό ή για όλα αυτά μαζί. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένα επίπεδα εγκλήματος μίσους και αντιμετώπιση πρόσθετων εμποδίων στην πρόσβαση σε υπηρεσίες.

Η έννοια της διαθεματικότητας είναι χρήσιμη όσον αφορά την ανάληψη πρωτοβουλιών ενάντια στα εγκλήματα μίσους καθώς οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι διακρίσεις είναι σημαντικό να αντιμετωπίζονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο και στο σύνολό τους.

Παρενόχληση: οποιαδήποτε πράξη ή συμπεριφορά, που είναι ανεπιθύμητη στο θύμα, η οποία θα μπορούσε να θεωρηθεί επιθετική, προσβλητική, ταπεινωτική, εξευτελιστική ή εκφοβιστική με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας ενός προσώπου. Μπορεί να περιλαμβάνει προφορικές λέξεις, χειρονομίες ή παραγωγή, εμφάνιση και κυκλοφορία γραπτών λέξεων, εικόνων ή άλλου υλικού. Νοείται ως διάκριση όταν σχετίζεται με ένα ή παραπάνω από τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά και έχει σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος.

Θυματοποίηση: ορίζουμε την παραβίαση των δικαιωμάτων ενός ατόμου.

Δευτερογενής θυματοποίηση συμβαίνει, όταν το άτομο θυματοποιείται περαιτέρω εξαιτίας της μεταχείρισης των αρχών, οργανισμών και ατόμων. Δευτερογενής θυματοποίηση μπορεί να συμβεί εξαιτίας της επανάληψης της εξιστόρησης ενός γεγονότος, της χρήσης μη κατάλληλης γλώσσας, τα σχόλια περί προσωπικής ευθύνης του θύματος που μπορεί να κάνουν επαγγελματίες/άτομα με τους/τα οποίους/α έρχεται το θύμα σε επαφή, την επαφή του παθόντος με το δράστη ή/και τις μη κατάλληλες, όχι θυματοκεντρικές διαδικασίες. Ο φόβος για δευτερογενή θυματοποίηση και η ύπαρξη προηγούμενης εμπειρίας δευτερογενούς θυματοποίησης θεωρούνται κάποιοι από τους βασικούς λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι επιλέγουν να μην καταγγείλουν ένα έγκλημα μίσους.

Η διαδικτυακή ρητορική μίσους

Το Διαδίκτυο ως μέσο δημοσιοποίησης δηλώσεων μίσους είναι ένα πεδίο που δημιουργεί ιδιαίτερη ανησυχία. Χρησιμοποιείται για την πρόκληση μίσους και οι δράστες είναι δύσκολο να εντοπιστούν και να οδηγηθούν στη Δικαιοσύνη.

Η διαδικτυακή ρητορική μίσους αποτελεί έναν τρόπο έκφρασης συγκρούσεων μεταξύ διαφορετικών ομάδων εντός και μεταξύ κοινωνιών. Αποτελεί επίσης, ένα ζωντανό παράδειγμα για το πώς οι τεχνολογίες με δυναμική μετασχηματισμού, όπως το Διαδίκτυο, ενέχουν ευκαιρίες και προκλήσεις και απαιτούν μια περίπλοκη εξισορρόπηση μεταξύ θεμελιωδών δικαιωμάτων και αρχών, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας της έκφρασης και της υπεράσπισης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Η διαδικτυακή ρητορική μίσους ενάντια σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα ή ομάδες είναι οποιαδήποτε διαδικτυακή επικοινωνία ή έκφραση, η οποία υποστηρίζει, προωθεί ή υποκινεί το μίσος, τις διακρίσεις ή τη βία, εναντίον οποιουδήποτε ατόμου ή ομάδας, λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού ή/και της ταυτότητας/έκφρασης/χαρακτηριστικών φύλου.

Η διαδικτυακή ρητορική μίσους μπορεί να συμβεί:

- δημόσια, για παράδειγμα σε δημοσιεύσεις και σχόλια σε δημόσια μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ιστότοπους και φόρουμ
- ιδιωτικά, για παράδειγμα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, σε εφαρμογές ανταλλαγής μηνυμάτων, σε εφαρμογές γνωριμιών και email.

Παραδείγματα διαδικτυακής ρητορικής μίσους

- απειλές προς άτομα ή ομάδες
- εχθρικός λόγος
- διαδικτυακή κακοποίηση και διαδικτυακός εκφοβισμός
- λέξεις, εικόνες και βίντεο που υποκινούν ή εξυμνούν τη βία εναντίον μιας ομάδας
- προτροπή και ενθάρρυνση άλλων να είναι προσβλητικοί ή βίαιοι
- προσπάθεια να πειστούν άλλα άτομα να προβούν σε απειλές
- εξαιρετικά προσβλητικές δημοσιεύσεις ή σχόλια
- ψεύτικα σχόλια με στόχο να βλάψουν τη φήμη κάποιου ατόμου
- τρολλάρισμα (δημοσίευση επιθετικών, ενοχλητικών ή φλεγμονωδών σχολίων στο διαδίκτυο σε μια προσπάθεια ενός ατόμου να βλάψει και να προκαλέσει μια απάντηση)
- ψεύτικες κατηγορίες
- οικειοποίηση της ταυτότητας ενός άλλου ατόμου
- δημιουργία προφίλ στο όνομα άλλου ατόμου
- ηλεκτρονικό σαμποτάζ
- αποκάλυψη της ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητας χωρίς τη συγκατάθεση του ατόμου (outing)
- doxxing: δημοσίευση προσωπικών πληροφοριών για κάποιο άτομο (συμπεριλαμβανομένων βίντεο και φωτογραφιών με σεξουαλικό περιεχόμενο- αυτό που μερικές φορές αποκαλείται «revenge porn»)
- cyber – stalking: επίμονη καταδίωξη ή παρακολούθησή του, όπως ιδίως με την επιδίωξη διαρκούς επαφής μέσω τηλεπικοινωνιακού ή ηλεκτρονικού μέσου
- εκβιασμός
- οποιαδήποτε άλλη διαδικτυακή επικοινωνία που θα μπορούσε να προκαλέσει μίσος προς μια συγκεκριμένη ομάδα ή άτομο.

Το ιδιωτικό απόρρητο και η αποκάλυψη της ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητας

Τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα έχουν δικαίωμα να αποφασίζουν ποιος ξέρει και ποιος δεν ξέρει το σεξουαλικό τους προσανατολισμό, τα χαρακτηριστικά και την ταυτότητα φύλου τους και αν, πότε και πώς θα επιλέξουν να την αποκαλύψουν.

Το **outing** ενός ατόμου χωρίς τη συγκατάθεσή του στο διαδίκτυο είναι λάθος και μερικές φορές παράνομο. Εάν κάποιο άτομο αποκαλύψει την ταυτότητα φύλου, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τα χαρακτηριστικά φύλου ενός άλλου ατόμου ή αν είναι φορέας του HIV μπορεί να αποτελεί παράνομη πράξη, εάν η πράξη του απαγορεύεται από ένα συγκεκριμένο νόμο ή γίνεται με σκοπό την παρενόχληση, τον εκβιασμό ή την απειλή. Για παράδειγμα, εάν κάποιο άτομο δημοσιεύει τη διεύθυνση και τον αριθμό τηλεφώνου ενός ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμου διαδικτυακά με σκοπό την απειλή ή υποκίνηση βίας ή ως μέρος μιας συνεχιζόμενης παρενόχλησης, τότε αυτό είναι παράνομο. Εξάλλου, η νομοθεσία περί προσωπικών δεδομένων²¹ περιγράφει τους όρους και τα όρια χειρισμού ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων. Μέριμνα λαμβάνεται στον δημόσιο τομέα για την διαβίβαση ευαίσθητων πληροφοριών με εμπιστευτικό πρωτόκολλο κ.τ.λ. και την προστασία της

²¹ Ε.Ε., Γ.Δ.Επικοινωνίας, Ποια δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα θεωρούνται ευαίσθητα;

εμπιστευτικότητας της διαδικασίας²². Στον δημόσιο τομέα συνιστά πέρα από ποινικό αδίκημα, και πειθαρχικό παράπτωμα στον Κώδικα Δημοσίων Υπαλλήλων²³.

ΕΧΕΜΥΘΕΙΑ, ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΑΠΟΡΡΗΤΟ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Ο δημόσιος υπάλληλος δεν χρησιμοποιεί πληροφορίες για θέματα που χαρακτηρίζονται από τις κείμενες διατάξεις ως απόρρητα, καθώς και σε κάθε περίπτωση που τούτο επιβάλλεται από την κοινή πείρα και λογική για γεγονότα ή πληροφορίες που κατέχει λόγω της υπηρεσίας ή της θέσης του, και δεν επιτρέπει την αθέμιτη χρήση τους για να εξυπηρετηθεί οποιοδήποτε συμφέρον, δημόσιο ή ιδιωτικό. [Ν. 3528/2007 άρθρο 26, Ν. 3528/2007, άρθρο 107 παρ. 1 περ. η, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο δεύτερο του Ν. 4057/2012 και ΠΚ άρθρο 252]

Ο δημόσιος υπάλληλος φροντίζει να διασφαλίζει την εμπιστευτικότητα των πληροφοριών που χειρίζεται σε κάθε περίπτωση, και ιδιαίτερα όταν χρησιμοποιεί νέες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας. [Ν. 3528/2007 άρθρο 26 (ΥΚ, ΦΕΚ 26 Α)]

Δε δημοσιοποιεί πληροφορίες που αφορούν την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή των πολιτών (ή άλλα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα), τις οποίες κατέχει λόγω της υπηρεσιακής του θέσης. [Ν. 2690/1999 άρθρο 5 παρ. 3 (ΚΔΔ, ΦΕΚ 102 Α) και Ν. 2472/1997 (ΦΕΚ 50 Α)]

Σε γενικότερο επίπεδο, η σταθερή προβολή των δημοκρατικών αξιών τόσο από τους θεσμούς όσο και από την κοινωνία των πολιτών αντιμάχεται ανορθολογιστικά σχήματα, προκαταλήψεις, στερεότυπα και κοινωνικές ιδεοληψίες. **Ένα σύνολο θεσμών**, όπως αυτοί της εκπαίδευσης, της οικογένειας και οργανισμών/φορέων, δημόσιων και ιδιωτικών, σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο μπορούν να λειτουργήσουν ως ανάχωμα τόσο απέναντι στη ρατσιστική ρητορική όσο και στις πρακτικές βίας. Στο πλαίσιο αυτό, ο ρόλος της σχολικής κοινότητας σε συνεργασία με εκπαιδευτικούς και γονείς, η συμβολή της πανεπιστημιακής κοινότητας και η παράλληλη και επί της ουσίας ενίσχυση μηχανισμών, όπως το Παρατηρητήριο για την Πρόληψη της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού, καθίστανται κομβικές για τη μελλοντική διαμόρφωση των κοινωνικών στάσεων.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3. Εμπόδια, Προκλήσεις και Συνέπειες για τα

²² ΥΠ.ΕΣ.(2012) [ΟΔΗΓΟΣ ΟΡΘΗΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ](#) σελ.20

²³ ΥΠ.ΕΣ.(2015) [ΚΩΔΙΚΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΝΠΔΔ](#) σελ.17

3.1 ΕΜΠΟΔΙΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΤΑ ΛΟΑΤΚΙ+ ΑΤΟΜΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, και γενικότερα τα άτομα που αποκλίνουν από τους κοινωνικούς κανόνες για το φύλο, κινδυνεύουν να υποστούν βία από την οικογένεια και τον ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο. Οι λεσβίες, οι θηλυκότητες και τα ίντερσεξ άτομα διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο λόγω της ανισότητας των φύλων και των σχέσεων εξουσίας μέσα στην πατριαρχική οικογένεια και την κοινωνία γενικότερα.

Έλλειψη υλικής και ψυχολογικής στήριξης από την οικογένεια: Στο πεδίο της οικογενειακής ζωής ένα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομο μπορεί να εξαναγκαστεί σε θεραπείες μεταστροφής (π.χ. να ακολουθήσει ψυχιατρική αγωγή ή να παντρευτεί), να εγκαταλείψει το σχολείο, καθώς επίσης να απορριφθεί, να εκδιωχθεί από την οικογενειακή εστία, να το αποκληρώσουν και να υποστεί ταπεινωτική μεταχείριση και/ή βία από μέλη της οικογένειας.

Ένα επιπλέον εμπόδιο για τα ίντερσεξ άτομα είναι η παθολογικοποίηση των σωμάτων ή/και του ψυχισμού τους. Η ίντερσεξ σωματικότητα περιβάλλεται με μυστικότητα καθώς το στίγμα και η άγνοια γύρω από αυτή καθορίζει τη στάση των ατόμων. Η μυστικότητα συχνά ενισχύεται από ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό προς τους γονείς, με αποτέλεσμα να επεκτείνεται και στα ίδια τα ίντερσεξ παιδιά. Οι συνέπειες στην ψυχική υγεία τους και τις οικογενειακές σχέσεις είναι ολέθριες.²⁴ Στην πρώτη μεγάλη Ευρωπαϊκή έρευνα (FRA, 2019) που συμπεριέλαβε ίντερσεξ άτομα, καταγράφηκε ότι στην Ελλάδα σε ποσοστό 52% οι ίντερσεξ άνθρωποι δεν αποκαλύπτονται στα μέλη της οικογένειάς τους (πέραν των συντρόφων τους), ενώ βιώνουν μόνιμα κατάθλιψη σε ποσοστό 20%, ή περιστασιακά (35%). Σε ποσοστό 51% αντιμετώπισαν πρόβλημα στέγασης λόγω προβλημάτων με την οικογένεια.²⁵ Σε ό,τι αφορά τη δημιουργία δικής τους οικογένειας, η συντριπτική πλειοψηφία (84%) απάντησε ότι δεν δημιούργησαν οικογένεια.²⁶

3.2 ΕΜΠΟΔΙΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΛΟΑΤΚΙ+ ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ

Οι οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες προκλήσεις εξαιτίας του κοινωνικού στιγματισμού και της έλλειψης θεσμικής αναγνώρισης των σχέσεών τους. Ο νόμος για το σύμφωνο συμβίωσης δίνει ίδια δικαιώματα στα ομόφυλα ζευγάρια όσον αφορά την μεταξύ τους σχέση και τις δημόσιες υπηρεσίες/παροχές που απορρέουν από αυτήν. Η απαγόρευση όμως τέλεσης γάμου για τα ομόφυλα ζευγάρια έχει ως αποτέλεσμα την στέρηση πολλών άλλων δικαιωμάτων που ισχύουν για τα ετερόφυλα ζευγάρια όπως το δικαίωμα στην τεκνοθεσία και της έννομης σχέσης με των παιδιών με τον μη αναγνωρισμένο γονέα δημιουργεί διακρίσεις και πλήττει ιδιαίτερα τα παιδιά των

²⁴ Παπαθανασίου, Ν., Χρησιδίδη, Ε.- Ο. (2020). *Συμπερίληψη και Ανθεκτικότητα: Βασικές αρχές ψυχοκοινωνικής στήριξης σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας, έκφρασης και χαρακτηριστικών φύλου, Μέρος II: ΛΟΑΤΚΙ+ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΛΟΑΤΚΙ+ ΓΟΝΕΙΣ*, κεφ. 6: ΛΟΑΤΚΙ+ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΕΦΗΒΑ ΑΤΟΜΑ, σελ. 177-182. Αθήνα: Gutenberg

²⁵ FRA Survey (2019). [To how many family members \(other than your partner\(s\)\) are you open about being LGBTI \(Living openly and daily life\) visualisation : Country detail All, Greece - LGBTI \(europa.eu\)](#), [In the past 2 weeks have you been feeling downhearted or depressed? \(Living openly and daily life\) visualisation : Country detail All, Greece - LGBTI \(europa.eu\)](#), [What was the main reason for the period of housing difficulty you experienced? \(Living openly and daily life\) visualisation : Country detail All, Greece - LGBTI \(europa.eu\)](#)

²⁶ FRA Survey (2019). [What is your civil status? \(Socio-demographics\) visualisation : Country detail All, Greece - LGBTI \(europa.eu\)](#)

ΛΟΑΤΚΙ+ γονέων. Ειδικά για τους τρανς γονείς ο νόμος για την Ν.Α.Τ.Φ.²⁷ επιβάλλει το υποχρεωτικό διαζύγιο και δεν δίνει δυνατότητα αλλαγής του ονόματος του γονέα στα πιστοποιητικά του παιδιού του.

Πολλές ομογονεϊκές οικογένειες²⁸ με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς που ζουν στο εξωτερικό, δημιουργήθηκαν και συστάθηκαν στο πλαίσιο ενός άλλου δικαιοκτικού συστήματος, συχνά δεν μπορούν να αποκτήσουν νομιμοποιητικά έγγραφα για τα παιδιά τους, ταξιδιωτικά έγγραφα και ενίοτε και ιθαγένεια, γιατί στα πιστοποιητικά γέννησης είτε υπάρχουν δύο γονείς του ίδιου φύλου είτε τα παιδιά έχουν έγγραφα που δηλώνονται ως “αγνώστου μητρός” και έτσι δεν μπορούν λόγω του νομικού κενού να εγγράψουν τα παιδιά τους στο ειδικό ληξιαρχείο.

Η προστασία της ομογονεϊκής οικογένειας είναι ελλιπής, κυρίως ως προς την αναγνώριση γονεϊκών δικαιωμάτων στον γονέα που δεν έχει έννομη (βιολογική ή θετή) σχέση με το παιδί (ληξιαρχικές εγγραφές, συμμετοχή σε σχολικές δραστηριότητες, πρόσβαση σε περίθαλψη κ.λπ.).

3.3 ΕΜΠΟΔΙΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΜΟΓΟΝΕΪΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Η προβληματική αναγνώριση γονεϊκών δικαιωμάτων στον γονέα που δεν έχει έννομη (βιολογική ή θετή) σχέση με το παιδί (ληξιαρχικές εγγραφές, συμμετοχή σε σχολικές δραστηριότητες, πρόσβαση σε περίθαλψη κ.λπ.) δυσχεραίνει την ομαλή μετάβαση, την ένταξη και την παρακολούθηση της σχολικής ζωής.

3.4 ΕΜΠΟΔΙΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΤΑ ΛΟΑΤΚΙ+ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στο ελληνικό σχολείο, η ετεροκανονικότητα αποτελεί την κύρια μήτρα μέσω της οποίας το κοινωνικό φύλο κατανοείται από τους μαθητές και τις μαθήτριες και από την πλειονότητα των εκπαιδευτικών. Αυτός ο λόγος περί ετεροκανονικότητας είναι άμεσα συνδεδεμένος με τον σεξισμό, την ομοφοβία, την τρανσφοβία, την αμφιφοβία και την ιντερφοβία. Οι διακρίσεις στο σχολικό περιβάλλον εκφράζονται με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους και συναντώνται πολύ συχνά.

Συνηθισμένες μορφές διακρίσεων και εγκλημάτων μίσους στο σχολείο:

- Προσβολές και υποτιμητικός λόγος για την ομόφυλη σεξουαλικότητα και την ποικιλομορφία του φύλου και των εκφράσεών του.
- Εκφοβισμός απέναντι σε ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά από συμμαθητές/-ριες.(bullying)
- Διακρίσεις απέναντι σε τρανς ή/και ίντερσεξ παιδιά ως προς τη χρήση έμφυλα διαχωρισμένων χώρων (π.χ. τουαλέτες ή αποδυτήρια), τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες (π.χ. γυμναστική, αθλήματα, εκδρομές, κ.ά.) και τη χρήση του ονόματος και των ανωνυμιών που έχουν υποδείξει.
- Κακοποιητικός λόγος ή/και συμπεριφορές από πλευράς των εκπαιδευτικών και του προσωπικού του σχολείου.
Κακοποιητικές αντιδράσεις και παρεμβάσεις γονέων/κηδεμόνων.
- Απουσία αναπαραστάσεων και αναφορών που συνδέονται με θέματα ΛΟΑΤΚΙ+ τόσο από το εκπαιδευτικό υλικό όσο και από την εκπαιδευτική διαδικασία. Τα ζητήματα φύλου και σεξουαλικότητας δε συζητιούνται ή συζητιούνται με έναν τρόπο που αναπαράγει κυρίαρχες αντιλήψεις και στερεότυπα.
- Άρνηση, αποθάρρυνση ή και απαγόρευση σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα (παιδιά, εκπαιδευτικούς, γονείς) να μιλήσουν για τις σχετικές σκέψεις και τα συναισθήματά τους και να εκφράσουν την

²⁷ Ν.4491/2017: [Νομική Αναγνώριση Ταυτότητας Φύλου \(ΝΑΤΦ\)](#)

²⁸ Ομο-γονεϊκή είναι η οικογένεια που αποτελείται από δύο γονείς του ίδιου φύλου.

- ταυτότητά τους στο σχολείο.
- Κοινωνικός αποκλεισμός.
- Στιγματισμός.

Στο εκπαιδευτικό πλαίσιο ο ομοφοβικός και τρανσφοβικός εκφοβισμός (bullying) παίρνει πολλές μορφές, όπως υποτιμητικούς χαρακτηρισμούς, δημόσια διαπόμπευση, λεκτική και σωματική βία, διάδοση φημών, παρενόχληση στο διαδίκτυο, κλοπή ή καταστροφή αντικειμένων, σεξουαλική παρενόχληση και κάθε είδους απειλή, κοινωνική απομόνωση και άσκηση πίεσης. Διαπιστώνεται δε κενό ως προς την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση τόσο των εκπαιδευτικών όσο και άλλων επαγγελματιών που μετέχουν στην σχολική διαδικασία τόσο πάνω σε ζητήματα ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιών και οικογενειών όσο και σε δεξιότητες διαχείρισης περιστατικών βίας.

Τα προγράμματα σπουδών εισάγουν έμμεσα διακρίσεις, καθώς υπάρχει παντελής έλλειψη αναφορών στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, ενώ υπάρχουν αναφορές που προάγουν και ενισχύουν τα έμφυλα στερεότυπα, στιγματίζουν ή/και παθολογιοποιούν τις ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητες. Ο ετεροκανονικός λόγος που επικρατεί στα σχολεία συνδέεται άμεσα με τους ομοφοβικούς/τρανσφοβικούς/αμφιφοβικούς/ιντερφοβικούς λόγους και το σεξισμό²⁹.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί την πιο συνηθισμένη μορφή διάκρισης των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στο σχολείο είτε είναι μαθητές/-τριες είτε εκπαιδευτικοί. Εάν οι άνθρωποι γνωρίζουν ή υποθέτουν ότι ένα άτομο είναι ΛΟΑΤΚΙ+ αποφεύγουν γενικά την επαφή μαζί του ή προσπαθούν να βρουν κάθε πιθανή δικαιολογία για να μείνουν μακριά του. Στο σχολείο τα περισσότερα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα αναγκάζονται να κρατούν κρυφά τα στοιχεία της ταυτότητάς τους και της προσωπικής τους ζωής εξαιτίας του φόβου της αποκάλυψης που μπορεί να οδηγήσει στην απώλεια της στήριξης και της αγάπης φίλων, συναδέλφων ή μελών της οικογένειάς τους.

Τα παιδιά που αποκαλύπτουν περιστατικά ομοφοβικού/αμφιφοβικού/τρανσφοβικού/ιντερφοβικού εκφοβισμού ή διάκρισης συχνά δε λαμβάνουν κατάλληλη και αποτελεσματική απάντηση και φροντίδα. Τα ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά συχνά δεν έχουν στήριξη ούτε από τις οικογένειές τους, ούτε από το σχολείο, ούτε από τα συνομήλικα άτομα και συχνά δεν έχουν κανένα να στραφούν για στήριξη και βοήθεια.

Τα τρανς άτομα στο σχολείο αντιμετωπίζουν ειδικότερα εμπόδια όπως:

- Μη δυνατότητα χρήσης σωστού ονόματος/αντωνυμιών
- Χρήση έμφυλα διαχωρισμένων χώρων (τουαλέτες, αποδυτήρια)
- Συμμετοχή σε έμφυλα διαχωρισμένες δραστηριότητες (αθλήματα, εκδρομές με διανυκτέρευση κ.α.)
- Έμφυλα στερεότυπα και κανόνες για το ντύσιμο (στην καθημερινότητα όπως και σε ειδικές περιστάσεις όπως παρελάσεις, γιορτές, πάρτι του σχολείου κ.α.)

Στο ελληνικό σχολείο τα ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά στερούνται επίσης, το δικαίωμά τους στην ενημέρωση καθώς δεν παρέχονται πληροφορίες αναφορικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα, έκφραση και τα χαρακτηριστικά φύλου (δήθεν για λόγους ηθικής ή ασφάλειας). Η απόκρυψη τέτοιου είδους πληροφοριών ευθύνεται και για την εξάπλωση του HIV/AIDS και άλλων σεξουαλικά μεταδιδόμενων λοιμώξεων.

²⁹ [Πολύχρωμο Σχολείο, 2021 - Έρευνα σχολικού περιβάλλοντος](#)

Τα ίντερσεξ παιδιά στην Ελλάδα, δηλώνουν ότι υφίστανται διακρίσεις (στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση) σε ποσοστό 77%, αλλά και σωματική ή σεξουαλική βία (33%).³⁰ Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, στην ίδια έρευνα, δηλώνουν ότι δέχονται σχολικό εκφοβισμό και παρενόχληση σε ποσοστό 50%.³¹ Εξ αιτίας όλων αυτών, πολλοί/-ές μαθητές/-τριες μαθαίνουν ότι είναι πιο ασφαλές να κρύβουν την ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητά τους στο σχολείο με τις επακόλουθες συνέπειες.³²

Αν και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στον χώρο της εκπαίδευσης έρχονται αντιμέτωπα με πλήθος διακρίσεων και κακοποιητικών συμπεριφορών, τα περιστατικά αυτά στην πλειονότητά τους δεν καταγγέλλονται. Η μη καταγγελία των περιστατικών ομοφοβικού, τρανσφοβικού, ίντερφοβικού, αμφιφοβικού εκφοβισμού και εγκλημάτων μίσους στο σχολικό περιβάλλον αποτελεί σοβαρό πρόβλημα, διότι έτσι οι επίσημες στατιστικές δεν καταδεικνύουν το πραγματικό μέγεθος του προβλήματος. Τα περισσότερα σχολεία δε διαθέτουν συγκεκριμένη στρατηγική για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού και την αναφορά περιστατικών. Η συνεχιζόμενη ύπαρξη κενών στη συλλογή δεδομένων συνεπάγεται, επίσης, τον κίνδυνο τα δικαιώματα των θυμάτων να μην διασφαλίζονται και τα σχολεία να μην τηρούν τις υποχρεώσεις που έχουν απέναντι στα θύματα. Για την διευκόλυνση της καταγγελίας περιστατικών εκφοβισμού ή διάκρισης είναι σημαντικό τα άτομα που τα αποκαλύπτουν να λαμβάνουν κατάλληλη και αποτελεσματική υποστήριξη και φροντίδα. Με δεδομένο ότι στην Ελλάδα αφενός δεν προβλέπεται η παροχή ψυχολογικής υποστήριξης σε θύματα διακρίσεων ή/και βίας και, αφετέρου, δεν υπάρχει θεσμική στήριξη προς υπηρεσίες εξειδικευμένες σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα, συχνά τα θύματα ομοφοβικής, τρανσφοβικής, αμφιφοβικής και ίντερφοβικής βίας και εκφοβισμού νιώθουν πως δεν έχουν πού να στραφούν.

Ταυτόχρονα, η απουσία νομοθεσίας σχετικά με την προστασία των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στο ενδοσχολικό ή ενδο-πανεπιστημιακό περιβάλλον δε βοηθά τα θύματα να κινηθούν νομικά εναντίον των θυτών τους και να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους. Κάποια σχολεία έχουν κάνει βήματα για την αντιμετώπιση του εκφοβισμού που βασίζεται στην καταγωγή, τη θρησκεία ή την αναπηρία, αλλά μόνο λίγα έχουν κάνει βήματα για την αντιμετώπιση του εκφοβισμού που βασίζεται στο σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα, την έκφραση και τα χαρακτηριστικά φύλου. Αυτό οφείλεται, μεταξύ άλλων, στην περιορισμένη αναγνώριση της έκτασης του προβλήματος και στην ελλιπή διάχυση μεθόδων αντιμετώπισης. Ένας άλλος λόγος είναι ότι οι ευρύτερες κοινωνικές στάσεις καθιστούν τις μη ετεροφυλόφιλες ταυτότητες και τις μη cis ταυτότητες φύλου ευαίσθητα θέματα και εμποδίζουν την ανάληψη δράσης.

3.5 ΕΜΠΟΔΙΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΤΑ ΛΟΑΤΚΙ+ ΑΤΟΜΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Στους **δημόσιους χώρους** η πιο συχνή μορφή παρενόχλησης είναι η **λεκτική επίθεση**. Τα νεαρά άτομα είναι θύματα των περισσότερων επιθέσεων σε σχέση με άλλες ηλικιακές ομάδες (συμπεριλαμβανομένου του ομοφοβικού/τρανσφοβικού/αμφιφοβικού/ίντερφοβικού εκφοβισμού στο σχολείο), οι gay δέχονται περισσότερες επιθέσεις στο δημόσιο χώρο, ενώ οι λεσβίες και οι

³⁰ FRA Survey (2019). [In the past 12 months have you personally felt discriminated against due to being LGBTI in 8 areas of life? \(Discrimination\) visualisation : Country detail Education, Greece - LGBTI \(europa.eu\), Experiences of physical or sexual attacks due to being LGBTI in the past 5 years \(Violence and harassment\) visualisation : Country detail Education, Greece - LGBTI \(europa.eu\)](#)

³¹ OII Europe, [infographics - FRA LGBTI Survey Data on Intersex \(oiiurope.org\)](#)

³² Στην πιο πρόσφατη μελέτη του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων σχετικά με τις εμπειρίες των ΛΟΑΤΙ ατόμων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA, 2020a), η οποία συγκέντρωσε ένα δείγμα 139.799 ατόμων τα οποία αυτοπροσδιορίζονταν ως λεσβίες, γκέι, αμφιφυλόφιλα, τρανς ή ίντερσεξ, ανέδειξε τις διακρίσεις που συνεχίζουν να βιώνουν τα ΛΟΑΤΙ άτομα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 43% των ΛΟΑΤΙ μαθητών στην Ελλάδα, ηλικίας 15 έως 17 ετών, δήλωσαν πως κρύβουν την ΛΟΑΤΙ ταυτότητά τους στο σχολείο (FRA, 2020b).

αμφιφυλόφιλες γυναίκες υφίστανται τις περισσότερες σεξουαλικές επιθέσεις ή επιθέσεις σε ιδιωτικούς χώρους σε σχέση με τους ομοφυλόφιλους ή αμφιφυλόφιλους άνδρες. Οι δράστες είναι συνήθως νεαροί άνδρες σε ομάδες.

Τα εγκλήματα μίσους κατά των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων είναι εκείνα στα οποία τα θύματα επιλέγονται αποκλειστικά ή κυρίως λόγω του πραγματικού ή νομιζόμενου ερωτικού/σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας, έκφρασης ή/και χαρακτηριστικών φύλου τους. Τα περισσότερα εγκλήματα μίσους κατά των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων διαπράττονται συνήθως από άτομα (κυρίως νεαρά) που θεωρούν ότι οι πράξεις τους δεν είναι και τόσο λανθασμένες και που μερικές φορές πιστεύουν ότι η κοινωνία τους νομιμοποιεί να εμπλακούν σε τέτοιου είδους βία. Τα εγκλήματα μίσους σε βάρος των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων έχουν διάφορες μορφές (βλ.σχετ. 1η Θεματική Ενότητα, για αναλυτικούς ορισμούς).

Οι επιθέσεις σε χώρους όπου συναθροίζονται ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα αποτελούν πρόβλημα σε ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ. Έχουν σημειωθεί βανδαλισμοί και εμπρησμοί σε εγκαταστάσεις ΜΚΟ και σε άλλους χώρους συνάθροισης των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων ή οι πελάτες αυτών των χώρων υπήρξαν θύματα σοβαρού εκφοβισμού ή επιθέσεων.

Είναι υψίστης σημασίας να έχουμε υπόψη μας ότι ένα έγκλημα μίσους αφορά **την αντιληπτή ταυτότητα του θύματος** από το επιτιθέμενο άτομο, όχι την πραγματική του ταυτότητα. Ως εκ τούτου, οποιοδήποτε άτομο θα μπορούσε να γίνει θύμα εγκλήματος μίσους, εάν θεωρηθεί ότι ανήκει σε μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα. (βλ.σχετ.1η Θεματική Ενότητα, νομιζόμενα χαρακτηριστικά)

Επίσης, καταγράφονται εγκληματικές πράξεις ή βίαιες ενέργειες ή συμπεριφορές σε βάρος των υπερασπιστών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δηλαδή όσων ατόμων προωθούν και προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και στοχοποιούνται λόγω αυτής τους της ιδιότητας.

Η ρητορική μίσους σε βάρος των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων αφορούν υβριστικές, προσβλητικές, ή εκφοβιστικές δημόσιες εκφράσεις οι οποίες διαδίδουν, υποκινούν, προωθούν ή δικαιολογούν το μίσος, την έχθρα, τις διακρίσεις ή τη βία προς τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Διατυπώνονται, μεταξύ άλλων, στο δημόσιο και πολιτικό λόγο, σε πολιτικές συζητήσεις για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων ή σε αντιδιαδηλώσεις προς δημόσιες εκδηλώσεις των ΛΟΑΤΚΙ+, όπως παρελάσεις υπερηφάνειας της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης συνήθως αναμεταδίδουν ομοφοβικές δηλώσεις πολιτικών και θρησκευτικών παραγόντων, οι οποίες περιγράφουν συνήθως τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα ως ανώμαλα, άρρωστα, ανήθικα και εγκληματικά άτομα ή ως αποσταθεροποιητικά στοιχεία του κοινωνικού ιστού. Οι δηλώσεις μίσους μπορεί να δημιουργήσουν ένα προκατειλημμένο, μη συμπεριληπτικό περιβάλλον και να οδηγήσουν σε αποστέρηση των δικαιωμάτων ή/και σε στοχευμένη επιθετικότητα εναντίον μελών τέτοιων ομάδων.(Βλ.σχετ.2η Θεματική Ενότητα, Παραδείγματα Ρητορικής Μίσους)

Η διαδικτυακή ρητορική μίσους ενάντια σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα ή ομάδες είναι οποιαδήποτε διαδικτυακή επικοινωνία ή έκφραση, η οποία υποστηρίζει, προωθεί ή υποκινεί το μίσος, τις διακρίσεις ή τη βία, εναντίον οποιουδήποτε ατόμου ή ομάδας, λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού ή/και της ταυτότητας/έκφρασης/χαρακτηριστικών φύλου.

Η βία, οι διακρίσεις και ο αποκλεισμός μπορεί να εντείνονται και λόγω αναπηρίας, προσφυγικής/μεταναστευτικής ταυτότητας, μεγάλης ηλικίας, ή της ιδιότητας του μέλους μιας εθνικής ή θρησκευτικής μειονότητας, σε συνδυασμό με τη ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητα. Γενικότερα, αν και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα θυματοποιούνται περισσότερο από το γενικό πληθυσμό, ο φόβος για *δευτερογενή θυματοποίηση* και η ύπαρξη προηγούμενης εμπειρίας δευτερογενούς θυματοποίησης θεωρούνται κάποιιοι από τους βασικούς λόγους για τους οποίους επιλέγουν να μην καταγγείλουν τα περιστατικά.

Τέλος, σε κοινωνίες όπου η συντριπτική πλειοψηφία αναγνωρίζει και αποδέχεται ως μόνο «κανονικό» το δίπολο («αρσενικό»/ «θηλυκό») η ύπαρξη των ίντερσεξ ανθρώπων και των σωμάτων τους αμφισβητείται και δεν αναγνωρίζεται. Αντιθέτως, υγιή ίντερσεξ σώματα θεωρούνται «ιατρικό πρόβλημα» και «ψυχο-κοινωνική έκτακτη ανάγκη» που χρήζει διόρθωσης («κανονικοποίησης») με ιατρικά και μερικές φορές ψυχολογικά μέσα.³³ Στην Ευρωπαϊκή έρευνα (FRA, 2019) καταγράφηκε ότι στην Ελλάδα το 73% των ίντερσεξ συμμετεχόντων είχαν βιώσει διακρίσεις τους τελευταίους 12 μήνες πριν τη έρευνα, σε όλα τα πεδία του βίου³⁴, ενώ το 29% είχαν υποστεί βία ή σεξουαλική παρενόχληση.³⁵ Φαίνεται δε, πως τα παραπάνω εξηγούν τον λόγο που το 51% των ίντερσεξ ατόμων δήλωσαν ότι δεν έχουν αποκαλύψει την ίντερσεξ σωματικότητά τους σε κανέναν.³⁶ Είναι ενδεικτικό δε, ότι στην ερώτηση αν θεωρούν ότι η Πολιτεία ανταποκρίνεται επαρκώς στις ανάγκες ασφάλειας των ΛΟΑΤΙ ατόμων, το 37% απαντά πως «μάλλον όχι» ενώ το 41% πως «σίγουρα όχι».³⁷

3.6 ΕΜΠΟΔΙΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΤΑ ΛΟΑΤΚΙ+ ΑΤΟΜΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ, ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΚΑΙ ΛΗΨΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΓΕΙΑΣ

Σχετικές έρευνες αναφέρουν την έκθεση σε ακατάλληλα και μη ασφαλή περιβάλλοντα στο χώρο της δημόσιας υγείας, σε προσβλητικά σχόλια, αστεία και υποτιμητικές απόψεις για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, σε ανάρμοστες και ακατάλληλες ερωτήσεις, καθώς και εμπειρίες αποκάλυπτων διακρίσεων (προκύπτουν μεταξύ άλλων, από την έλλειψη κατάρτισης αναφορικά με τα ζητήματα που αφορούν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, από τη συστηματική αντιμετώπισή τους ως ετεροφυλόφιλα και cis (Cochran et al.,2007; McIntyre et al.,2011,FRA2020a).

Πιο συγκεκριμένα, οι διακρίσεις που υφίστανται τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στην υγεία, είναι ο επιπλέον στιγματισμός, οι περιορισμοί στην παροχή πληροφοριών αναφορικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό ή/και το φύλο (δήθεν για λόγους δημόσιας υγείας, ηθικής ή ασφάλειας), οι συχνές παραβιάσεις του ιατρικού απορρήτου, απαξιωτικές συμπεριφορές του προσωπικού, έλλειψη σεβασμού στις ανάγκες τους, χειρουργικές διορθωτικές επεμβάσεις σε ίντερσεξ άτομα χωρίς την συναίνεση αυτών ή και των γονέων τους, μη κάλυψη επεμβάσεων επιβεβαίωσης φύλου από ασφαλιστικά ταμεία, παραβίαση του δικαιώματος στην πρόσβαση σε τεχνικές υποβοηθούμενης αναπαραγωγής ανεξάρτητα από την οικογενειακή κατάσταση ή το σεξουαλικό προσανατολισμό ή

³³ ILGA Europe & OII Europe: Dan Christian Ghattas (2015) *ΥΠΕΡΑΣΠΙΖΟΝΤΑΣ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΙΝΤΕΡΣΕΞ ΑΤΟΜΩΝ - ΠΩΣ ΜΠΟΡΕΙΣ ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΕΙΣ. ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΜΚΟ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΧΑΡΑΞΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.*

³⁴ FRA Survey, 2019. [In the past 12 months have you personally felt discriminated against due to being LGBTI in 8 areas of life? \(Discrimination\) visualisation : Country detail All, Greece - LGBTI \(europa.eu\)](#)

³⁵ FRA Survey (2019). [Experiences of physical or sexual attacks due to being LGBTI in the past 5 years \(Violence and harassment\) visualisation : Country detail All, Greece - LGBTI \(europa.eu\)](#)

³⁶ FRA Survey (2019). [How old were you when you first told somebody you are Intersex? \(Intersex specific questions\) visualisation : Country detail All, Greece - LGBTI \(europa.eu\)](#)

³⁷ FRA Survey (2019) [Does the government in the country where you live respond adequately to the safety needs of LGBTI people? \(Social attitudes and government response\) visualisation : Country detail All, Greece - LGBTI \(europa.eu\)](#)

την ταυτότητα/χαρακτηριστικά φύλου και ίση πρόσβαση στη λύση της παρένθετης μητρότητας δεδομένου ότι σήμερα αποτελεί μια παγκόσμια πρακτική.

Το 65% των συμμετεχόντων ατόμων στην έρευνα του Faros³⁸ θεωρεί ότι το προσωπικό στις δημόσιες υπηρεσίες υγείας δε λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες τους ως ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.

Στα νοσοκομεία, όταν αναζητούν ιατροφαρμακευτική θεραπεία για τα ίδια ή για τους/τις συντρόφους τους ή στους οίκους μέριμνας ή ευγηρίας, σπάνια συναντούν κατανόηση και αναγνώριση των αναγκών τους, αντιμετωπίζουν άγνοια, περιορισμένη ευαισθητοποίηση, προβλήματα κοινωνικής απομόνωσης και προκαταλήψεων από το προσωπικό και άλλους ενόικους αυτών των χώρων.

Επίσης, αντιμετωπίζουν στιγματισμό και διακρίσεις λόγω πολλαπλών ταυτοτήτων και ιδιοτήτων, όπως ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που ζουν με HIV/AIDS, εργαζόμενες/α/οι στο σεξ, χρήστες ψυχοδραστικών ουσιών, πρόσφυγες/-ισσες, μετανάστες/-τριες κλπ

Στον τομέα της υγείας, τα βασικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα ίντερσεξ άτομα είναι η παθολογικοποίηση των σωμάτων τους αλλά και η έλλειψη εξειδικευμένων ιατρών για τις ποικιλομορφίες των χαρακτηριστικών φύλου. Σαν αποτέλεσμα, οι ίντερσεξ άνθρωποι ενδέχεται να αποφεύγουν γενικότερα τα ιατρικά περιβάλλοντα, με όλους τους κινδύνους που συνεπάγεται αυτό για την γενικότερη υγεία τους. Σύμφωνα με την έρευνα (FRA, 2019), στην Ελλάδα οι ίντερσεξ άνθρωποι υφίστανται διακρίσεις από το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό σε ποσοστό 25%, ενώ μόλις το 6% των αυτών παίρνει μία σαφή διάγνωση και άριστες πληροφορίες για τη συγκεκριμένη ποικιλομορφία των χαρακτηριστικών φύλου τους από επαγγελματίες υγείας. Το 52% δήλωσαν ότι το ανακάλυψαν μόνοι τους, ή με την βοήθεια τρίτων (31%)³⁹.

Είναι, ωστόσο, δύσκολο να προσδιοριστεί η πραγματική έκταση των διακρίσεων σε βάρος ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στον τομέα των υπηρεσιών υγείας, διότι αυτοί συνήθως αποκρύπτουν την ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητά τους ή αποφεύγουν ακόμα και να κάνουν χρήση των υπηρεσιών υγείας, εξαιτίας της αρνητικής στάσης απέναντί τους ή του φόβου τους ότι μπορεί να αντιμετωπίσουν παρόμοια συμπεριφορά. Επιπλέον, η μη αναγνώριση συντρόφων του ίδιου φύλου ως «στενών συγγενών» δημιουργεί δυσκολίες όσον αφορά την πρόσβαση σε πληροφορίες και τη λήψη αποφάσεων για την υγεία και τη θεραπεία καθώς και προβλήματα με τις επισκέψεις ασθενών στα νοσοκομεία.

3.7 ΆΛΛΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΤΑ ΛΟΑΤΚΙ+ ΑΤΟΜΑ ΣΕ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Ο Συνήγορος του Πολίτη (εφεξής ΣτΠ) δυνάμει του ν. 4443/2016 ΦΕΚ Α΄ 232/9.12.2016 (άρθρα 14, 18, 19) λειτουργεί ως φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης, υποδεχόμενος μεταξύ άλλων καταγγελίες για ζητήματα παραβίασης της κείμενης νομοθεσίας στα νομικά

³⁸ https://www.faros2020.eu/wp-content/uploads/2022/03/D3.3_Guide-for-public-servants.pdf

³⁹ FRA (2019) *Which do you think are the biggest problems intersex people face in the country where you live? (Intersex specific questions) visualisation : Country detail All, Greece - LGBTI (europa.eu), In the past 12 months have you ever felt discriminated against due to being LGBTI by healthcare or social services personnel (e.g. a receptionist, nurse or doctor, a social worker)? (Discrimination) visualisation : Country detail All, Greece - LGBTI (europa.eu), Was the variation in your sex characteristics determined by medical professionals? (Intersex specific questions) visualisation : Country detail All, Greece - LGBTI (europa.eu).*

πρόσωπα δημοσίου τομέα της αρμοδιότητάς του και δημοσιεύοντας ετήσιες εκθέσεις. Το 2017 μάλιστα, εξέδωσε **Οδηγό διαφορετικότητας για δημοσίους υπαλλήλους με σκοπό την καταπολέμηση των διακρίσεων**⁴⁰, όπου αναφέρεται “Προβληματικές είναι οι συναλλαγές ατόμων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας με τις δημόσιες υπηρεσίες. Η έλλειψη σεβασμού της προσωπικότητας και της έκφρασης φύλου με τρόπο (π.χ.ένδυση) που το κάθε άτομο επιλέγει συχνά οδηγεί σε περιβάλλον στο οποίο γίνονται σχόλια, ειρωνικά, κακόβουλα, επιθετικά που αποτρέπουν το άτομο από το να προσέλθει για εξυπηρέτηση.” Άλλα προβλήματα που διαπιστώνονται είναι η άρνηση εξυπηρέτησης τρανς ατόμων λόγω αναντιστοιχίας των στοιχείων τους και η άρνηση έκδοσης εγγράφων με τα διορθωμένα στοιχεία (ειδικά σε φορείς τριτοβάθμιας εκπαίδευσης).

Παρακάτω, εκτίθενται αποσπάσματα από τις ειδικές εκθέσεις του ΣτΠ που δείχνουν ζητήματα στα οποία εντοπίζεται άνιση μεταχείριση.

Στην **Ειδική Έκθεση του 2021**⁴¹ αναφέρεται ως ειδική κατηγορία,

- **Διάκριση λόγω ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου**

“Η πρόσβαση των διαφυλικών⁴² (ίντερσεξ) ατόμων σε υπηρεσίες υγείας, είναι ένα από τα θέματα που εμπíπτουν στην αρμοδιότητα της Αρχής, ως φορέα της Ίσης Μεταχείρισης. Στο πλαίσιο αυτό, διαμεσολάβησε προς τις αρμόδιες υπηρεσίες για την επανεξέταση αιτήματος κάλυψης δαπανών προγραμματισμένης περίθαλψης, σε νοσοκομείο εκτός Ελλάδας, εφόσον οι αναγκαίες ιατρικές πράξεις δεν μπορούσαν να πραγματοποιηθούν στην ημεδαπή.”

Στην **Ειδική Έκθεση του 2020**⁴³ αναφέρονται οι εξής κατηγορίες,

- **Διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού**

“Ο Συνήγορος δέχτηκε αναφορές το 2020 με τις οποίες καταγγέλλθηκαν φαινόμενα παρενόχλησης στον εργασιακό χώρο λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού προσώπων, τα οποία εκδηλώνονται ιδίως ως συμπεριφορές στο πλαίσιο άσκησης του διευθυντικού δικαιώματος ή από ιεραρχικά προϊστάμενο. Οι καταγγελίες αφορούν την επαναλαμβανόμενη προσβολή της αξιοπρέπειας του θύματος και την ταπεινωτική του μεταχείριση, μέσω ειρωνικών ή συκοφαντικών σχολίων ή μέσω εκφοβισμού και πειθαρχικών απειλών ή την αντεκδίκηση σε περιπτώσεις μη ανταπόκρισης σε σεξουαλική παρενόχληση.

Στο πεδίο των σχέσεων των ομόφυλων ζευγαριών, μετά την αναγνώριση της δυνατότητας σύναψης συμφώνου συμβίωσης, παραμένουν διοικητικά προσκόμματα και καθυστερήσεις που αντιμετωπίζουν όταν προσπαθούν να αποδείξουν τη μεταξύ τους ύπαρξη επίσημης συμβίωσης και οικογενειακής σχέσης.”

- **Παρενόχληση στην εργασία στον δημόσιο τομέα λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού**

“Δημόσιος υπάλληλος σε κεντρική υπηρεσία υπουργείου απευθύνθηκε στον Συνήγορο, επειδή υφίστατο παρενοχλητική συμπεριφορά εκ μέρους συναδέλφων του λόγω του σεξουαλικού του προσανατολισμού (ομοφυλόφιλος άνδρας). Ήδη, μάλιστα, κατά τη χρονική στιγμή υποβολής της καταγγελίας του στον Συνήγορο ο υπάλληλος τελούσε σε άδεια άνευ αποδοχών, εξαιτίας του ιδιαίτερος εχθρικού κλίματος που επικρατούσε στον εργασιακό του χώρο. Ζήτησε τη συνδρομή του Συνηγόρου προκειμένου μετακινηθεί σε άλλη υπηρεσία του υπουργείου μετά την επιστροφή του από την άδεια, για να μην υφίσταται την παρενοχλητική συμπεριφορά των συναδέλφων του (υπόθεση 259190). Ο Συνήγορος επικοινωνήσε με την

⁴⁰ [ΣτΠ \(2017\), Οδηγός διαφορετικότητας για δημοσίους υπαλλήλους με σκοπό την καταπολέμηση των διακρίσεων](#)

⁴¹ [ΣτΠ \(2021\), Ειδική Έκθεση για την Ίση Μεταχείριση, σ.131](#)

⁴² Ο όρος *μεσοφυλικός* που χρησιμοποιείται στο πρωτότυπο κείμενο της ειδικής έκθεσης είναι λάθος, καθώς δεν υπάρχει “μέσον” στο συνεχές του βιολογικού φύλου. Επιπρόσθετα, ο όρος *μεσοφυλικός* δεν μεταφράζει τον διεθνή όρο *Intersex*, αλλά το τοπωνύμιο *Middlesex*.

⁴³ [ΣτΠ \(2020\), Ειδική Έκθεση για την Ίση Μεταχείριση, σσ.78-84](#)

αρμόδια υπηρεσία του υπουργείου, την οποία ενημέρωσε για την παρενοχλητική συμπεριφορά που υφίστατο ο υπάλληλος εκ μέρους συναδέλφων του και κατά το παρελθόν, και ζήτησε να εξεταστεί το ενδεχόμενο μετακίνησής του σε άλλη υπηρεσία. Από την προϋσταμένη, προτάθηκε η υποβολή αιτήματος μετακίνησης από τον υπάλληλο πριν από τη λήξη της άδειάς του, ώστε να υπάρξει επαρκής χρόνος εξέτασης του αιτήματος και τοποθέτησής του σε άλλη υπηρεσία κατά την επιστροφή του.”

- **Διακρίσεις λόγω ταυτότητας φύλου**

“Η νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου αποτέλεσε βήμα για την αναγνώριση των δικαιωμάτων των διεμφυλικών ατόμων. Ακόμη όμως και μετά τη νομοθετική κατοχύρωση παρατηρούνται ελλείμματα στην απόλαυση δικαιωμάτων. Το 2020 ο Συνήγορος εξέτασε υπόθεση που αφορούσε την ισότιμη πρόσβαση διεμφυλικής γυναίκας με αναπηρία στην ιατρική περίθαλψη.”

- **Δυσχέριες στην ικανοποίηση αιτήματος νοσηλείας στο εξωτερικό**

“Διεμφυλική γυναίκα κατέθεσε αναφορά στον Συνήγορο διαμαρτυρόμενη για την καθυστέρηση εξέτασης του αιτήματος νοσηλείας της στο εξωτερικό, με σκοπό την επεμβατική αποκατάσταση των γεννητικών της οργάνων. Η αναφορά εξετάστηκε υπό το πρίσμα των αρμοδιοτήτων του Συνηγόρου, βάσει του άρθρου 103 παράγρ. 5 του Συντάγματος, των Ν. 3094/2003 και 4443/2016, καθώς και του Ν. 4488/2017 (άρθρο 72), με τον οποίο ανατέθηκε στην Αρχή η προώθηση της εφαρμογής της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία.

Σύμφωνα με την αναφορά, η ενδιαφερόμενη είναι άτομο με πιστοποιημένο συνολικό ποσοστό αναπηρίας 68%, οφειλόμενο σε διάφορες παθήσεις. Κατόπιν παρακολούθησής της σε δημόσιο νοσοκομείο κρίθηκε ότι χρήζει επέμβασης αποκατάστασης γεννητικών οργάνων, λόγω συγγενούς πάθησης. Σύμφωνα με τους ιατροδικαστές της, η αναφερόμενη μετέβη στο Βελιγράδι για τον προγραμματισμό της επέμβασης, δεδομένου ότι, σύμφωνα με τη γνωμάτευση που έλαβε από το νοσοκομείο, αυτή δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα. Ακολούθως, υπέβαλε αίτηση στον ΕΟΠΥΥ για την έγκριση της νοσηλείας της στο εξωτερικό. Ωστόσο, ενώ είχαν παρέλθει δέκα μήνες από την υποβολή του αιτήματος, δεν υπήρξε καμία εξέλιξη, με αποτέλεσμα να παρέλθει δύο φορές η προγραμματισμένη ημερομηνία επέμβασης, που είχε οριστεί στο νοσοκομείο του εξωτερικού.

Ο Συνήγορος απευθύνθηκε στο Ανώτατο Υγειονομικό Συμβούλιο και στη Διεύθυνση Διεθνών Ασφαλιστικών Σχέσεων του ΕΟΠΥΥ επισημαίνοντας τα εξής:

Η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, η οποία κυρώθηκε με τον Ν. 4074/2012, προσδιορίζει τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία αλλά και τις υποχρεώσεις των κρατών να προστατεύουν και να προωθούν τα δικαιώματα αυτά. Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Σύμβασης, στα άτομα με αναπηρία περιλαμβάνονται: «...εκείνα που έχουν μακροχρόνια σωματικά, διανοητικά, πνευματικά ή αισθητήρια εμπόδια, που, σε αλληλεπίδραση με διάφορα εμπόδια, μπορούν να παρεμποδίσουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους στην κοινωνία, σε ίση βάση με τους άλλους».

Στο άρθρο 25 της Σύμβασης ορίζεται ότι «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα απόλαυσης του υψηλότερου δυνατού επιπέδου υγείας των ατόμων με αναπηρίες, χωρίς διακρίσεις βάσει αναπηρίας. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, για να διασφαλίζουν την πρόσβαση, για τα άτομα με αναπηρίες, σε υπηρεσίες υγείας που να είναι προσαρμοσμένες στο φύλο, συμπεριλαμβανομένης και της σχετιζόμενης με την υγεία αποκατάστασης. Συγκεκριμένα, τα Συμβαλλόμενα Κράτη: α. παρέχουν στα άτομα με αναπηρίες το ίδιο εύρος, ποιότητα και επίπεδο ελεύθερης ή προσιτής υγειονομικής περίθαλψης και προγραμμάτων, όπως αυτό προβλέπεται για τα υπόλοιπα άτομα, συμπεριλαμβανομένου και του τομέα της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας και των, βασισμένων στον πληθυσμό, προγραμμάτων δημόσιας υγείας, [...]».

Οι ανωτέρω διατάξεις σε συνδυασμό με τη συνταγματική υποχρέωση του κράτους να μεριμνά για την υγεία όλων ανεξαιρέτως των πολιτών και να παρέχει ειδική προστασία στα άτομα με αναπηρία (άρθρο 21, παράγρ. 2 και 3) συνθέτουν ένα πλέγμα αυξημένης προστασίας για τη συγκεκριμένη ευάλωτη ομάδα πληθυσμού στην οποία ανήκει η αναφερόμενη. Περαιτέρω, τονίστηκε ότι για το σχετικό αίτημα ισχύουν οι διατάξεις του Κώδικα

Διοικητικής Διαδικασίας, σύμφωνα με τις οποίες τα αιτήματα των πολιτών πρέπει να διεκπεραιώνονται εντός 50 ημερών, ενώ σε περίπτωση καθυστέρησης, αυτή θα πρέπει να γνωστοποιείται και να αιτιολογείται.

Τέλος, ο Συνήγορος υπογράμμισε ότι, ακριβώς λόγω της ιδιαιτερότητας του συγκεκριμένου ζητήματος καθώς και λόγω των χρόνιων προ- βλημάτων που αντιμετωπίζει η αναφερόμενη, θα πρέπει να υπάρχει τακτική ενημέρωσή της σχετικά με την εξέλιξη του αιτήματός της, η επισήμανση τυχόν δυσχερειών κατά τη διεκπεραίωσή του, καθώς και η επίδειξη της απαιτούμενης επιμέλειας και επιμονής σε περιπτώσεις που παρουσιάζεται κάποια εμπλοκή. Αντίθετα, η αναίτιολογητη και υπέρμετρη καθυστέρηση είχε ήδη δημιουργήσει στην ενδιαφερόμενη την πεποίθηση ότι υφίσταται διακριτική μεταχείριση λόγω ταυτότητας φύλου.

Ενόψει των προαναφερομένων και δεδομένου ότι για τη διεκπεραίωση του αιτήματος απαιτείται η σύμπραξη φορέα του εξωτερικού, ζητήθηκαν οι άμεσες ενέργειες για την όσο το δυνατόν συντομότερη ολοκλήρωση των προβλεπόμενων διαδικασιών.

Η εμπλεκόμενη υπηρεσία πρόεβη στην απόρριψη του αιτήματος νοσηλείας στο εξωτερικό, με την αιτιολογία ότι η σχετική επέμβαση μπορεί να πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα. Η ενδιαφερόμενη, με την καθοδήγηση του Συνηγόρου, βρίσκεται σε αναζήτηση νοσοκομείου που θα μπορούσε να την αναλάβει (υπόθεση 279212).”

Ακολουθούν αναφορές περιστατικών από τις Ετήσιες Ειδικές Εκθέσεις του ΣΤΠ, με επιγραμματική αναφορά⁴⁴.

Στην Ειδική Έκθεση του **2019**⁴⁵, στην ενότητα *Διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού* (σσ.83-86) και *Διακρίσεις λόγω ταυτότητας φύλου* (σσ.87-108) χαρακτηριστικά αναφέρονται τα εξής:

- Άρνηση καταχώρισης αλλοδαπών συμφώνων συμβίωσης ομόφυλων ζευγαριών
- Οι εγγυήσεις μυστικότητας ως προστασία από προσβολές
- Διοικητική κράτηση ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων που αιτούνται διεθνή προστασία

Στην Ειδική Έκθεση του **2018**⁴⁶, στην ενότητα *Η ίση μεταχείριση ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου* αναφέρεται:

- Ισότιμη συμμετοχή διεμφυλικών σε διαγωνισμό εισαγωγής σε αστυνομικές σχολές

Όπως φάνηκε πιο πάνω, στην Ειδική Έκθεση του ΣΤΠ του 2019, ένα πολύ κρίσιμο ζήτημα που λειτουργεί σε επίπεδο πρόληψης φαινομένων διακρίσεων είναι η τήρηση μυστικότητας γύρω από ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού από πλευράς των δημοσίων υπαλλήλων⁴⁷. Αναπόφευκτα, το ενδιαφέρον στρέφεται στο ζήτημα τήρησης και σεβασμού της κείμενης νομοθεσίας περί προσωπικών δεδομένων και στο έργο της ανεξάρτητης Αρχής Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, η οποία και υποδέχεται καταγγελίες σε περιπτώσεις παραβίασης αυτών. Όπως ορίζεται σε επίσημο ιστότοπο της Ε.Ε. σχετικά με τα προσωπικά δεδομένα⁴⁸

“Νομοθεσία περί Προσωπικών Δεδομένων

Τα παρακάτω δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα θεωρούνται «ευαίσθητα» και υπόκεινται σε συγκεκριμένες προϋποθέσεις επεξεργασίας:

⁴⁴ Οι Ετήσιες Ειδικές Εκθέσεις δημοσιεύονται και αναρτώνται στον επίσημο ιστότοπο του φορέα, ο οποίος άλλαξε στις 4 Ιουνίου 2022 και για την ώρα δεν έχουν αναρτηθεί εκ νέου όλες στον νέο ιστόχωρο, για αυτό και δεν αναφέρεται ο αντίστοιχος σύνδεσμος

⁴⁵ βλ.σημ.44

⁴⁶ Ομοίως

⁴⁷ βλ.σελ.28 του παρόντος για το τι προβλέπεται για Δημοσίους Υπαλλήλους

⁴⁸ [Ε.Ε., Γ.Δ.Επικοινωνίας, Ποια δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα θεωρούνται ευαίσθητα:](#)

- δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αποκαλύπτουν φυλετική ή εθνική καταγωγή, πολιτικά φρονήματα, θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις·
- συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση·
- γενετικά δεδομένα, βιομετρικά δεδομένα που υποβάλλονται σε επεξεργασία αποκλειστικά για την ταυτοποίηση ενός ατόμου·
- δεδομένα σχετικά με την υγεία·
- δεδομένα σχετικά με τη σεξουαλική ζωή ή τον γενετήσιο προσανατολισμό ενός ατόμου.

βλ. Άρθρο 4 παράγραφος 13, άρθρο 4 παράγραφος 14, άρθρο 4 παράγραφος 15, άρθρο 9 και αιτιολογικές σκέψεις 51-56 του ΓΚΠΔ

Τα ίντερσεξ άτομα στην Ευρώπη, όπως κατέγραψε η Ευρωπαϊκή έρευνα (FRA, 2019) όσον αφορά την νομική τους αναγνώριση, αντιμετωπίζουν συχνά γραφειοκρατικές δυσκολίες στη συνδιαλλαγή τους με τις δημόσιες υπηρεσίες (58%), κατά τη συμπλήρωση των εγγράφων τους (19%), άρνηση εξυπηρέτησης, γελοιοποίηση ή προσβλητική συμπεριφορά από υπαλλήλους (41%), ή αποκάλυψη των ευαίσθητων προσωπικών τους δεδομένων (44%). Από το σύνολο των ΛΟΑΤΚΙ+ ερωτηθέντων ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα φαίνεται πως τις περισσότερες διακρίσεις σε διάφορους τομείς εκτός της εργασίας, τις υφίστανται τα τρανς άτομα (σε ποσοστό 55%) και τα ίντερσεξ (σε ποσοστό 59%).⁴⁹

3.8 ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΟΚΛΗΣΕΙΣ, ΕΜΠΟΔΙΑ ΚΑΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΛΟΑΤΚΙ+ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ/ΡΙΕΣ, ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΙΤΟΥΝΤΑΙ ΑΣΥΛΟ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΙ/ΕΣ ΑΣΥΛΟΥ

Εμπόδια εντοπίζονται και κατά την διαδικασία ασύλου, σε διάφορα στάδια αυτής, καθώς η αποκάλυψη προσωπικών δεδομένων, που απαιτεί έναν βαθμό οικειότητας και κλίμα εμπιστοσύνης, κατά την διάρκεια μιας συνέντευξης για εξέταση αιτήματος ασύλου δεν συμβαίνει λόγω και του προβλεπόμενου, περιορισμένου χρόνου. Και όμως, ο φόβος δίωξης λόγω του ανήκειν σε συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, όπως αυτή καθορίζεται από τον σεξουαλικό προσανατολισμό αποτελεί βάσιμο λόγο για απόδοση διεθνούς προστασίας^{50, 51, 52, 53}. Όσον αφορά την κοινωνική ένταξη σε νέα περιβάλλοντα για μετανάστες/τριες και άτομα αιτούντα άσυλο ή δικαιούχους ασύλου, εντοπίζονται εμπόδια λόγω πολλαπλών διακρίσεων, ιδίως μάλιστα λόγω της μετάβασης σε νέα πολιτισμικά περιβάλλοντα, με το εμπόδιο της γλώσσας και βεβαίως λόγω του ξενοφοβικού λόγου που διακινείται στις χώρες, όπου εγκαθίστανται.

3.9 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΩΝ ΕΜΠΟΔΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΥΣΚΟΛΙΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΛΟΑΤΚΙ+ ΑΤΟΜΑ

Η προσωπικότητα κάθε ανθρώπου κατασκευάζεται μέσα από την αλληλεπίδραση με την κοινωνία. Η επιβολή ταμπελών και ο στιγματισμός των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων αποτελεί εξευτελιστική μεταχείριση, περιορίζει το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού και την κοινωνική «ορατότητα» και διαστρεβλώνει την αίσθηση εαυτού. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ως δικαίωμα κάθε ατόμου να αυτο-παρασταστεί στην κοινωνία και ως προστασία στη δημιουργία προσωπικής ταυτότητας, συνεπάγεται το δικαίωμα να είναι ο «συγγραφέας» της προσωπικότητάς του και την αναγκαιότητα προστασίας από εξευτελιστικούς ορισμούς και ταμπέλες που αποδίδονται από άλλους

⁴⁹ OII Europe [infographics - FRA LGBTI Survey Data on Intersex \(oii.europa.org\)](https://oii.europa.eu/infographics)

⁵⁰ [Η Σύμβαση του 1951 σχετικά με το Καθεστώς των Προσφύγων](#)

⁵¹ [Ε.Ε., Συμβούλιο \(1996\) Κοινή θέση για την εναρμονισμένη εφαρμογή της έννοιας του πρόσφυγα](#)

⁵² [Υπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες \(2008\), Κατευθυντήριες Οδηγίες για τα Αιτήματα Ασύλου που στήριζονται στο Σεξουαλικό Προσανατολισμό και στην Ταυτότητα του Γένους](#)

⁵³ [Πρακτικός οδηγός της EASO \(2018\): Αναγνώριση προσώπων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, σελ.54](#)

ανθρώπους. Ενώ ο νόμος θεωρεί την ανθρώπινη αξιοπρέπεια απαραβίαστο δικαίωμα, στην πραγματικότητα είναι εύθραυστο και επισφαλές, και υπάρχει ανάγκη προστασίας και άμυνας.

Έτσι, το άτομο έχει να αντιμετωπίσει:

❖ **Ψυχολογικές συνέπειες** (απόκρυψη της ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητας, μόνιμος φόβος, διαρκής αίσθηση κινδύνου, εσωτερικευμένη ομο/τρανσ/αμφι/ιντερφοβία, καχυποψία, αίσθημα ευαλωτότητας και ταπείνωσης, μείωση αυτοπεποίθησης, θυμός, θλίψη, αίσθημα μοναξιάς, κρίσεις πανικού, αγοραφοβία, διατροφικές διαταραχές, χρήση ουσιών, κατάθλιψη, αυξημένη αυτοκτονικότητα κ.α.)

❖ **Συνέπειες στις προσωπικές σχέσεις και στις οικογένειες** (διατάραξη των οικογενειακών σχέσεων, απομόνωση, προβλήματα που δημιουργούνται από τη μη αναγνώριση του γονεϊκού τους ρόλου στις οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς κ.α.)

❖ **Συνέπειες στην εκπαίδευση** (πρώρη εγκατάλειψη ή αποβολή από το σχολείο, μειωμένες ακαδημαϊκές επιδόσεις, περιορισμός εκπαιδευτικών και επαγγελματικών ευκαιριών, ψυχολογική επιβάρυνση, έλλειψη στήριξης από τα συνομήλικα άτομα, κοινωνικός αποκλεισμός, απώλεια εμπιστοσύνης στο εκπαιδευτικό προσωπικό και στην εκπαίδευση γενικότερα, απόκρυψη της ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητας, αλλαγές στην ένδυση και στην αυτό-έκφραση για την αποφυγή επιθέσεων κ.α.)

❖ **Συνέπειες στην υγεία** (σωματικοί τραυματισμοί, αποφυγή τέλεσης προληπτικών ιατρικών εξετάσεων και ελλιπής ιατρική παρακολούθηση, αλυσιδωτές συνέπειες από ιατρικές παρεμβάσεις στα ίντερσεξ άτομα χωρίς τη συναίνεσή τους κ.α.)

❖ **Οικονομικές συνέπειες** (υλικές ζημιές από καταστροφή περιουσιακών στοιχείων, συχνές μετακομίσεις, έξοδα για ψυχολογική υποστήριξη, ανεργία, συχνές άδειες από την εργασία κ.α.)

❖ **Συνέπειες για την κοινωνία** (αρνητικό παράδειγμα παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αίσθημα ατιμωρησίας, ανασφάλειας, ευαλωτότητας και κινδύνου, στέρηση σημαντικών πληροφοριών, εδραίωση ομοφοβικών/τρανσφοβικών αντιλήψεων, ενίσχυση της ρητορικής μίσους, απώλεια εμπιστοσύνης στην αστυνομία και στη δικαιοσύνη, απώλεια ανθρώπινου δυναμικού κ.α.) Τα εγκλήματα με κίνητρο τις προκαταλήψεις, γνωστά ως εγκλήματα μίσους, επηρεάζουν όχι μόνο τα άτομα που στοχοποιούνται, αλλά και τις κοινότητες στις οποίες ανήκουν και την ευρύτερη κοινωνία. Αυτή η μορφή βίας και παρενόχλησης υπονομεύουν τόσο την πραγματική ασφάλεια των ατόμων, όσο και την τα επίπεδα ασφάλειας όπως τα αντιλαμβάνονται. Εξαιτίας του αντικτύπου τους, η Ευρωπαϊκή νομοθεσία αναγνωρίζει ότι τα εγκλήματα μίσους χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή – για παράδειγμα, στο πλαίσιο της Οδηγίας για τα Δικαιώματα των Θυμάτων.

❖ **Συνέπειες για ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στις μεγαλύτερες ηλικίες** (Απομόνωση, μοναξιά, κατάθλιψη, άγχος και ψυχολογικές διαταραχές, δυσκολία συνύπαρξης, κοινωνικοποίησης και δημιουργίας φιλικών ή άλλων δεσμών με συνομηλικούς, συμβιβασμός με τις νόρμες, τις πεποιθήσεις και τις συνήθειες της ετεροκανονικότητας, κακοποίηση μέσα στην οικογένεια, επιστροφή στη μη ορατότητα, *misgendering*, εξαναγκασμός σε εξευτελιστικές, αχρείαστες και επικίνδυνες ψυχοθεραπείες και εγκλεισμούς, εκβιαστικά διλήμματα και δήθεν οικειοθελείς “θεραπείες μεταστροφής” ή παντός είδους “εξομολογήσεις ή μετάνοιες” με ή χωρίς θρησκευτικό πρόσημο).

ΕΝΟΤΗΤΑ 4. Έννομη προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα

“Τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ είναι ανθρώπινα δικαιώματα”

Όλες/-οι οι πολίτιδες/-ες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ίσες/-οι και θα έπρεπε να ζουν με ελευθερία, ασφαλείς από διακρίσεις με βάση το φύλο, τη φυλή, το χρώμα, τη θρησκεία ή το σεξουαλικό προσανατολισμό. Αυτές είναι αρχές και αξίες που κατοχυρώνονται στις Συμβάσεις της Ε.Ε., στη Χάρτα Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και στην ευρωπαϊκή νομοθεσία και δεν αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης.

Ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα, η έκφραση και τα χαρακτηριστικά φύλου αποτελούν μέρος της ταυτότητάς μας και κανείς δεν θα έπρεπε να νιώθει την ανάγκη να τα κρύβει για να αποφεύγει τις διακρίσεις ή τη βία. Τις τελευταίες δεκαετίες έχει σημειωθεί πρόοδος στα ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα, αλλά μένουν ακόμη πολλά να γίνουν. Δυστυχώς, οι διακρίσεις κατά των ΛΟΑΤΚΙ+ παραμένουν όταν αναζητούν σπίτι, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, κοινωνικές υπηρεσίες και επίσης στην εργασία ή στο σχολείο.

4.1 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΛΟΑΤΚΙ+ ΑΤΟΜΩΝ - ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΑΙ ΗΝΩΜΕΝΑ ΈΘΝΗ

Η **Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων** ορίζει ότι κάθε άνθρωπος είναι υποκείμενο των ίδιων δικαιωμάτων και ελευθεριών “χωρίς καμία απολύτως διάκριση” (UN General Assembly 1948). Η αρχή της ισότητας, το δικαίωμα στην ελευθερία και στην αξιοπρέπεια, και η προστασία από τις διακρίσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο κατοχυρώνονται μέσα από διεθνείς συμβάσεις όπως η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθρο 14) και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (άρθρο 26). Ακόμη, τόσο ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (άρθρο 21 παρ. 1) όσο και η Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ε.Ε (άρθρο 10) αναφέρονται ρητά στην απαγόρευση και την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού.

Τα τελευταία χρόνια, διάφορα **Ψηφίσματα του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ** έχουν εστιάσει στον σεξουαλικό προσανατολισμό και την έκφραση φύλου, και συγκεκριμένα στην προστασία από τις διακρίσεις και τη βία, παράγοντας δύο αναφορές των Ηνωμένων Εθνών το 2011 (UN Human Rights Council 2011) και το 2014 (UN Human Rights Council 2014) και διορίζοντας έναν Ανεξάρτητο Εμπειρογνώμονα για τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου το 2016 (UN Human Rights Council 2016).

Η **Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη**, που τέθηκε σε εφαρμογή το 2015, περιλαμβάνει μια σειρά 17 “στόχων” που θα πρέπει να επιτευχθούν έως το 2030, και έχει στόχο να “μην μείνει κανένας πίσω” (UN General Assembly 2015). Παρότι δεν γίνεται ειδική μνεία στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) δεν μπορούν να επιτευχθούν, χωρίς την αντιμετώπιση των διακρίσεων και της ανισότητας που βιώνουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα παγκοσμίως.

Για παράδειγμα:

- Η εξάλειψη της φτώχειας (ΣΒΑ 1) απαιτεί την αντιμετώπιση των μορφών διακρίσεων που επηρεάζουν τη δυνατότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων να εξασφαλίζουν τον βιοπορισμό τους και να έχουν πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες.
- Η διασφάλιση της καλής υγείας και της ευημερίας για όλα τα άτομα, όλων των ηλικιών (ΣΒΑ 3) δεν μπορεί να επιτευχθεί μέχρι οι υπηρεσίες υγείας να γίνουν πιο συμπεριληπτικές και να εξυπηρετούν όλα τα άτομα ισότιμα, ανεξάρτητα από την ταυτότητα φύλου ή τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό.
- Η διασφάλιση της πρόσβασης στη συμπεριληπτική και ισότιμη ποιοτική εκπαίδευση (ΣΒΑ 4) προϋποθέτει την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού κατά ΛΟΑΤΚΙ+ μαθητών και μαθητριών, ώστε να έχουν ένα ασφαλές μαθησιακό περιβάλλον.
- Η ισότητα των φύλων (ΣΒΑ 5) απαιτεί την επέκταση του ορισμού του φύλου ώστε να περιλαμβάνει όλο το φάσμα της ταυτότητας και της έκφρασης φύλου, και να αντιμετωπίζονται οι έμφυλες διακρίσεις και βία, που συχνά στοχοποιούν άτομα που δεν συμμορφώνονται με τους κανόνες του φύλου.
- Η μείωση των ανισοτήτων (ΣΒΑ 10) απαιτεί την εξάλειψη των νόμων και των πρακτικών που ενέχουν διακρίσεις και την επέκταση των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων να φτάσουν στην ολοκληρωμένη ισότητα.
- Η ανάπτυξη συμπεριληπτικών, ασφαλών, ανθεκτικών και βιώσιμων πόλεων και κοινοτήτων (ΣΒΑ 11) απαιτεί την αντιμετώπιση των υψηλών δεικτών αστεγίας των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων – που είναι συχνά αποτέλεσμα της απόρριψής τους από την οικογένεια, και των διακρίσεων στην στέγαση και την εργασία.
- Η προώθηση ειρηνικών και συμπεριληπτικών κοινωνιών για τη βιώσιμη ανάπτυξη, παρέχοντας πρόσβαση στη δικαιοσύνη για όλα τα άτομα και οικοδομώντας αποτελεσματικούς, υπεύθυνα και συμπεριληπτικούς θεσμούς (ΣΒΑ 16) προϋποθέτει τα κράτη να είναι υπεύθυνα απέναντι στις ανάγκες των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, καθώς η αστυνομική βία εναντίον των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, η αποτυχία των συστημάτων επιβολής του νόμου και της δικαιοσύνης να προστατέψουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα από τη βία και να αποδώσουν τις ευθύνες στους δράστες, και η επιβολή κρατικών κυρώσεων στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα είναι κοινά ζητήματα σε όλον τον κόσμο.

4.2 ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΛΟΑΤΚΙ+ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΧΩΡΟ

Η καταπολέμηση της ομοφοβίας, της τρανσφοβίας, της αμφιφοβίας και της ιντερφοβίας δε θεωρείται πια στοιχείο πολυτελείας των ανεπτυγμένων οικονομικά κοινωνιών, ούτε μέρος της ατζέντας μιας μικρής μερίδας ανθρώπων. Η απαγόρευση των διακρίσεων, η διασφάλιση της ασφάλειας, η οικοδόμηση κοινωνιών χωρίς αποκλεισμούς και η εξασφάλιση ισότητας των ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπων αποτελούν στοιχείο της ευρωπαϊκής μας ταυτότητας. Εφόσον όμως η πολιτική της ΕΕ παραμένει σε επίπεδο μη δεσμευτικών οδηγιών, οδηγούμαστε σε μία ΕΕ δύο ταχυτήτων στον τομέα των ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιωμάτων και ένα σημαντικό χάσμα μεταξύ των χωρών.

Η Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που υπεγράφη το 1957, ορίζει ότι το Συμβούλιο της Ε.Ε. είναι αρμόδιο για τη λήψη δράσεων “για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου, φυλής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας, πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού” (Μέρος ΙΙ, Άρθρο 19) (European Union 2007)⁵⁴. Επιπλέον ορίζεται πως η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να καταπολεμά κάθε διάκριση λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου

⁵⁴ [ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ \(2016/C 202/01\)](#)

προσανατολισμού, κατά τον καθορισμό και την εφαρμογή των πολιτικών και των δράσεων της (Άρθρο 10).

Η **Ευρωπαϊκή Ένωση** έχει συνεισφέρει σημαντικά στην ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου σε ευρωπαϊκό αλλά και εθνικό επίπεδο μέσα από την έκδοση μιας σειράς Οδηγιών που αφορούν την απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση, στις οποίες επίσης αναφέρεται ο σεξουαλικός προσανατολισμός ως προστατευόμενο πεδίο (Χαμτζούδης, 2015α). Η Οδηγία 2004/113/EK⁵⁵ του Συμβουλίου για την Ίση Μεταχείριση Ανδρών και Γυναικών στην Πρόσβαση σε Αγαθά και Υπηρεσίες και την Παροχή Αυτών καλύπτει εν μέρει και τα τρανς άτομα. Η Ευρωπαϊκή νομοθεσία απαγορεύει επίσης τις διακρίσεις με βάση το φύλο στην εργασία και στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες (Οδηγία 2006/54/EK⁵⁶ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την Εφαρμογή της Ίσης Μεταχείρισης Ανδρών και Γυναικών (Αναδιτύπωση)). Η Οδηγία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Ίση Μεταχείριση στην Εργασία 2000/78/EK⁵⁷ απαγορεύει τις διακρίσεις με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό μόνο στο πλαίσιο της εργασίας, της απασχόλησης και της εκπαίδευσης. Ωστόσο, τα περισσότερα Κράτη Μέλη έχουν επεκτείνει την προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού, και σε κάποιες περιπτώσεις της ταυτότητας φύλου, ώστε να καλύπτουν κάποια ή όλα τα πεδία που εφαρμόζονται στην Οδηγία 2000/43/EK⁵⁸ του Συμβουλίου περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής. Τα πεδία αυτά περιλαμβάνουν την κοινωνική ασφάλιση και την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, την εκπαίδευση, και την πρόσβαση και παροχή αγαθών και υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένης της στέγασης.

Ο *Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ*⁵⁹, που επικυρώθηκε το 2000, στο άρθρο 21 απαγορεύει κάθε μορφή διάκρισης, συμπεριλαμβανομένου του φύλου, της φυλής, του χρώματος, της εθνοτικής καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης, των γενετικών χαρακτηριστικών, της γλώσσας, της θρησκείας ή των πεποιθήσεων, των πολιτικών φρονημάτων ή κάθε άλλης γνώμης, της ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, της περιουσίας, της γέννησης, της αναπηρίας, της ηλικίας και του γενετήσιου προσανατολισμού (Τίτλος III: Ισότητα - άρθρο 21). Η βία και τα εγκλήματα που έχουν κίνητρο τον νομιζόμενο σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου του θύματος επηρεάζουν το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια (Άρθρο 1 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων), το δικαίωμα στη ζωή (Άρθρο 2 του Χάρτη) και στην ακεραιότητα του προσώπου (Άρθρο 3 του Χάρτη). Η Οδηγία για την Ισότητα στην Εργασία, που υιοθετήθηκε από την ΕΕ το 2000, προϋποθέτει ότι όλα τα Κράτη θα εφαρμόσουν τη νομοθεσία που απαγορεύει τις διακρίσεις με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό στην εργασία (European Union 2000).

Μάλιστα, με τη **δημοσίευση μιας πενταετούς στρατηγικής για την ΛΟΑΤΚΙ ισότητα της Ε.Ε.**⁶⁰, το Νοέμβριο του 2020, η Ευρωπαϊκή Ένωση θέλει να δώσει ώθηση σε μια ποιοτική αλλαγή από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, προς το να διαδραματίσει τον πλήρη ρόλο της, για την προάσπιση των ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιωμάτων. Σύμφωνα με τη Στρατηγική, η Ένωση τονίζει ότι θα βρίσκεται στην πρώτη γραμμή των προσπαθειών για την προστασία των ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιωμάτων, σε μια εποχή

⁵⁵ [Οδηγία 2004/113/EK](#)

⁵⁶ Εδώ εντοπίζεται στο προοίμιο της Οδηγίας η εξής διατύπωση: *“Το Δικαστήριο έκρινε ότι το πεδίο εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών δεν μπορεί να περιορισθεί στην απαγόρευση διακρίσεων με βάση το γεγονός ότι ένα πρόσωπο ανήκει στο ένα ή στο άλλο φύλο. Υπό το πρίσμα του σκοπού της και της φύσης των δικαιωμάτων που επιδιώκει να διαφυλάξει, έχει επίσης εφαρμογή στις διακρίσεις που απορρέουν από την αλλαγή φύλου ενός προσώπου.”*

⁵⁷ Ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο με τον [v.4443/2016 \(ΦΕΚ Α'232/9.12.2016\)](#)

⁵⁸ Ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο με τον [v.4443/2016 \(ΦΕΚ Α'232/9.12.2016\)](#)

⁵⁹ [Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ \(2000\)](#)

⁶⁰ [Union of Equality: The Commission presents its first-ever strategy on LGBTIQ equality in the EU, 2020](#)

που οι διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας / έκφρασης φύλου και χαρακτηριστικών φύλου αυξάνονται τόσο στη χώρα μας, όσο και στην Ε.Ε.

Ιδιαίτερα σημαντική για τη διαμόρφωση του ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου σχετικά με τα ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα είναι και η δράση που έχει αναπτύξει το **Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο**. Συγκεκριμένα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει υιοθετήσει μια σειρά ψηφισμάτων με στόχο την προστασία των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων (Χαμτζούδης, 2015α). Στις 11 Μαρτίου 2021, η **Ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου** υιοθέτησε ψήφισμα που κηρύσσει την Ε.Ε. «ελεύθερη ζώνη για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα» (Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Τρανς, Κούιρ, Ίντερσεξ κ.ά.) με συντριπτική πλειοψηφία 492 ψήφων υπέρ έναντι 141 ψήφων κατά, ενώ σημειώθηκαν 46 αποχές. Ήταν μια ηχηρή απάντηση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στη θεσμική ομοφοβία που κερδίζει έδαφος σε κράτη μέλη όπως η Πολωνία και η Ουγγαρία, παραβιάζοντας κατάφωρα τον πυρήνα του ευρωπαϊκού δικαίου και των ιδρυτικών αρχών και αξιών της ΕΕ.

Μεταξύ των πιο σημαντικών ψηφισμάτων συγκαταλέγονται το ψήφισμα για την καταπολέμηση της μισαλλοδοξίας, των διακρίσεων και των εγκλημάτων μίσους (European Parliament, 2013), καθώς και δύο πρόσφατα ψηφίσματα σχετικά με την προστασία των ίντερσεξ ατόμων (European Parliament 2017, 2019). Το ψήφισμα του 2019 «Resolution on the Rights of Intersex People», θέτει ένα ξεκάθαρο πλαίσιο για την προστασία των ίντερσεξ ατόμων, με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο να αποδοκιμάζει τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που βιώνουν πολλά ίντερσεξ άτομα, να αναλύει τι χρειάζεται να γίνει για την προστασία της σωματικής ακεραιότητας των ίντερσεξ ατόμων και να καταδικάζει ρητά τις ιατρικές παρεμβάσεις «κανονικοποίησης» και να ενθαρρύνει τα κράτη-μέλη να θεσπίσουν νομοθεσία, που θα προστατεύει τη σωματική ακεραιότητα των ίντερσεξ ατόμων και θα προωθεί την εξάλειψη των διακρίσεων που υφίστανται. Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει εκδώσει συστάσεις προς τα κράτη-μέλη αναφορικά με την απλοποίηση των διαδικασιών νομικής αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου καθώς και την αναγνώριση των σχέσεων των ομόφυλων ζευγαριών. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ακόμη η ύπαρξη του *Intergroup για τα ΛΟΑΤΙ δικαιώματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου*, το οποίο αποτελεί ένα ανεπίσημο φόρουμ μελών του Κοινοβουλίου με στόχο την προώθηση και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων (Χαμτζούδης, 2015α).

Αν και ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα και τα χαρακτηριστικά φύλου δεν συμπεριλαμβάνονται ρητά στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το **Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου** έχει τονίσει πως συμπεριλαμβάνονται μέσα από τη διατύπωση «ή άλλης καταστάσεως» (Χαμτζούδης, 2015α).

Η Ευρωπαϊκή νομοθεσία προστατεύει μεν την ταυτότητα φύλου σε έναν περιορισμένο βαθμό, κάτω από την προστασία του προστατευόμενου χαρακτηριστικού του φύλου – για παράδειγμα, σχετικά με τις επεμβάσεις επαναπροσδιορισμού φύλου. Υπάρχουν συμπληρωματικά μια σειρά άλλων Ευρωπαϊκών Οδηγιών σχετικά με την ταυτότητα φύλου, το άσυλο και την εργασία, καθώς και Ευρωπαϊκά Κοινοβουλευτικά Ψηφίσματα και εκθέσεις σχετικά με την ομοφοβία, τα θεμελιώδη δικαιώματα και τη βία, μεταξύ άλλων θεμάτων.

Επιπλέον, το **Συμβούλιο της Ευρώπης**, διεθνής οργανισμός που δεν θα πρέπει να συγχέεται με το Συμβούλιο της Ε.Ε. ή το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, διαθέτει τμήμα που εξειδικεύεται σε ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας και χαρακτηριστικών φύλου (Council of Europe SOGI Unit). Μέσα στις αρμοδιότητες του οργάνου περιλαμβάνεται η παροχή στήριξης στα κράτη-μέλη μέσω δράσεων συνεργασίας με στόχο τη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου, την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των διοικητικών υπαλλήλων και των αστυνομικών αρχών αλλά και την προώθηση

καλών πρακτικών και την ενίσχυση της ορατότητας γύρω από τα ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα. Το Συμβούλιο της Ευρώπης εργάζεται εδώ και καιρό προκειμένου να ευαισθητοποιήσει την κοινή γνώμη σχετικά με τη στοχευμένη βία, συμπεριλαμβανομένων ρατσιστικών, θρησκευτικών, ομοφοβικών και τρανσφοβικών εγκλημάτων αλλά κι εγκλημάτων με βάση το φύλο. **Τα βασικά ψηφίσματα του Συμβουλίου της Ευρώπης**, όπως επίσης οι συστάσεις της Επιτροπής των Υπουργών και της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, αναγνωρίζουν το ιδιαίτερο πλήγμα και τις επιπτώσεις των διακρίσεων και των εγκλημάτων εναντίον των ΛΟΑΤΚΙ+, αλλά και τη σημασία της υποστήριξης των θυμάτων, της συνεργασίας με την κοινωνία των πολιτών, και της κατάρτισης των λειτουργών επιβολής του νόμου και της ποινικής δικαιοσύνης.

Το 2010, η “Σύσταση CM/Rec(2010)5 της Επιτροπής Υπουργών στα κράτη-μέλη σχετικά με μέτρα καταπολέμησης των διακρίσεων με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου” του Συμβουλίου της Ευρώπης συμφωνήθηκε και από τα 47 κράτη μέλη, και η πορεία υλοποίησής της έχει αξιολογηθεί δύο φορές έκτοτε (Council of Europe: Committee of Ministers 2010). Το 2017, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης κάλεσε τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης να απαγορεύσουν τις περιττές χειρουργικές επεμβάσεις ‘κανονικοποίησης του φύλου’, τις στερήσεις και άλλες θεραπείες που πραγματοποιούνται σε ίντερσεξ παιδιά χωρίς την ενημερωμένη συγκατάθεση των γονέων, και κάλεσε τα κράτη-μέλη να παρέχουν επαρκή ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και ψυχολογική υποστήριξη στα ίντερσεξ άτομα.

4.3 Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΆΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε.

Σχετικά με την πρόοδο της Ελλάδας στα ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα, καταγράφεται μια δυναμική μετά από χρόνια στασιμότητας, σύμφωνα με στοιχεία που έδωσε στη δημοσιότητα η ILGA-Europe (International Lesbian & Gay Association) μέσα από την Ετήσια Έκθεσή της (2022) και τον χάρτη κατάταξης με σχετικά στοιχεία για την πρόοδο των χωρών σε σχέση με τα ΛΟΑΤΚΙ δικαιώματα στην Ευρώπη⁶¹. Ο δείκτης της ILGA Europe⁶² διαμορφώνεται μέσα από συνεκτίμηση θεσμικών και άλλων παρεμβάσεων πολιτικής στην κατεύθυνση προαγωγής και προάσπισης δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων μεταξύ 49 ευρωπαϊκών χωρών.

Η χώρα μας το 2022 ανάμεσα στις 49 χώρες κατέχει την 17η θέση με ποσοστό 52% (μεταβολή +4% από το 2020), ενώ στην κορυφή της κατάταξης βρίσκεται η Μάλτα με 92% και ακολουθούν η Δανία με 73,7%, το Βέλγιο με 71,51%, η Νορβηγία με 68,3%, το Λουξεμβούργο με 68,3%. Αν λοιπόν συγκρίνουμε την χώρα μας με Σκανδιναβικές χώρες, όπως την Νορβηγία ή την Σουηδία, είμαστε πολύ πίσω και έχουμε ακόμα πολύ δρόμο μπροστά μας. Η Ελλάδα απέχει κατά πολύ και από άλλες χώρες, π.χ. της κεντρικής Ευρώπης, αλλά και από άλλες, όπως π.χ. την Ισπανία που εδώ και χρόνια έχουν νομοθετήσει την επέκταση του γάμου για όλους και όλες.

Η αναλυτική έκδοση **«Δικαιώματα και διεκδικήσεις της ελληνικής LGBTQI+ κοινότητας»**⁶³ που δημιούργησε το 2020 το Athens Pride με τη συνεργασία του Γραφείου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Ελλάδα καταγράφει τα πολλά και ουσιαστικά βήματα που πρέπει να γίνουν σε νομοθετικό, και όχι μόνο, επίπεδο για να διασφαλιστεί η πλήρης ισονομία των ΛΟΑΤΚΙ+, ύστερα από τη νομοθεσία για το σύμφωνο συμβίωσης, τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου, τη ρητορική μίσους, την ίση μεταχείριση στο χώρο της απασχόλησης, και το δικαίωμα αναδοχής όσων έχουν κάνει σύμφωνο συμβίωσης.

⁶¹ [ILGA Europe \(2022\) Rainbow map](#)

⁶² [ILGA Europe \(2022\) Σχετικά με τον Δείκτη](#)

⁶³ Athens Pride (2020) [«Δικαιώματα και διεκδικήσεις της ελληνικής LGBTQI+ κοινότητας»](#)

Με την είσοδο του 21ου αιώνα το ΛΟΑΤΚΙ+ κίνημα στην Ελλάδα έχει επιτύχει να τοποθετήσει τα ζητήματα του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας, έκφρασης και των χαρακτηριστικών φύλου στο πεδίο συζήτησης σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ανάγκη για κοινωνική δικαιοσύνη και ισότιμη ένταξη των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην ελληνική κοινωνία.

Η Ελλάδα βέβαια, είναι από τις πρώτες χώρες που ακολούθησε την πρόταση της Ε.Ε. για κατάρτιση ενός **Εθνικού Σχεδίου Δράσης** συστήνοντας την σχετική επιτροπή τον Μάρτιο του 2021. Η επιτροπή υπό την Προεδρία του ολοκλήρωσε τις εργασίες και παρέδωσε τον Ιούνιο του 2021 το πόρισμά της σχετικά με την κατάσταση των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην χώρα και των δράσεων που πρέπει να αναληφθούν⁶⁴. Σε αυτή την φάση, η χώρα κινείται με γνώμονα αυτό το κείμενο για την χάραξη και την υλοποίηση πολιτικών για ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Μάλιστα, μέσα στον τελευταίο χρόνο έχουν υλοποιηθεί σειρά παρεμβάσεων σε νομοθετικό επίπεδο, η απαγόρευση των θεραπειών μεταστροφής, η απαγόρευση μη αναγκαίων ιατρικά επεμβάσεων σε ιντερσεξ άτομα και η κατάργηση της απαγόρευσης αιμοδοσίας για άτομα που είχαν έστω και μία ομοφυλοφιλική επαφή, δυνατότητα σε τρανς άτομα για εύρεση εργασίας μέσω προγραμμάτων Ο.Α.Ε.Δ.(πλέον Δ.Υ.Π.Α.). Η υλοποίηση αυτού του επιμορφωτικού σεμιναρίου που απευθύνεται στο σύνολο των υπαλλήλων του Δημοσίου Τομέα έρχεται σε συνέχεια των ευρημάτων που συνέλεξε η επιτροπή και δείχνουν έλλειψη ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των δημοσίων υπαλλήλων σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα.

4.4 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΟΑΤΚΙ+ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ⁶⁵

Η Ελλάδα διαθέτει ένα πλαίσιο προστασίας ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και των δικαιωμάτων τους σε σειρά διατάξεων. Τον τελευταίο χρόνο, μετά την σύνταξη του πορίσματος που παρέδωσε στον Πρωθυπουργό η Εθνική Επιτροπή για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, η προσπάθεια για κάλυψη των κενών και για πρόωθηση διατάξεων που διασφαλίζουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα έχει εντατικοποιηθεί. Παράλληλα εξελίσσεται και η κοινωνία και ωριμάζουν οι συνθήκες για ικανοποίηση αιτημάτων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας (βλ.σχετ. Έρευνα Διανέοσις 2022, Τι πιστεύουν οι Έλληνες και οι Ελληνίδες). Αυτό απεικονίζεται και στην άνοδο της χώρας σε σειρά δεικτών, που αποτιμούν την προστασία και τις εγγυήσεις δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων.

Ακολουθεί η παράθεση ενδεικτικών σχετικών νομοθετικών διατάξεων:

Πρακτικές μεταστροφής, Άρθρο 62 ν.4931/2022

1. Για τις ανάγκες του παρόντος ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

- α) «Πρακτικές μεταστροφής»: Κάθε μεταχείριση που αποσκοπεί να μεταβάλει ή να καταστείλει τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα ή την έκφραση φύλου.
- β) «Έκφραση φύλου»: Το σύνολο των χαρακτηριστικών που αφορούν στη συμπεριφορά, τρόπους, αναπαραστάσεις, που σχετίζονται με τον τρόπο που τοποθετείται και εκφράζει ένα πρόσωπο το φύλο του και γίνεται αυτό αντιληπτό από τον περίγυρό του.
- γ) «Ταυτότητα φύλου»: Ο εσωτερικός και προσωπικός τρόπος με τον οποίο το ίδιο το πρόσωπο βιώνει το φύλο του, ανεξάρτητα από το φύλο που καταχωρήθηκε κατά τη γέννησή του.
- δ) «Επαγγελματίας»: Κάθε πρόσωπο, το οποίο εφαρμόζει πρακτικές μεταστροφής έναντι οικονομικού ανταλλάγματος.

⁶⁴ [Εθνική Στρατηγική για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ \(2021\)](#)

⁶⁵ Η συγκεκριμένη ενότητα θα πρέπει να διατρέχεται πάντα με την σκέψη πως είναι σε εξέλιξη νομοθετικές πρωτοβουλίες και ενδεχομένως κάποιες από τις διατάξεις να μην είναι επικαιροποιημένες. Παρέχεται μια συνοπτική εικόνα της νομικής ρύθμισης κάποιων ΛΟΑΤΚΙ+ ζητημάτων.

ε) «Ευάλωτα πρόσωπα»: Οι ανήλικοι ή ενήλικοι που τελούν σε δικαστική συμπαράσταση υπό την έννοια του Αστικού Κώδικα.

2. α) Απαγορεύεται η διενέργεια πρακτικών μεταστροφής σε ευάλωτα πρόσωπα.

β) Οποιοσδήποτε εφαρμόζει σε άλλους πρακτικές μεταστροφής πρέπει να έχει εξασφαλίσει προηγουμένως τη ρητή συναίνεσή τους.

γ) Απαγορεύεται για τους επαγγελματίες η με οποιονδήποτε τρόπο πρόσκληση, προβολή ή διαφήμιση πρακτικών μεταστροφής που διενεργούν τόσο οι ίδιοι όσο και άλλοι τρίτοι, επαγγελματίες ή μη.

3. Παραβίαση της παρ. 2, πέραν των προβλεπόμενων πειθαρχικών και διοικητικών κυρώσεων, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης και χρηματική ποινή. Η επανειλημμένη τέλεση της ανωτέρω πράξης συνιστά επιβαρυντική περίπτωση.

Καθορισμός περιεχομένου εντύπου «Ιστορικό αιμοδότη» Υπ.Απόφαση Γ.Π.οικ.900/2022
Κατάργηση απαγόρευσης αιμοδοσίας για άτομα που είχαν έστω και μία ομοφυλοφιλική σχέση

Προστασία στην εργασία ν.4808/2021

Συγκεκριμένα το άρθρο 4 απαγορεύει κάθε μορφής βία και παρενόχληση, που εκδηλώνεται κατά τη διάρκεια της εργασίας είτε συνδέεται με αυτήν είτε προκύπτει από αυτήν, συμπεριλαμβανομένης της βίας και παρενόχλησης λόγω φύλου και της σεξουαλικής παρενόχλησης. Ειδικότερα, ορίζει ως **παρενόχληση λόγω φύλου** μορφές συμπεριφοράς που συνδέονται με το φύλο ενός προσώπου, οι οποίες έχουν ως σκοπό ή αποτέλεσμα την παραβίαση της αξιοπρέπειας του προσώπου αυτού και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος κατά το άρθρο 2 του ν. 3896/2010 (Α' 107) και την παρ. 2 του άρθρου 2 του ν. 4443/2016 (Α' 232). Οι μορφές συμπεριφοράς αυτές περιλαμβάνουν και τη σεξουαλική παρενόχληση του ν. 3896/2010, καθώς και μορφές συμπεριφοράς που συνδέονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την έκφραση, την ταυτότητα ή τα χαρακτηριστικά φύλου του προσώπου. Στο άρθρο 5 περιγράφονται οι υποχρεώσεις του εργοδότη για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας και της παρενόχλησης και στο άρθρο 7 αναφέρεται η υποχρέωση αξιολόγησης από τον εργοδότη των ψυχοκοινωνικών κινδύνων που ελλοχεύουν από την ενδεχόμενη βία και παρενόχληση στην εργασία. Τέλος, στο άρθρο 12 αναφέρονται τα δικαιώματα των θιγόμενων από βία και παρενόχληση στην εργασία, καθώς και τις αρχές αναφοράς, την Επιθεώρηση Εργασίας και τον Συνήγορο του Πολίτη.

Νέος Ποινικός Κώδικας ν.4619/2019, όπως τροποποιήθηκε μέχρι σήμερα και ισχύει

Άρθρο 82α Έγκλημα με ρατσιστικά χαρακτηριστικά

Εάν έχει τελεστεί έγκλημα κατά παθόντος, η επιλογή του οποίου έγινε λόγω των χαρακτηριστικών φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκείας, αναπηρίας, γενετήσιου προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, το πλαίσιο ποινής διαμορφώνεται ως εξής:

α) Στην περίπτωση πλημμελήματος, που τιμωρείται με φυλάκιση έως ένα έτος, το ελάχιστο όριο της ποινής αυξάνεται κατά έξι μήνες. Στις λοιπές περιπτώσεις πλημμελημάτων, το ελάχιστο όριο αυτής αυξάνεται κατά ένα έτος.

β) Στην περίπτωση κακουργήματος το ελάχιστο όριο ποινής αυξάνεται κατά δύο έτη.

Άρθρο 137α Βασανιστήρια

2. Με την ίδια ποινή τιμωρούνται τα βασανιστήρια τα οποία τελούνται από τα πρόσωπα και υπό τις περιστάσεις που προβλέπει η προηγούμενη παράγραφος ακόμη και χωρίς τον αναφερόμενο σε

αυτή σκοπό, εφόσον η επιλογή του παθόντος γίνεται λόγω των χαρακτηριστικών φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκείας, αναπηρίας, γενετήσιου προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου. Στην περίπτωση αυτή δεν εφαρμόζεται το άρθρο 82 Α.

Όπως τροποποιήθηκε με το Άρθρο 2 ΝΟΜΟΣ 4637/2019 με ισχύ την 18/11/2019

Άρθρο 184 Διέγερση σε διάπραξη εγκλημάτων, βιαιοπραγίες ή διχόνοια

1. Όποιος δημόσια με οποιονδήποτε τρόπο ή μέσω του διαδικτύου προκαλεί ή διεγείρει σε διάπραξη πλημμελήματος ή κακουργήματος και έτσι εκθέτει σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη τιμωρείται με φυλάκιση έως ένα έτος ή με χρηματική ποινή.
2. Με φυλάκιση έως τρία έτη ή χρηματική ποινή τιμωρείται η πράξη της προηγούμενης παραγράφου αν με αυτήν επιχειρείται η τέλεση βιαιοπραγιών κατά ομάδας ή προσώπου που προσδιορίζεται με βάση τα χαρακτηριστικά της φυλής, το χρώμα, την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, τις γενεαλογικές καταβολές, τη θρησκεία, την αναπηρία, το γενετήσιο προσανατολισμό, την ταυτότητα ή τα χαρακτηριστικά φύλου. Στην περίπτωση αυτή δεν εφαρμόζεται το άρθρο 82 Α.
3. Με φυλάκιση τιμωρείται η πράξη των προηγούμενων παραγράφων αν είχε ως άμεσο επακόλουθο την τέλεση εγκλημάτων.
4. Με την ποινή της προηγούμενης παραγράφου τιμωρείται και όποιος δημόσια με οποιονδήποτε τρόπο ή μέσω του διαδικτύου προκαλεί ή διεγείρει τους πολίτες σε βιαιοπραγίες μεταξύ τους ή σε αμοιβαία διχόνοια με αποτέλεσμα να προκληθεί διατάραξη της κοινής ειρήνης κατά το άρθρο 189.

Αναδοχή ν.4538/2018

Στον νόμο για τους θεσμούς της αναδοχής συμπεριλαμβάνονται τα ζευγάρια που έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης, συνεπώς και τα ομόφυλα ζευγάρια, στις προϋποθέσεις για υποψήφιους ανάδοχους γονείς. Αυτή αποτελεί και τη μόνη μορφή αναγνώρισης γονεϊκότητας σε ομόφυλα ζευγάρια.

Νομική Αναγνώριση Ταυτότητας Φύλου ν.4491/2017

Με το ν. 4491/2017 τα τρανς άτομα στην Ελλάδα μπορούν να διορθώσουν το όνομα και το φύλο στα επίσημα έγγραφά τους χωρίς την προϋπόθεση ψυχιατρικής διάγνωσης ή άλλων ιατρικών παρεμβάσεων (π.χ. ορμονοθεραπείας ή/και χειρουργικών επεμβάσεων επαναπροσδιορισμού φύλου).

Αν και η αποϊατροποίηση της νομικής αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου ήταν ένα σημαντικό βήμα ο νόμος έχει αρκετές ελλείψεις και σημεία που χρήζουν βελτίωσης.

Ενδεικτικά:

- Η διαδικασία που προβλέπεται είναι δικαστική, αυξάνοντας το κόστος της και το χρόνο αναμονής.
- Ηλικιακοί περιορισμοί: η διαδικασία είναι προσβάσιμη σε ενήλικα άτομα, ανήλικα άτομα 17 ετών με τη συγκατάθεση των γονέων/κηδεμόνων τους. Ανήλικα άτομα 15 έως 17 ετών μπορούν να διορθώσουν τα νομικά τους έγγραφα με τη συγκατάθεση των γονέων/κηδεμόνων τους και ύστερα από θετική γνωμάτευση διεπιστημονικής επιτροπής (αποτελούμενης από: παιδοψυχίατρο, ψυχίατρο, ενδοκρινολόγο, παιδοχειρουργό, ψυχολόγο, κοινωνικό λειτουργό και παιδίατρο), πρόβλεψη που έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την αποϊατροποίηση της διαδικασίας που ισχύει για τα άτομα άνω των 17 ετών.
- Έγγαμα άτομα & Τρανς γονείς: Άτομα τα οποία έχουν συνάψει γάμο δεν μπορούν να προχωρήσουν σε διόρθωση των εγγράφων τους, λόγω της μη αναγνώρισης του γάμου μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου. Συνεπώς ένα άτομο εξαναγκάζεται να προβεί σε διάλυση του υπάρχοντος γάμου προκειμένου να έχει πρόσβαση στη διαδικασία. Επιπλέον, για τα άτομα που έχουν αποκτήσει παιδιά πριν προβούν σε νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου, δεν υπάρχει η

δυνατότητα για διόρθωση του ονόματος και του φύλου στο πιστοποιητικό γέννησης των παιδιών τους.

- Έλλειψη τρίτης ή κενής επιλογής φύλου για άτομα εκτός του δίπολου.
- Για τη διόρθωση όλων των υπόλοιπων εγγράφων ενός ατόμου προϋπόθεση αποτελεί η διόρθωση της ληξιαρχικής πράξης γέννησης, που αποκλείει από τη διαδικασία άτομα των οποίων η ληξιαρχική πράξη γέννησης δεν έχει εκδοθεί στην Ελλάδα (είτε έχουν ελληνική υπηκοότητα, είτε όχι). Ως προς την πρόσβαση ατόμων που δεν έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα στη διαδικασία της νομικής αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου, έχουν υπάρξει τα τελευταία χρόνια αποφάσεις Ειρηνοδικείων σε σχετικές υποθέσεις, όπου το αίτημα για διόρθωση των στοιχείων του ατόμου έχει γίνει δεκτό.

Ίση Μεταχείριση και Καταπολέμηση των Διακρίσεων ν.4443/2016

Ο νόμος αυτός αποτελεί ενσωμάτωση της αντίστοιχης Ευρωπαϊκής Οδηγίας για την ίση μεταχείριση των προσώπων και την καταπολέμηση των διακρίσεων. Είναι σημαντικός, γιατί **στο άρθρο 2 παρέχει νομικούς πλέον ορισμούς των διακρίσεων**. Ο παρών νόμος εστιάζει στον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης, περιλαμβάνει ωστόσο και άλλα πεδία όπως: συναλλακτική διάθεση αγαθών και υπηρεσιών, κοινωνική προστασία, κοινωνικές παροχές και εκπαίδευση. Η νομοθεσία της ίσης μεταχείρισης καλύπτει ρητά τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα μόνο στο εργασιακό πλαίσιο και το πλαίσιο παροχής αγαθών/υπηρεσιών, δεν όμως επεκτείνεται στους τομείς της κοινωνικής προστασίας, των κοινωνικών παροχών και της εκπαίδευσης, όπως επεκτείνεται για άλλες κοινωνικές ομάδες. Αν και υπάρχει πρόβλεψη για την επέκταση της προστασίας από τις διακρίσεις βάση του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου και των χαρακτηριστικών φύλου και στα υπόλοιπα πεδία μέσω προεδρικού διατάγματος, αυτό δεν έχει πραγματοποιηθεί. Σημαντική πρόβλεψη του νόμου αυτού είναι και **αντιστροφή του βάρους απόδειξης**, ορίζει δηλαδή πως το βάρος της απόδειξης για την διακριτική μεταχείριση του ατόμου, το φέρει το αντίδικο μέρος ή η διοικούσα αρχή και όχι το άτομο, που υπέστη εν δυνάμει διάκριση.

Σύμφωνο Συμβίωσης για Ομόφυλα Ζευγάρια ν.4356/2015

Το σύμφωνο συμβίωσης επεκτάθηκε και για τα ομόφυλα ζευγάρια τον Δεκέμβριο του 2015, αφού πρώτα προηγήθηκε καταδίκη της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για τη μη συμπερίληψη των ομόφυλων ζευγαριών στην αρχική θέσπιση του συμφώνου συμβίωσης (2008). Με κοινή υπουργική απόφαση (2016), το σύμφωνο συμβίωσης εξομοιώθηκε με τον γάμο ως προς τις κοινωνικοασφαλιστικές προβλέψεις. Το σύμφωνο συμβίωσης ωστόσο, δεν καλύπτει ζητήματα γονεϊκότητας για τα ομόφυλα ζευγάρια.

Εγκλήματα και Ρητορική Μίσους ν.4285/2014

Αποτελεί ενσωμάτωση Ευρωπαϊκής Οδηγίας του 2008 στο εθνικό δίκαιο ενώ σε μεταγενέστερη τροποποίηση προστέθηκαν και τα χαρακτηριστικά φύλου ν. 4356/2015.

Ως **έγκλημα μίσους** ορίζεται μία πράξη η οποία, βάση του ποινικού κώδικα, χαρακτηρίζεται ως έγκλημα και το θύμα έχει επιλεγεί από τον θύτη (και) λόγω χαρακτηριστικών φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής γενεαλογικών καταβολών, θρησκείας, αναπηρίας, γενετήσιου προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου. Τα εγκλήματα μίσους επιφέρουν αυστηρότερες ποινές στους δράστες.

Ως **ρητορική μίσους** ορίζεται -σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία- η δημόσια υποκίνηση σε μίσος ή βία, ειδικότερα αφορά τον δημόσιο λόγο που υποκινεί, διεγείρει, προκαλεί ή προτρέπει σε πράξεις ή ενέργειες που μπορούν να προκαλέσουν διακρίσεις, μίσος ή βία κατά ατόμου ή ομάδας, με βάση τη φυλή, το χρώμα, τη θρησκεία, τις γενεαλογικές καταβολές, την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου ή την αναπηρία κατά τρόπο που

εκθέτει σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη ή ενέχει απειλή για τη ζωή, την ελευθερία ή τη σωματική ακεραιότητα του ατόμου ή της ομάδας. Η νομοθεσία καλύπτει όλα τα μέσα εκφοράς δημόσιου λόγου (προφορικού, έντυπου, διαδικτυακού ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο ή τρόπο), καθώς και τις περιπτώσεις που ο λόγος στοχεύει σε φθορά ή βλάβη παρουσίας ατόμων που ανήκουν στις παραπάνω ομάδες. Ακόμη, η νομοθεσία προβλέπει αυστηρότερες ποινές για δημόσιους λειτουργούς ή υπαλλήλους.

Τόσο τα εγκλήματα μίσους όσο και η ρητορική μίσους διερευνώνται και διώκονται **αυτεπάγγελα** ενώ τα άτομα που θέλουν να καταθέσουν μηνυτήρια αναφορά απαλλάσσονται από τα σχετικά παράβολα.

Ιατρικώς Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή ν.3305/2005 (όπως τροποποιήθηκε στις 19.07.22)

Περιλαμβάνονται τα: άρθρο 13 για την Παρένθετη μητρότητα, άρθρο 26 Ποινικές Κυρώσεις, άρθρο 27 Διοικητικές Κυρώσεις Τη στιγμή που συντάσσεται το παρόν επιμορφωτικό υλικό έχει κατατεθεί προς ψήφιση στη Βουλή (την 19η Ιουλίου 2022) το νομοσχέδιο του Υπουργείου Υγείας «**Μεταρρυθμίσεις στην ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή**»⁶⁶ που τροποποιεί τον νόμο.

Εντός του νομοσχεδίου αυτού και συγκεκριμένα στο **ΜΕΡΟΣ Γ' ΑΛΛΑΓΗ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΦΥΛΟΥ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΙΝΤΕΡΣΕΞ ΑΤΟΜΩΝ (Άρθρα 17-20)** προβλέπεται η νομική απαγόρευση των κοσμητικών και μη ιατρικά αναγκαίων επεμβάσεων στα χαρακτηριστικά φύλου των ανήλικων ίντερσεξ παιδιών. "Το νομοσχέδιο προχωρά σε μία σειρά από ασφαλιστικές δικλίδες ώστε να μη γίνονται παρεμβάσεις για την ολική ή μερική αλλαγή των χαρακτηριστικών φύλου, εκτός από τις σπάνιες περιπτώσεις που θα θεωρείται αναγκαία για την υγεία των παιδιών. Σύμφωνα με το νομοσχέδιο, απαγορεύονται πια οι ιατρικές παρεμβάσεις ίντερσεξ ατόμων πριν από τα 15 έτη ενώ μετά θα γίνονται μόνο με την ελεύθερη και ενημερωμένη συναίνεση των παιδιών και των κηδεμόνων τους. Θα πρέπει να έχει προηγηθεί έγκριση Ειρηνοδικείου, ενώ προβλέπεται και η σύσταση *διεπιστημονικής επιτροπής από εξειδικευμένους επαγγελματίες (γιατρούς, ψυχολόγους κ.ο.κ.) που θα εκδίδει ειδική άδεια. Γιατροί που παραβιάζουν τον νόμο θα τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι μηνών και χρηματική ποινή και με απαγόρευση άσκησης επαγγέλματος.*⁶⁷"

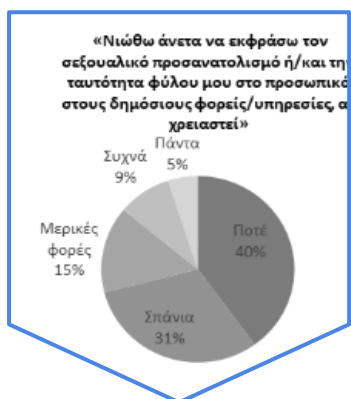
Με την ψήφιση των παραπάνω άρθρων η Ελλάδα θα είναι μόλις η τέταρτη κατά σειρά ευρωπαϊκή χώρα που προστατεύει το δικαίωμα των ίντερσεξ παιδιών στη σωματική ακεραιότητα και αυτονομία και στην ελεύθερη έκφραση της προσωπικότητάς τους.

Για όσα εμπόδια και προκλήσεις δεν ρυθμίζονται για την ώρα νομικά, συνεχίζονται σταθερά οι διεκδικήσεις της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5. Καλές πρακτικές προς ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα

⁶⁶ Κατατεθέν στην Βουλή νομοσχέδιο του Υπουργείου Υγείας «Μεταρρυθμίσεις στην ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή»

⁶⁷ Εύα Παπαδοπούλου (18/07/2022). [Τέλος στα ιατρικά βασανιστήρια των ίντερσεξ ατόμων](#), *Εφημερίδα των Συντακτών*. Προσπελάστηκε 18/07/2022. Γιώργος Παπαϊωάννου (13/07/2022). [Συγκλονίζουν οι μαρτυρίες ίντερσεξ ατόμων: «Ιστορική στιγμή αν ψηφιστεί το νομοσχέδιο»](#), *Ιστοσελίδα News4Health*, Προσπελάστηκε 18/07/2022.

Ποτέ + Σπάνια = 71%

Γράφημα 5: Απαντήσεις των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην ερώτηση «Νιώθω άνετα να εκφράσω τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή/και την ταυτότητα φύλου μου στο προσωπικό στους δημόσιους φορείς/υπηρεσίες, αν χρειαστεί».

Αναφορικά με την χρήση του ονόματος και των ανωνυμιών, το 22% δήλωσε πως οι υπάλληλοι στις δημόσιες υπηρεσίες χρησιμοποιούν σπάνια ή ποτέ το όνομα και τις ανωνυμίες με τις οποίες τους συστήνονται τα άτομα, και 10% ανέφερε πως τις χρησιμοποιούν μερικές φορές.

Καθόλου + Λίγο = 50%

Γράφημα 6: Απαντήσεις των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην ερώτηση «Όταν επισκέπτεστε δημόσιους φορείς/υπηρεσίες αισθάνεστε ασφάλεια και άνεση σε σχέση με την ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητά σας;»

Πηγή: FAROS, Feature A protective environment for LGBTI+ persons, (2020). Publication of research report. Funded by the European Union's Rights Equality and Citizenship Programme (2014-2020), Grant Agreement Number: 875232.

5.1 ΤΙ ΟΦΕΙΛΟΥΜΕ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ: ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΒΗΜΑΤΑ

- ➔ Χρησιμοποιούμε **συμπεριληπτική γλώσσα** π.χ. μιλάμε για άτομα που επισκέπτονται ή χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες μας (αντί να χρησιμοποιούμε μόνο το αρσενικό, «χρήστες», «επισκέπτες», «μαθητές»)
- ➔ Αλλάζουμε αντίστοιχα τη **γλώσσα στα δημόσια έγγραφα** και στις φόρμες, ώστε να είναι ουδέτερη
- ➔ Όταν απευθυνόμαστε σε άλλα άτομα, **ρωτάμε το όνομά τους** και ακολουθούμε στις ανωνυμίες το **φύλο με το οποίο αυτοπροσδιορίζονται**

- Κάνουμε τους **χώρους** μας πιο **συμπεριληπτικούς**, π.χ. στη χρήση έμφυλα διαχωρισμένων χώρων ή/και υπηρεσιών (τουαλέτες, υποδομές, γυμναστήρια)
- Συμπεριλαμβάνουμε **πιθανά αόρατες εμπειρίες** (π.χ. σε σχέση με την ομόφυλη συντροφικότητα ή τη γονεϊκότητα)
- Τα **τρανς άτομα** καταχωρούνται πάντα με βάση την **ταυτότητα φύλου** τους, το φύλο που βιώνουν, όπου υπάρχουν έμφυλοι διαχωρισμοί (π.χ. σε νοσοκομειακούς θαλάμους, αθλήματα, κοκ), όχι βάσει του φύλου που τους αποδόθηκε στην γέννηση
- Δημιουργούμε **υποστηρικτικό περιβάλλον** όπου τα άτομα να μπορούν να εξερευνήσουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου τους.
- Διαμαρτυρόμαστε, όταν ένα άτομο κάνει μπροστά μας κάποιο ομοφοβικό /τρανσφοβικό /αμφιφοβικό /ιντερφοβικό ή γενικότερα ετεροσεξιστικό σχόλιο, τουλάχιστον, όταν βρισκόμαστε στο χώρο εργασίας μας.
- Αν κάποιος/α συνάδελφος, που συμμετέχει στη διερεύνηση κάποιας καταγγελίας ή περιστατικού, χρησιμοποιήσει λάθος αντωνυμίες, άρθρα ή όνομα, τον/την διορθώνουμε ευγενικά και υπενθυμιστικά. Ένας έμμεσος τρόπος διόρθωσης είναι να συνεχίσουμε τη συζήτηση επιμένοντας να χρησιμοποιούμε τις σωστές λέξεις.
- **Προετοιμάζουμε τα άτομα που εκπαιδεύουμε**, ώστε να είναι επαρκή στη δουλειά τους με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.
- **Πρωθούμε κοινωνική αλλαγή** που μειώνει τις αρνητικές επιδράσεις του στίγματος στην ψυχική υγεία και την ευζωία των τρανς και ίντερσεξ ατόμων.
- Ενημερωνόμαστε για και κατανοούμε τις **συνέπειες του HIV/AIDS** στις ζωές και τις κοινότητες των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων

5.2 ΤΙ **ΟΦΕΙΛΟΥΜΕ** ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ: ΘΥΜΟΜΑΣΤΕ

- Αναγνωρίζουμε και καταλαβαίνουμε ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός, τα χαρακτηριστικά φύλου και η ταυτότητα φύλου αποτελούν **διακριτές έννοιες**, που δεν είναι απαραίτητο να συνδέονται και τις διαχωρίζουμε όταν δουλεύουμε με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.
- Αναγνωρίζουμε ότι η ποικιλομορφία στον σεξουαλικό προσανατολισμό, στα χαρακτηριστικά φύλου και την ταυτότητα φύλου είναι **φυσιολογική** και δεν αποτελεί σωματική ή ψυχική ασθένεια.
- Αναγνωρίζουμε πως **το στίγμα, το τραύμα, οι προκαταλήψεις, οι διακρίσεις και η βία** επηρεάζουν την υγεία και την ευζωία των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων.

- Αναγνωρίζουμε την **επίδραση των θεσμικών εμποδίων** στις ζωές των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και να βοηθούν στην ανάπτυξη συνθηκών θετικών για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.
- **Αναγνωρίζουμε τις στάσεις, τις αντιλήψεις και τις προκαταλήψεις μας**, και τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζουν την ποιότητα των υπηρεσιών απέναντι στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και τις οικογένειές τους και αναζητούμε συμβουλευτική ή κάνουμε κατάλληλες παραπομπές όταν χρειάζεται.
- **Αναγνωρίζουμε και σεβόμαστε τις σχέσεις των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων** και τη σημαντικότητά τους, ανεξάρτητα από το αν είναι νομικά αναγνωρισμένες ή όχι.
- Αναγνωρίζουμε ότι οι οικογένειες των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων μπορεί να περιλαμβάνουν άτομα που δεν συνδέονται νομικά ή βιολογικά και ότι η γονεϊκότητα και **ο σχηματισμός οικογένειας μπορούν να πάρουν πολλές μορφές**.
- Αναγνωρίζουμε **τα ειδικά προβλήματα και τους παράγοντες επικινδυνότητας που υπάρχουν για τα νέα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα** (π.χ. την έκταση και τις συνέπειες του ομοφοβικού bullying).
- Αναγνωρίζουμε τις **διαφορές ανάμεσα σε διαφορετικές γενιές και ηλικίες των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων**, τις ιδιαίτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα μεγαλύτερα σε ηλικία άτομα όσο και την ψυχική ανθεκτικότητα που μπορεί να αναπτύξουν.
- Αναγνωρίζουμε **τα ειδικά εργασιακά θέματα** που αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.
- Αναγνωρίζουμε τα δυνατά οφέλη από μία **διεπιστημονική προσέγγιση στην παροχή υπηρεσιών προς τα τρανς και ίντερσεξ άτομα**, και προσπαθούμε να δουλεύουν συνεργατικά.
- Αναγνωρίζουμε ότι τα **τρανς άτομα** είναι πιο πιθανό να επιτύχουν θετικά αποτελέσματα στη ζωή τους, όταν έχουν κοινωνική υποστήριξη και υπηρεσίες που επιβεβαιώνουν την ταυτότητα φύλου τους.
- Αναγνωρίζουμε ότι δεν είναι εύκολο να ζει ένα άτομο με τον διαρκή φόβο ότι θα υποστεί εξευτελισμό, τραύμα, στίγμα, διακρίσεις ή/και βία ανά πάσα στιγμή. Η συνειδητοποίηση του προνομίου να αισθάνεσαι καλά με το σώμα σου, να μη χρειάζεται να εξηγείς συνεχώς την ταυτότητά σου και να μην κινδυνεύεις εξ αιτίας της, μας βοηθά να κατανοήσουμε τα συναισθήματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπων και να τους αντιμετωπίσουμε με ενσυναίσθηση.
- Κατανοούμε ότι το φύλο είναι μια **μη δυαδική κατασκευή** που επιτρέπει ένα εύρος ταυτοτήτων φύλου και ότι η ταυτότητα φύλου ενός ατόμου μπορεί να μην συμφωνεί με το φύλο που αποδόθηκε στη γέννηση.
- **Κατανοούμε τις επιδράσεις που έχουν οι αλλαγές** στην ταυτότητα και την έκφραση φύλου στις ρομαντικές και σεξουαλικές σχέσεις των τρανς ατόμων.
- Κατανοούμε τις εμπειρίες και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν **τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα ως γονείς**.
- Προσπαθούμε να κατανοούμε ότι τα **θέματα ψυχικής υγείας** μπορεί να σχετίζονται ή να μη

σχετίζονται με την ταυτότητα φύλου ενός τρανς ατόμου και τις ψυχολογικές επιδράσεις του στρες που βιώνουν ως μειονοτική ομάδα.

- Προσπαθούμε να κατανοήσουμε την **πολυπλοκότητα** που συνεπάγεται ο μη ετερόφυλος σεξουαλικός προσανατολισμός ή τα χαρακτηριστικά ή η ταυτότητα φύλου στη σχέση με την οικογένεια καταγωγής, ανεξάρτητα από το αν το άτομο έχει προβεί σε coming out.
- Λαμβάνουμε υπ' όψιν τις προκλήσεις που συνδέονται με τις **πολλαπλές και συχνά συγκρουόμενες κανονιστικές αξίες και πεποιθήσεις** που αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που ανήκουν σε φυλετικές και εθνικές μειονοτικές ομάδες.
- Λαμβάνουμε υπ' όψιν τις ειδικές προκλήσεις που βιώνουν τα **ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα με σωματικές, αισθητηριακές και γνωστικο-συναισθηματικές αναπηρίες**.
- Αναλογιζόμαστε τις **επιρροές της θρησκείας και της πνευματικότητας** στις ζωές των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων
- Αναλογιζόμαστε τις **επιπτώσεις του κοινωνικό-οικονομικού επίπεδου** για την ψυχική υγεία των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων
- Αυξάνουμε τη γνώση και την κατανόησή για τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τα χαρακτηριστικά και την ταυτότητα φύλου μέσα από **συνεχιζόμενη εκπαίδευση, εποπτεία, και επαγγελματική συμβουλευτική ανάλογα με τη θέση εργασίας μας**.
- Λαμβάνουμε υπ' όψιν πιθανή λανθασμένη χρήση των ερευνητικών ευρημάτων στη **χρήση και την διάχυση ερευνών** σχετικών με τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τα χαρακτηριστικά και την ταυτότητα φύλου, παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα πλήρως και με ακρίβεια.
- Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 4 του ν.4491/2017, για να επέλθει η μεταβολή του καταχωρισμένου φύλου, δεν απαιτείται να βεβαιώνεται ότι το πρόσωπο έχει υποβληθεί σε χειρουργική επέμβαση επαναπροσδιορισμού φύλου, αλλά ούτε απαιτείται κάποια άλλη ιατρική εξέταση ή η λήψη φαρμακευτικής αγωγής. Συνεπώς, **αρκεί και μόνο η έκφραση βούλησης του προσώπου ότι επιθυμεί να μεταβάλει το καταχωρισμένο φύλο του**.

5.3 ΠΙΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΑΝΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

α. Ως διοικητικοί/ές υπάλληλοι και άτομα που ασκούμε διοίκηση ΘΥΜΟΜΑΣΤΕ

Οι προτεινόμενες καλές πρακτικές σχετίζονται με την βελτίωση της επικοινωνίας μεταξύ υπαλλήλων και ΛΟΑΤΚΙ+ πολιτών, την αποτελεσματικότερη εξυπηρέτησή τους και τη δημιουργία ενός συμπεριληπτικού και ασφαλούς πλαισίου σε επίπεδο υπηρεσίας.

Πώς επικοινωνούμε με σεβασμό:

- Δεν υποθέτουμε την ταυτότητα φύλου ή το σεξουαλικό προσανατολισμό του άλλου ατόμου βασιζόμενοι/-ες/-α στην εξωτερική του εμφάνιση, στον τρόπο που μιλάει ή κινείται στο χώρο.
- Προτιμούμε τη χρήση ουδέτερης και συμπεριληπτικής γλώσσας και αποφεύγουμε τις έμφυλες προσφωνήσεις (π.χ., κύριος, κυρία, κοπελιά, νεαρός, κ.ά.), εκτός εάν γνωρίζουμε το τρόπο που αυτοπροσδιορίζεται ένα άτομο.
- Αντίστοιχα, προσπαθούμε να αποφεύγουμε έμφυλη γλώσσα σε τηλεφωνικές συνομιλίες και δεν υποθέτουμε το φύλο του ατόμου από τη φωνή του.
- Στις περιπτώσεις ΛΟΑΤΚΙ+ προσφύγων/-ισσών ή μεταναστ(ρι)ών, γνωρίζουμε ότι ο τρόπος με τον οποίο βιώνουν, αντιλαμβάνονται, περιγράφουν και εκφράζουν την ταυτότητα φύλου, το σεξουαλικό προσανατολισμό τους, ή τα χαρακτηριστικά φύλου τους ενδέχεται να διαφέρει από όσα γνωρίζουμε και έχουμε συνηθίσει, οπότε προσέχουμε να μην ετεροπροσδιορίζουμε τα άτομα βάσει των δικών μας αντιλήψεων και γνώσεων.
- Χρησιμοποιούμε τις ανωνυμίες και το όνομα που μας υποδεικνύει το άτομο, ακόμη και αν διαφέρει από τα στοιχεία της ταυτότητάς του.
- Μιλάμε χρησιμοποιώντας τα σωστά ονόματα και ανωνυμίες τόσο μπροστά στα ενδιαφερόμενα άτομα, όσο και όταν δεν μας ακούν.
- Προστατεύουμε τα τρανς άτομα από τη χρήση λάθος ονόματος ή ανωνυμιών (misgendering) από συναδέλφους και τρίτα άτομα.
- Διορθώνουμε τους/τις συναδέλφους μας όταν αναφέρονται σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα με προβληματικό ή στερεοτυπικό τρόπο.
- Όσον αφορά τη χρήση ανωνυμιών διαφορετικών από αυτές που είχαμε συνηθίσει, βοηθάει η προσωπική εξάσκηση όταν είμαστε μόνοι/-ες/-α μας ώστε να εξοικειωθούμε με τη χρήση τους.

Πώς εξυπηρετούμε αποτελεσματικά:

- Γνωρίζουμε ότι πολλά τρανς άτομα δεν έχουν αλλάξει ακόμα τα έγγρατά τους καθώς πρόκειται για μια χρονοβόρα και ακριβή διαδικασία από την οποία πολλοί/-ές/-ά αποκλείονται. Συνεπώς υπάρχει πιθανότητα το όνομα, το φύλο, και η φωτογραφία της αστυνομικής ταυτότητας και άλλων εγγράφων να μη συνάδουν με τον αυτοπροσδιορισμό ή/και την εμφάνιση του ατόμου.
- Όταν ένα άτομο μας εξηγεί την ιδιαιτερότητα κάποιας κατάστασης και εκφράζει αυτό που χρειάζεται του δίνουμε χώρο και ακούμε, καθώς κάθε άτομο έχει διαφορετικές νομικές/διοικητικές ανάγκες και προβλήματα, και δεν ταιριάζουν πάντα λύσεις “πασπαρτού”.
- Λαμβάνουμε υπόψη τις πολλαπλές ταυτότητες που φέρουν τα άτομα και τις πολλαπλές μορφές καταπίεσης που αυτές συνεπάγονται, (π.χ. ΛΟΑΤΚΙ+ πρόσφυγες/-ισσες, μετανάστριες/-ες/-α, ανάπηροι/-ες/-α, άτομα που ζουν με HIV, κ.α.), όταν καλούμαστε να εξυπηρετήσουμε κάποιο άτομο.
- Αν ένα άτομο χρησιμοποιεί άλλο όνομα ή/και ανωνυμίες από αυτές που αναγράφονται στα

επίσημα έγγραφα του, καταφεύγουμε σε μία λύση που να σέβεται την ταυτότητα του ατόμου, π.χ. ακολουθούμε τις διαδικασίες όπως προβλέπεται νομικά, χρησιμοποιώντας το όνομα και φύλο που αναγράφονται στην ταυτότητα, στα πλαίσια όμως της εσωτερικής, ανεπίσημης επικοινωνίας μεταξύ συναδέλφων, μπορούμε να σημειώσουμε τις ανωνυμίες και το όνομα που χρησιμοποιεί το άτομο, ώστε να του απευθύνονται με το σωστό τρόπο μέχρι την ολοκλήρωση της εξυπηρέτησής του, αφού πρώτα ρωτήσουμε αν το ίδιο το άτομο επιθυμεί την κοινοποίηση των στοιχείων αυτών και σε τρίτους.

→ Προσπαθούμε να μην επαναλαμβάνουμε ή καλούμε δυνατά το όνομα που αναγράφεται στην ταυτότητα ενός τρανς ατόμου όταν δεν έχει διορθωθεί (deadname).

Πώς δημιουργούμε ένα ασφαλές πλαίσιο:

→ Αν παρατηρήσουμε ομοφοβικές, τρανσφοβικές, αμφιφοβικές, ιντερφοβικές συμπεριφορές από συναδέλφους, επεμβαίνουμε με σκοπό την προστασία και την υπεράσπιση της ταυτότητας, της αξιοπρέπειας και της ιδιωτικότητας των ατόμων. Σε περιπτώσεις όπως παραπάνω, χρησιμοποιούμε τις γνώσεις μας για να αναδείξουμε πώς θα μπορούσε ο/η συνάδελφος να χειριστεί την κατάσταση καλύτερα.

→ Προστατεύουμε την ιδιωτικότητα του ατόμου που εξυπηρετούμε ή του/της συναδέλφου μας: δεν μοιραζόμαστε πληροφορίες σχετικά με την ταυτότητα ή τα χαρακτηριστικά του φύλου του, την οικογένειά του, και το σεξουαλικό του προσανατολισμό με τρίτα άτομα, εκτός αν πρόκειται για κάποια πληροφορία σχετική και απολύτως απαραίτητη για την αποτελεσματική εξυπηρέτησή του.

→ Αν εξυπηρετούμενα ή συνάδελφα άτομα μας κάνουν coming out σε σχέση με το σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα ή τα χαρακτηριστικά φύλου τους, δεν κοινοποιούμε τις πληροφορίες αυτές σε τρίτα άτομα αν δεν ξεκαθαρίσουμε ότι αυτό είναι κάτι με το οποίο νιώθουν άνετα (outing). Μπορούμε να κάνουμε ερωτήσεις, όπως “Σε ποια πλαίσια/άτομα είσαι out;”, “Πώς να σου απευθύνομαι μπροστά σε άλλα άτομα;”

→ Είναι πιο αποτελεσματικό να διορθώνουμε/επισημαίνουμε λάθη σε συναδέλφους καλή τη πίστει, αναγνωρίζοντας τους θετικές προθέσεις.

Πώς δημιουργούμε ένα συμπεριληπτικό πλαίσιο:

→ Διαχωρίζουμε την έννοια της αποδοχής από την έννοια της ευαισθητοποίησης. Μπορεί να είμαστε ανοιχτοί/-ες/-α σε κάθε διαφορετική ταυτότητα, αλλά μια διαδικασία ευαισθητοποίησης στοχεύει στο να γνωρίσουμε πιο εξειδικευμένα τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της κάθε κοινωνικής ομάδας, καθώς και καλές πρακτικές που δεν είναι προφανείς χωρίς πρότερη εξοικείωση.

→ Εκπαιδευόμαστε σχετικά με τις ανάγκες κοινωνικών ομάδων, η προστασία των δικαιωμάτων των οποίων δεν προβλέπεται νομικά, όπως π.χ. τους ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς, ή τα non-binary και ίντερσεξ άτομα που δεν έχουν τη δυνατότητα για τρίτη/κενή επιλογή φύλου, ώστε να

αποφεύγουμε τη χρήση κακοποιητικής γλώσσας και να μπορούμε να εξυπηρετήσουμε αποτελεσματικά κάθε άτομο βάσει των δικών του αναγκών, εξομαλύνοντας με τη συμπεριφορά μας τα αρνητικά βιώματα που προκαλούν τα “κενά” στη νομοθεσία.

→ Ενημερωνόμαστε σχετικά με τις νομοθετικές αλλαγές που αφορούν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και σχετίζονται άμεσα με διοικητικές διαδικασίες, π.χ. σχετικά με την διαδικασία διόρθωσης των στοιχείων των τρανς ατόμων στα επίσημα έγγραφά τους, το σύμφωνο συμβίωσης, κ.ά.

Αν έχουμε θέση επίβλεψης/συντονισμού που μας δίνει τέτοιες δυνατότητες, επιδιώκουμε να:

- καθιερώσουμε ένα σύστημα επιτήρησης/εσωτερικής αξιολόγησης για τη συνεργασία και τη σωστή συμπεριφορά των υπαλλήλων,
- καθιερώσουμε ένα σύστημα παραπόνων/αξιολόγησης προσβάσιμο στα εξυπηρετούμενα άτομα με σκοπό τη λήψη ανατροφοδότησης,
- διοργανώνουμε επιμορφώσεις ευαισθητοποίησης για το προσωπικό
- γνωστοποιούμε τη διαθεσιμότητα μας να συζητήσουμε σχετικά με προκλήσεις που τυχόν προκύψουν και πιθανούς τρόπους επίλυσης τους.

Αν συμμετέχουμε στη λήψη αποφάσεων και τη διαμόρφωση πολιτικών, επιδιώκουμε τη συμπερίληψη των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και των αναγκών τους.

Χρησιμοποιούμε όσο το δυνατόν πιο συμπεριληπτική γλώσσα και στην επίσημη επικοινωνία, αλληλογραφία, δελτία τύπου κ.λπ., καθώς και όταν αναλαμβάνουμε τη διοργάνωση συναντήσεων ή εκδηλώσεων.

Στη διοίκηση της υγείας:

- παρέχουμε τη δυνατότητα στα άτομα να νοσηλεύονται σε θαλάμους που αντιστοιχούν στην ταυτότητα φύλου τους
- διαφυλάσσουμε την ιδιωτικότητα των ατόμων, δεν κοινοποιούμε τις προσωπικές πληροφορίες τους σε τρίτα άτομα αν δεν είναι απαραίτητο
- διευκολύνουμε τα άτομα στην επιλογή του φύλου του/της επαγγελματία υγείας που τους αναλαμβάνει ώστε να νιώθουν ασφαλείς
- λαμβάνουμε πλήρως ενημερωμένη συναίνεση των γονέων για κάθε διοικητική απόφαση που αφορά ίντερσεξ βρέφη

Στη διοίκηση της εκπαίδευσης επιδιώκουμε:

- την συμπερίληψη ΛΟΑΤΚΙ+ ζητημάτων στον σχολικό κανονισμό,
- την πρόβλεψη για ασφαλή πρόσβαση των τρανς και ίντερσεξ παιδιών σε τουαλέτες και

αποδυτήρια,

- τη διοργάνωση επιμορφώσεων ευαισθητοποίησης για τους γονείς και το προσωπικό,
- τη στελέχωση σχολείων με ειδικά καταρτισμένους/-ες ψυχολόγους σε ΛΟΑΤΚ+ και συγκεκριμένα σε τρανς και ίντερσεξ ζητήματα για την υποστήριξη των μαθητ(ρι)ών,
- τη διευκόλυνση στις διαδικασίες απαλλαγής από το μάθημα των Θρησκευτικών καθώς συχνά αποτελεί ένα μη ασφαλές περιβάλλον για ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά.

β. Ως επαγγελματίες υγείας ΟΦΕΙΛΟΥΜΕ ΝΑ

- Αποφεύγουμε να υποθέτουμε τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου ενός ατόμου, με βάση τα ετεροκανονικά πρότυπα (εξωτερική εμφάνιση, τρόπος ομιλίας, κινησιολογία, κ.λπ.).
- Αποφεύγουμε τη χρήση οποιασδήποτε ασεβούς και προσβλητικής γλώσσας, καθώς και εκφράσεις έκπληξης σχετικά με την έκφραση φύλου ενός ατόμου, φέρνοντας το ίδιο σε δύσκολη θέση.
- Σεβόμαστε τον αυτοπροσδιορισμό του κάθε ατόμου αναφορικά με τον σεξουαλικό του προσανατολισμό, την έκφραση και την ταυτότητα φύλου του, ρωτώντας το άτομο το όνομα και τις αντωνυμίες τις οποίες χρησιμοποιεί το ίδιο, και του απευθυνόμαστε με αυτές.
- Τηρούμε το απόρρητο, ενισχύοντας ένα κλίμα εμπιστευτικότητας, στο οποίο το άτομο θα νιώθει ότι μπορεί να μιλήσει ανοιχτά, χωρίς να κριθεί.
- Διαμορφώνουμε έναν χώρο φιλικά προσκείμενο προς τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, με τη χρήση ενημερωτικού υλικού ή υλικό που να δημιουργεί ένα αίσθημα ασφάλειας, όπως μία rainbow

σημαία, κ.λπ.

→ Επιδιώκουμε την ύπαρξη στοχευμένης και συχνής εκπαίδευσης σε συναδέλφους και συνεργάτες μας στον φορέα ή την υπηρεσία μας, σχετικά με τις ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητες και την παροχή συμπεριληπτικών υπηρεσιών, με σκοπό την αποφυγή κάθε μορφής διάκρισης σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, δημιουργώντας ένα ασφαλές περιβάλλον.

Σχετικά με την ταυτότητα φύλου:

- Επιδιώκουμε κάθε τρανς άτομο να νιώσει ασφαλές να μοιραστεί μαζί μας τις σωματικές, ιατρικές ή ψυχολογικές του ανάγκες.
- Παρέχουμε τις κατάλληλες πληροφορίες σχετικά με όλες τις υπάρχουσες ιατρικές διαδικασίες που τα τρανς άτομα μπορούν να επιλέξουν για την φυλομετάβαση τους.
- Σεβόμαστε την όποια απόφαση των τρανς ατόμων αναφορικά με την φυλομετάβαση τους:
- Δεν προτρέπουμε τα άτομα να προβούν σε διαδικασίες που δεν επιθυμούν και, αντίστοιχα, δεν αποτρέπουμε/παρεμποδίζουμε τα άτομα από το να προχωρήσουν σε διαδικασίες που επιθυμούν.
- Αποφεύγουμε να ρωτάμε προσωπικές πληροφορίες που δεν είναι απαραίτητες/σχετικές με το αίτημα του ατόμου και την υπηρεσία που προσφέρουμε.
- Σεβόμαστε τις εμπειρίες και τις ανάγκες των τρανς ατόμων.
- Αποφεύγουμε να κοινοποιούμε τις εμπειρίες ή προσωπικές πληροφορίες των τρανς ατόμων με συναδέλφους μας, χωρίς να έχουμε λάβει την απαραίτητη άδεια από τα ίδια τα άτομα, ακόμη και όταν μας έχει ζητηθεί η παραπομπή σε άλλη υπηρεσία.
- Αποφεύγουμε πρακτικές που οδηγούν σε σωματική ή ψυχολογική κακοποίηση (αδικαιολόγητη ιατρική εξερεύνηση, αμφισβήτηση της ιδιωτικής ζωής κ.λπ.).

Σχετικά με την ίντερσεξ ποικιλομορφία:

- Οφείλουμε να κατανοήσουμε πως οι ίντερσεξ σωματικότητες αποτελούν φυσιολογική έκφανση της ποικιλομορφίας του φύλου.
- Επιδιώκουμε να διευρύνουμε τις γνώσεις μας για την ποικιλομορφία των χαρακτηριστικών φύλου και τις ίντερσεξ σωματικότητες.
- Επιδιώκουμε την ύπαρξη μέτρων προστασίας στην υπηρεσία ή τον φορέα που εργαζόμαστε, για την διασφάλιση των απαγορεύσεων της διενέργειας χειρουργικών επεμβάσεων “κανονικοποίησης” σε βρέφη, παιδιά και έφηβα άτομα.
- Οφείλουμε να ενημερώνουμε και να εξηγούμε λεπτομερώς στους γονείς των ίντερσεξ παιδιών τι σημαίνει πως ένα παιδί έχει ποικιλόμορφα χαρακτηριστικά φύλου.
- Οφείλουμε να γνωρίζουμε πηγές που μπορούν οι γονείς να βρουν περισσότερες πληροφορίες και να τους παραπέμπουμε σε αυτές.

→ Οφείλουμε να ενημερώνουμε τα ίντερσεξ παιδιά για την ίντερσεξ ποικιλομορφία τους αλλά και για κάθε πιθανή ιατρική διαδικασία στην οποία μπορεί να υποβληθούν, με απλό και κατάλληλο για την ηλικία τους τρόπο.

→ Αποφεύγουμε να κάνουμε ερωτήσεις για την ίντερσεξ κατάσταση του ατόμου, εκτός εάν αυτές οι πληροφορίες είναι άμεσα σχετικές με την φροντίδα του. Όταν είναι απαραίτητο να λάβουμε αυτές τις πληροφορίες, οφείλουμε να εξηγήσουμε γιατί τις ζητάμε και διαβεβαιώνουμε πως θα παραμείνουν εμπιστευτικές ή να ενημερώνουμε το άτομο για το που μπορεί να χρειαστεί να κοινοποιηθούν.

Σχετικά με την σεξουαλική υγεία και σεξουαλικές πρακτικές:

→ Ενθαρρύνουμε κάθε άτομο να μας μιλήσει ανοιχτά για θέματα σεξουαλικής υγείας, κάνοντας ερωτήσεις χωρίς κριτική σχετικά με τις σεξουαλικές πρακτικές και συμπεριφορές του.

→ Οφείλουμε να κατανοήσουμε την δυσκολία των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων να μας μιλήσουν ανοιχτά για θέματα σεξουαλικής υγείας και σεξουαλικών πρακτικών που μπορεί να υιοθετούν, λόγω κάποιας άσχημης εμπειρίας που είχαν λάβει στο παρελθόν από άλλον/-η συνάδελφο μας, και γι' αυτό οφείλουμε να δημιουργούμε ένα ασφαλές περιβάλλον, με σκοπό την ύπαρξη εμπιστοσύνης των ΛΟΑΤΚΙ+ εξυπηρετούμενων μας προς εμάς.

→ Οφείλουμε να συζητάμε για σεξουαλικές πρακτικές και τεχνικές ασφαλέστερου σεξ, αποφεύγοντας γλώσσα που μπορεί να προϋποθέτει ετεροφυλοφιλία, μια cis ταυτότητα φύλου ή να κάνει διακρίσεις.

→ Οφείλουμε να συζητάμε τις τεχνικές ασφαλέστερου σεξ και να είμαστε έτοιμες/-α/-οι να απαντήσουμε σε ερωτήσεις σχετικά με τα ΣΜΝ (Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα) και τον κίνδυνο μετάδοσης του HIV για διάφορες σεξουαλικές δραστηριότητες/πρακτικές.

→ Οφείλουμε να προωθούμε μηνύματα για το ασφαλέστερο σεξ.

→ Οφείλουμε να είμαστε σε θέση να λαμβάνουμε ένα κατάλληλο και εμπιστευτικό σεξουαλικό ιστορικό για την αξιολόγηση του κινδύνου σε έκθεση σε ΣΜΝ.

→ Αποφεύγουμε να υποθέτουμε τις σεξουαλικές πρακτικές ενός ατόμου βάσει του αυτοπροσδιορισμού του (π.χ. δεν υποθέτουμε πως μια cis γυναίκα που αυτοπροσδιορίζεται ως λεσβία δεν ενδιαφέρεται για πρακτικές αντισύλληψης).

→ Οφείλουμε να έχουμε υπόψη μας ότι οι γυναίκες που κάνουν σεξ με γυναίκες (ΓΣΓ) ή άνδρες που κάνουν σεξ με άνδρες (ΑΣΑ) μπορεί να μην ταυτίζονται πάντως ως ομοφυλόφιλα ή αμφιφυλόφιλα άτομα.

→ Οφείλουμε να κατανοήσουμε ότι άτομα που υπόκεινται σε πολλαπλά επίπεδα κοινωνικού αποκλεισμού εκτίθενται δυσανάλογα σε συνθήκες υψηλού κινδύνου για τη μετάδοση ΣΜΝ αλλά και τη σεξουαλική βία και να δημιουργούμε ένα κλίμα και μία προσέγγιση που συμπεριλαμβάνουν τις ειδικές αυτές συνθήκες.

Σχετικά με την λήψη ιστορικού, θα πρέπει να λάβουμε υπ'όψιν τις ακόλουθες οδηγίες:

- Οφείλουμε να ζητήσουμε να δούμε το άτομο μόνο του, καθώς αυτό θα μειώσει την αμηχανία και θα ενισχύσει την αποκάλυψη σημαντικών πληροφοριών.
- Οφείλουμε να λάβουμε τη συγκατάθεσή του ατόμου και προειδοποιούμε για τη φύση των ερωτήσεων, π.χ. «Πρέπει να σας κάνω μερικές προσωπικές ερωτήσεις για να με βοηθήσετε να σας συμβουλευτώ για τις σωστές εξετάσεις ΣΜΝ για εσάς, θα ήταν εντάξει;»
- Οφείλουμε να ομαλοποιήσουμε τη διαδικασία, π.χ. «Κάνουμε αυτές τις ερωτήσεις σε όλες/-α/-ους με παρόμοια συμπτώματα/δυσκολίες»
- Οφείλουμε να μην επικρίνουμε και τονίζουμε την εμπιστευτικότητα των πληροφοριών που θα μοιραστεί το άτομο.
- Οφείλουμε η γλώσσα που χρησιμοποιούμε να είναι επαγγελματική και με σεβασμό, αλλά να μπορεί να εξατομικεύεται για το κάθε άτομο.
- Εντάσσουμε όσο το δυνατόν περισσότερο συμπεριληπτικό λόγο σε φόρμες ιατρικού ιστορικού, όπου αυτό είναι δυνατό. Για παράδειγμα, στην ένδειξη “Φύλο” επιδιώκουμε να υπάρχουν οι επιλογές “Άνδρας, Γυναίκα, Ίντερσεξ/Άλλο” με σκοπό το κάθε άτομο να επιλέξει ή να διατυπώσει ολογράφως το φύλο με το οποίο ταυτίζεται, ή οι ενδείξεις “Όνομα πατρός” και “Όνομα μητρός” να αντικατασταθούν με το “Όνομα γονέα”.
- Αποφεύγουμε κατά την λήψη ιατρικού ιστορικού να υποθέτουμε ότι το κάθε άτομο που έχουμε απέναντί μας έχει σύντροφο ή σύζυγο του αντίθετου φύλου ή ότι έχει ετερόφυλους γονείς. Για παράδειγμα, αντί για “Έχεις αγόρι ή κορίτσι;”, ρωτήστε “Είσαι σε σχέση;” και αντίστοιχα αντί για “Πώς λέγεται η μητέρα σου και ο πατέρας σου;”, ρωτήστε “Ποια είναι τα ονόματα των γονέων σου;”.

γ. Ως επαγγελματίες ψυχικής υγείας ΟΦΕΙΛΟΥΜΕ ΝΑ

- Αναγνωρίζουμε ότι τα τρανς άτομα είναι πιο πιθανό να επιτύχουν θετικά αποτελέσματα στη ζωή τους όταν λαμβάνουν κοινωνική υποστήριξη και υπηρεσίες που επιβεβαιώνουν την ταυτότητα φύλου τους.
- Κατανοούμε τις επιδράσεις που μπορεί να έχουν οι αλλαγές στην ταυτότητα και την έκφραση φύλου στις ρομαντικές και σεξουαλικές σχέσεις των τρανς ατόμων.
- Αναγνωρίζουμε την επίδραση των θεσμικών εμποδίων στις ζωές των τρανς ατόμων και να συνεισφέρουμε στην ανάπτυξη θετικών συνθηκών για τα τρανς άτομα.
- Αναγνωρίζουμε τα πιθανά οφέλη από μια διεπιστημονική προσέγγιση στην παροχή υπηρεσιών σε τρανς άτομα και επιδιώκουμε να δουλεύουμε συνεργατικά (π.χ. σε περίπτωση υποχρεωτικής παρακολούθησης από ψυχίατρο για την έναρξη της ιατρικής φυλομετάβασης, συνεργασίας με δικηγόρο για την αλλαγή των εγγράφων, κλπ.).
- Αποδεχόμαστε πλήρως τον αυτοπροσδιορισμό κάθε ατόμου ως προς το σεξουαλικό

προσανατολισμό, την ταυτότητα και την έκφραση φύλου του, σεβόμενοι/-ες/-α τις ταυτότητες που φέρει και το όνομα και τις αντωνυμίες που χρησιμοποιεί.

- Κατανοούμε ότι κάθε μη ετεροφυλόφιλος σεξουαλικός προσανατολισμός και κάθε μη cis ταυτότητα και έκφραση φύλου δεν αποτελεί ψυχική ασθένεια ή διαταραχή.
- Κατανοούμε ότι οι προσπάθειες αλλαγής του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου («Θεραπείες μεταστροφής») είναι όχι μόνο αναποτελεσματικές, αλλά και μη ασφαλείς και δυνητικά βλαπτικές για τη ψυχική υγεία και τη σωματική ακεραιότητα των ατόμων.
- Άτομα που έχουν υποστεί θεραπείες μεταστροφής εμφανίζουν αυξημένα ποσοστά αυτοκτονικότητας, κατάθλιψης και χρήσης ουσιών.
- Κατανοούμε τις επιπτώσεις που έχει το στίγμα στις ζωές των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, καθώς και τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους αυτό μπορεί να εκφράζεται.
- Διαχωρίζουμε τα θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας ή έκφρασης φύλου, όταν δουλεύουμε με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.
- Αναγνωρίζουμε τις μοναδικές εμπειρίες των αμφιφυλόφιλων ατόμων. Ο αμφιφυλόφιλος σεξουαλικός προσανατολισμός είναι ένας αυτούσιος σεξουαλικός προσανατολισμός και δεν αποτελεί «μεταβατική» φάση προς έναν ετερόφυλο ή ομόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό. Τα αμφιφυλόφιλα άτομα έρχονται συχνά αντιμέτωπα με πολλαπλή αορατότητα και αμφισβήτηση της ταυτότητας τους, η οποία γίνεται αντιληπτή ως «σύγχυση» ή «πειραματισμός» τόσο από cis-ετεροφυλόφιλα άτομα, όσο και μέσα στην ίδια τη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα.
- Κατανοούμε την ανάγκη να προωθούμε την κοινωνική αλλαγή με στόχο τη μείωση των αρνητικών επιδράσεων του στίγματος στην ψυχική υγεία και ευζωία των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων.
- Αναγνωρίζουμε τους τρόπους με τους οποίους οι προσωπικές μας απόψεις και γνώσεις γύρω από τις ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητες μπορεί να σχετίζονται με την αξιολόγηση και τη θεραπεία, και να αναζητούμε συμβουλευτική ή να κάνουμε κατάλληλες παραπομπές όταν χρειάζεται.
- Δημιουργούμε ένα υποστηρικτικό περιβάλλον όπου τα άτομα να μπορούν να εξερευνησουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου τους.
- Επιδιώκουμε να αυξάνουμε τη γνώση και την κατανόησή τους γύρω από τις ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητες μέσω συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, επιμόρφωσης, εποπτείας και συμβουλευτικής.
- Επιζητούμε να προετοιμάζουμε εκπαιδευόμενους/-ες/-α που θα είναι επαρκείς/-ή στη δουλειά τους με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.
- Προσπαθούμε, κατά τη χρήση και χορήγηση ερευνών σχετικών με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου, να παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα πλήρως και με ακρίβεια, καθώς και να λαμβάνουμε υπόψιν πιθανή λανθασμένη χρήση των ερευνητικών αποτελεσμάτων.
- Επιδιώκουμε να ενημερώνουμε συναδέλφους που εργάζονται στην υπηρεσία μας σε άλλες θέσεις (π.χ. διοικητικές) σχετικά με τις ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητες και την παροχή συμπεριληπτικών υπηρεσιών, ώστε να διαφυλάσσεται το αίσθημα ασφάλειας των ατόμων σε κάθε βήμα της

εξυπηρέτησης τους.

- Προσπαθούμε να κατανοούμε τις ιδιαίτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα μεγαλύτερα σε ηλικία άτομα, αλλά και την ψυχική ανθεκτικότητα που μπορεί να αναπτύξουν.
- Αναλογιζόμαστε τις συνέπειες του κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου στην ψυχική υγεία των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων.

ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητες & Διαθεματικότητα

- Πέραν των εμπειριών των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων που αφορούν στο σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα ή/και τα χαρακτηριστικά φύλου τους, οι προκλήσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπα, διασταυρώνονται και επιτείνονται και από άλλες μειονοτικές ταυτότητες που πιθανώς φέρουν.
- Είναι, συνεπώς, σημαντικό για την παροχή συμπεριληπτικών και ασφαλών υπηρεσιών, ως επαγγελματίες να:

- Κατανοούμε τον τρόπο με τον οποίο οι ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητες τέμνονται με άλλες πολιτισμικές ταυτότητες (π.χ. ζητήματα κουλτούρας και τρόπου ζωής, πολιτισμικές πεποιθήσεις, κ.ά.).
- Αναγνωρίζουμε τις προκλήσεις που συνδέονται με τις πολλαπλές, και συχνά συγκρουόμενες, κανονιστικές αξίες και πεποιθήσεις, τις οποίες αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που ανήκουν σε φυλετικές και εθνικές μειονοτικές ομάδες (π.χ. ΛΟΑΤΚΙ+ πρόσφυγες/-ίσσες).
- Αναλογιζόμαστε τις επιρροές της θρησκείας και της πνευματικότητας στις ζωές των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων.
- Αναγνωρίζουμε τις διαφορές ανάμεσα σε διαφορετικές γενιές και ηλικίες των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων.

- Προσπαθούμε να κατανοούμε τις ειδικές προκλήσεις και τους παράγοντες επικινδυνότητας που υπάρχουν για τα νέα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.

- Αναγνωρίζουμε τις ειδικές προκλήσεις που μπορεί να βιώνουν ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα με σωματικές, αισθητηριακές και γνωστικο-συναισθηματικές αναπηρίες.

- Προσπαθούμε να κατανοούμε τις συνέπειες του HIV/AIDS στις ζωές των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, και ειδικότερα των γκέι ανδρών.

- Κατανοούμε τα ειδικά εργασιακά θέματα που αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.

Σχετικά με την ίντερσεξ ποικιλομορφία:

- Οφείλουμε να αυξάνουμε την ενημερότητά μας για την ποικιλομορφία των χαρακτηριστικών φύλου και τις ίντερσεξ σωματικότητες, ώστε να είμαστε σε θέση να υποστηρίξουμε τα άτομα στην προσωπική τους διαδρομή προς τη γνωστοποίηση της ταυτότητάς τους, και τη διαχείριση των

τραυματών στα οποία μπορεί να έχουν εκτεθεί.

Σχετικά με τις ΛΟΑΤΚΙ+ οικογένειες & τις Σχέσεις

Οι διεθνείς εταιρείες ψυχικής υγείας, καθώς και η Αμερικανική Ακαδημία Παιδιάτρων υποστηρίζουν την νομική αναγνώριση του δικαιώματος των ομόφυλων ζευγαριών στο γάμο, την παιδοθεσία, την συν-γονεϊκότητα και την από κοινού αναδοχή ή επιμέλεια παιδιών. Τα διεθνή ερευνητικά δεδομένα έχουν αναδείξει εδώ και δεκαετίες πως δεν παρουσιάζεται διαφορά στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή και την ψυχική υγεία των παιδιών που μεγαλώνουν με ομόφυλους γονείς, σε σχέση με παιδιά που μεγαλώνουν με ετερόφυλους γονείς.

→ Αναγνωρίζουμε και σεβόμαστε τη σημαντικότητα των σχέσεων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, κατανοώντας ότι οι οικογένειες των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων είναι πιθανό να περιλαμβάνουν άτομα με τα οποία δεν συνδέονται νομικά ή βιολογικά. Συχνά οι σχέσεις των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων δεν αναγνωρίζονται από το περιβάλλον τους ως εξίσου σημαντικές με όσες ακολουθούν ένα ετεροκανονικό πρότυπο. Ακόμη, για πολλά ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα ένα δίκτυο στενών συντρόφων ή/και φίλων μπορεί να αποτελεί μια οικογένεια, η οποία δε βασίζεται σε νομικούς ή βιολογικούς δεσμούς.

→ Κατανοούμε τις εμπειρίες των ΛΟΑΤΚΙ+ γονέων και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν. Οι ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς έρχονται αντιμέτωποι/-ες με διακρίσεις σε θεσμικό επίπεδο (π.χ. έλλειψη αναγνώρισης γονεϊκότητας σε ομόφυλα ζευγάρια), αλλά και σε κάθε πλαίσιο της καθημερινότητάς τους (κοντινό περιβάλλον, εργασία, κλπ.).

→ Κατανοούμε τους τρόπους με τους οποίους ένας μη ετερόφυλος σεξουαλικός προσανατολισμός ή/και μια μη cis ταυτότητα φύλου μπορεί να επηρεάζει τη σχέση του ατόμου με την οικογένεια καταγωγής του.

δ. Ως επαγγελματίες που εργαζόμαστε με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που αιτούνται άσυλο, με άτομα που είναι αναγνωρισμένα ως πρόσφυγες και με μετανάστες/τριες ΑΝΑΛΟΓΙΖΟΜΑΣΤΕ

Σχετικά με το πλαίσιο

Οι ΛΟΑΤΚΙ+ πρόσφυγες/-ισσες και αιτούντες/-ούσες άσυλο συχνά καλούνται να αντιμετωπίσουν εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες, τόσο στη χώρα καταγωγής όσο και στις χώρες υποδοχής. Οι διακρίσεις που υφίστανται είναι πολλαπλές, χαρακτηρίζονται δηλαδή από τον διπλό κοινωνικό στιγματισμό λόγω της ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητάς τους αλλά και της ιδιότητας του “ξένου”. Συχνά στερούνται στήριξης και συμπαράστασης από τους/τις ομοεθνείς τους λόγω του στίγματος που φέρει η ταυτότητά τους στο πολιτισμικό πλαίσιο των χωρών καταγωγής τους, και μπορεί να γίνουν στόχος περιθωριοποίησης ή λεκτικών/σωματικών επιθέσεων στους ήδη αφιλόξενους καταυλισμούς. Από την άλλη μεριά, τα άτομα αυτά μπορεί να βιώσουν περιθωριοποίηση ή

ρατσιστικές συμπεριφορές και εντός της τοπικής ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας λόγω της εθνικής τους ταυτότητας.

Σχετικά με την δημιουργία ασφαλούς πλαισίου και τις πρώτες εντυπώσεις

Τα άτομα που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη χώρα καταγωγής τους λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, ενδέχεται να έχουν εσωτερικεύσει τον στιγματισμό που έχουν δεχτεί και να νιώθουν φόβο, ντροπή, αλλά και δυσπιστία απέναντι στις/στα/στους επαγγελματίες λόγω της περιθωριοποίησης και της κακοποίησης που έχουν υποστεί. Μπορεί λοιπόν να αποκρύπτουν την ταυτότητά τους από τις αρχές και τους αρμόδιους φορείς λόγω του φόβου ότι θα στιγματιστούν ή ότι θα κοινοποιηθεί η ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητά τους στην κοινότητα τους, φτάνοντας μέχρι και στην οικογένεια τους στη χώρα υποδοχής. Ταυτόχρονα, υπάρχει η πιθανότητα το άτομο να μη γνωρίζει ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα και τα χαρακτηριστικά φύλου μπορούν να λειτουργήσουν επικουρικά στη διαδικασία παροχής ασύλου.

- Η δημιουργία ενός ασφαλούς πλαισίου στην υπηρεσία είναι το πρώτο βήμα για τη διευκόλυνση του αιτούντος ατόμου να μοιραστεί το σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα ή τα χαρακτηριστικά φύλου του, κάτι που αποτελεί προϋπόθεση για την επιτυχή έκβαση της υπόθεσης του. Μια καλή πρώτη εντύπωση είναι κρίσιμη για την ασφάλεια που θα αισθανθεί το άτομο ώστε να μπορέσει να ανοιχτεί πιο γρήγορα, χωρίς να φοβάται την πιθανότητα στιγματισμού ή τιμωρίας.
- Συνεπώς, ενδείκνυται να υπάρχουν, όπου είναι δυνατό, **ορατά στο χώρο στοιχεία ή σύμβολα μέσα από τα οποία ένα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομο μπορεί να καταλάβει πως είστε ενήμεροι/-ες/-α για τα ζητήματα που μπορεί να το απασχολούν, όπως η σημαία του ουράνιου τόξου ή ροζ τρίγωνα, αλλά και άλλα μη δυτικοκεντρικά σημάδια, όπως αυτοκόλλητα/φυλλάδια με ζευγάρια όλων των φύλων, φράσεις/συνθήματα (όπως “love is love regardless of gender”) σε κάποιες από τις πιο κοινές γλώσσες, κ.ά.**
- Ενημερώνετε τα άτομα, κατά την πρώτη σας επαφή, πως είναι ελεύθερα να μιλήσουν για οποιοδήποτε θέμα επιθυμούν.
- Παροτρύνετέ τα να μοιραστούν πληροφορίες σχετικά με τις ανάγκες τους σε επίπεδο υπηρεσιών και υποστήριξης, και διασφαλίστε πως θα μπορούν να τις λάβουν μέσα από την υπηρεσία σας, ακόμα και μέσω διασύνδεσης με άλλον φορέα.
- Μην αποκαλύπτετε το σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα ή τα χαρακτηριστικά φύλου των αιτούντων ατόμων - εντός ή εκτός του φορέα - χωρίς τη συγκατάθεσή τους.
- Μη ρωτάτε ένα άτομο αν είναι ΛΟΑΤΚΙ+. Αντ’ αυτού, να δημιουργείτε ασφαλή πλαίσια στα οποία τα άτομα θα μπορέσουν, όταν νιώσουν άνετα, να το μοιραστούν τα ίδια.

Σχετικά με την δημιουργία κλίματος επικοινωνίας

Η ουσιαστική επικοινωνία του αιτούντος ατόμου με τους/τις επαγγελματίες μπορεί να δυσχεραίνεται λόγω πολιτισμικού ή/και γλωσσικού χάσματος, αλλά και από το φόβο του στιγματισμού αν αποκαλυφθεί η ταυτότητα του ατόμου. Η σωστή επικοινωνία με το εξυπηρετούμενο άτομο, η δημιουργία χώρου για ελεύθερη έκφραση, καθώς και η ενεργητική ακρόαση, αποτελούν προϋποθέσεις για την καλύτερη δυνατή εκτίμηση της κατάστασης και των αναγκών του ή/και την στοιχειοθέτηση της ιστορίας του.

- Διασφαλίστε πως η όποια συνάντηση έχετε, τελείται σε ήσυχο χώρο, χωρίς κλίμα βιασύνης και φροντίστε να μην υπάρχουν διακοπές.
- Δώστε στο εξυπηρετούμενο άτομο την πλήρη προσοχή σας και βεβαιωθείτε ότι απαντάτε στις ερωτήσεις και κατανοείτε τις ανησυχίες του.
- Είναι σημαντικό να προσφέρετε στο άτομο τη δυνατότητα, εφόσον υπάρχει, να ζητήσει να εξυπηρετηθεί από άτομο άλλου φύλου.
- Μην υποσχεθείτε κάποια υπηρεσία που δεν μπορείτε να παρέχετε ως ατομικότητα ή ως φορέας.
- Μην υποσχεθείτε απόλυτη εμπιστευτικότητα εάν δεν μπορείτε να τη διασφαλίσετε. Σε περίπτωση που οι πληροφορίες πρέπει να κοινοποιηθούν σε τρίτα άτομα, ενημερώστε το άτομο για το ποια άτομα θα έχουν πρόσβαση σε αυτές.
- Επιβεβαιώστε στο άτομο ότι ακούτε προσεκτικά τα λεγόμενά του ακολουθώντας τακτικές της ενεργητικής ακρόασης, όπως το να επαναλαμβάνετε αυτά που μόλις ειπώθηκαν ώστε να διασφαλιστεί ότι τα καταλάβατε σωστά. Με προσοχή και ενσυναίσθηση προσπαθήστε να αποσαφηνίσετε ό,τι δεν καταλαβαίνετε. Αναγνωρίστε την εμπειρία του ατόμου (π.χ. λέγοντας “Ακούγεται σαν μια πολύ δύσκολη κατάσταση. Λυπάμαι.”).
- Αποφύγετε την πιθανότητα επανατραυματισμού. Μην “ανοίγετε” ένα τραύμα χωρίς να γνωρίζετε πώς να το διαχειριστείτε.
- Όταν κάποιο άτομο σας αποκαλύπτει τη ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητά του, ευχαριστήστε το για την εμπιστοσύνη του.
- Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αποφύγετε υποθέσεις σχετικά με την ταυτότητα του ατόμου που βασίζονται στον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται το ίδιο το άτομο ή η σχέση του. Για παράδειγμα, κάποια άτομα μπορεί να είναι παντρεμένα με άτομο άλλου φύλου, αλλά να εξακολουθούν να έχουν σεξουαλικές σχέσεις με άτομα του ίδιου φύλου (είτε για οικονομικούς λόγους είτε για ρομαντικούς/συναισθηματικούς λόγους).
- Σε ένα τρανς άτομο είναι απαραίτητο να απευθύνεστε χρησιμοποιώντας το όνομα και τις ανωνυμίες που έχει διαλέξει το ίδιο.
- Ελέγξτε ότι καταλαβαίνετε τι εννοεί κάποιο ωφελούμενο άτομο όταν χρησιμοποιεί ΛΟΑΤΚΙ+ ορολογίες, ρωτώντας μετά «τι σημαίνει αυτή η λέξη για σένα;», καθώς ενδέχεται, λόγω του πολιτισμικού σχετικισμού, να την εννοιοδοτεί διαφορετικά από τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιείται στο δυτικό πλαίσιο.

→ Τα εργαζόμενα στο χώρο του ασύλου χρειάζεται να συνειδητοποιούν τα άνισα δυναμικά εξουσίας και ισχύος που αναπόφευκτα αναπτύσσονται μεταξύ των ίδιων και των ατόμων που αιτούνται άσυλο. Κάθε κίνηση ή απόφαση ενός/μιας επαγγελματία ενδέχεται να επηρεάσει καθοριστικά την έκβαση μιας διαδικασίας εξαιρετικά κρίσιμης για τη ζωή και την προστασία ενός ιδιαίτερα ευάλωτου ατόμου.

Σχετικά με τα Ζητήματα Διερμηνείας

Κάποιες φορές ενδέχεται να παρουσιαστούν δυσκολίες σχετικά με τη διερμηνεία και τη διαμεσολάβηση, οι οποίες μπορεί να σχετίζονται με:

- Την καχυποψία του αιτούντος ατόμου απέναντι στον/στην διερμηνέα λόγω φόβου για το πολιτισμικό στίγμα που εικάζουν ότι μπορεί να φέρει, για την πιθανότητα να παραβιαστεί το απόρρητό τους και να φτάσουν οι προσωπικές πληροφορίες του στην κοινότητα των ομοεθνών του, όταν ο/η διερμηνέας ανήκει στην ίδια εθνοτική/γλωσσική ομάδα.
  - Τη δυσφορία του αιτούντος ατόμου λόγω του φύλου του/της διερμηνέα, αλλά και της στιγματιστικής ή κακοποιητικής γλώσσας από τη μεριά του/της διερμηνέα λόγω πολιτισμικού υποβάθρου και ελλιπούς εκπαίδευσης σχετικά με ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα.
  - Την έλλειψη όρων κατά τη διερμηνεία σχετικά με το φύλο και τη σεξουαλικότητα, κάτι που μπορεί να προκαλέσει παρεξηγήσεις λόγω χρήσης προβληματικού ή κακοποιητικού λεξιλογίου.
  - Τη δυσφορία του/της διερμηνέα λόγω της ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητας του αιτούντος ατόμου. Προτεραιότητα όλων θα πρέπει να είναι πάντα ο σεβασμός, η άνεση και η ασφάλεια των ωφελούμενων ατόμων. Προσπαθήστε να προλαμβάνετε και να επιλύετε ζητήματα διερμηνείας, με στόχο η εμπειρία τους να καταστεί όσο το δυνατόν πιο αξιοπρεπής.
- Ενημερώνετε τους/τις διερμηνείς κατά την πρόσληψή τους για την πιθανότητα να χρειαστεί να εξυπηρετήσουν ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.
- Προσφέρετε εκπαίδευση στους/στις διερμηνείς σε τακτική βάση, όταν και όπου είναι δυνατόν. Εάν αυτό δεν είναι δυνατό, θα πρέπει τουλάχιστον να λάβουν μια βασική ενημέρωση σχετικά με τις ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητες, λαμβάνοντας υπόψη σχετικά εγχειρίδια.
- Συνιστάται η χρήση *εξωκοινοτικών* διερμηνέων, όταν αυτό είναι δυνατό, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα θα αισθάνονται ασφάλεια, χωρίς να φοβούνται για τη διαφύλαξη των προσωπικών πληροφοριών τους.
- Μην υποθέτετε πως το εξυπηρετούμενο άτομο προτιμά υποχρεωτικά γυναίκα διερμηνέα.
- Εάν ένας/μια διερμηνέας είναι μόνιμος/-η/-ο υπάλληλος σας, θα πρέπει να φροντίσετε να έχει εκπαιδευτεί κατάλληλα για να εξυπηρετεί ανθρώπους ανεξάρτητα από χαρακτηριστικά τους, όπως το φύλο και η σεξουαλικότητά τους. Ωστόσο, αν ένας/μια διερμηνέας δεν είναι μέλος του προσωπικού σας, είναι προτιμότερο να τον/την αποσύρετε από την εξυπηρέτηση ενός συγκεκριμένου ατόμου, ώστε να μην υπονομευθεί η αίσθηση ασφαλείας του, ζητώντας παράλληλα να σας υποδείξει έναν/μία άλλο/-η διερμηνέα (UNHCR & IOM, 2015).

Σχετικά με τις εγγυήσεις από πλευράς υπηρεσίας

Είναι απαραίτητο για τη βέλτιστη διαχείριση των υποθέσεων σε επίπεδο υπηρεσίας να πληρούνται οι παρακάτω προϋποθέσεις:

- Παρακολούθηση από τους/τις εργαζομένους/-ες σχετικών δράσεων επιμόρφωσης και ευαισθητοποίησης σχετικά με ΛΟΑΤΚΙ+ θέματα, ή τουλάχιστον η εξοικείωση με αυτά μέσω προσωπικής μελέτης.
- Να γίνονται προσπάθειες για την ομαλή ένταξη των ΛΟΑΤΚΙ+ προσφύγων/-ισσών στις μεταναστευτικές κοινότητες, ώστε να διασφαλιστεί ότι τα άτομα αυτά δεν θα απομονωθούν εξαιτίας του αυτοπροσδιορισμού τους ή του θεωρούμενου σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας, ή χαρακτηριστικών φύλου.
- Να υπάρχει σχεδιασμός ενημερωτικής δραστηριότητας για τα μέλη του προσωπικού, σχετικά με τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που αιτούνται άσυλο, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, τα δικαιώματά τους, καθώς και τη νομοθεσία που αφορά τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα και τα χαρακτηριστικά φύλου.
- Να προωθείται η θέσπιση επίσημων συνεργασιών με παρόχους υπηρεσιών που απευθύνονται στοχευμένα σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, ώστε τα άτομα να έχουν πρόσβαση σε συμπεριληπτικές κοινωνικές παροχές, υπηρεσίες ψυχικής υγείας, ιατρική περίθαλψη, καθώς και σε άλλες σημαντικές μορφές υποστήριξης.
- Να βρίσκονται οι υπηρεσίες σε επαφή και να γνωρίζουν τις τοπικές ΛΟΑΤΚΙ+ οργανώσεις.
- Για να αποτελεί μια υπηρεσία ασφαλή χώρο για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, είναι σημαντικό να είναι πρώτα συμπεριληπτική και στα ΛΟΑΤΚΙ+ που εργάζονται σε αυτή, τα οποία πρέπει να μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα την ταυτότητά τους χωρίς το φόβο διάκρισης, στιγματισμού ή κακοποίησης.

ε. Ως επαγγελματίες εκπαίδευσης ΟΦΕΙΛΟΥΜΕ ΝΑ έχουμε κατά νου

- Τα σχολεία έχουν υποχρέωση να προλαμβάνουν και να καταπολεμούν όλες τις μορφές εκφοβισμού, συμπεριλαμβανομένου και του ομοφοβικού, τρανσφοβικού, ιντερφοβικού, αμφιφοβικού εκφοβισμού. Ακόμη και η αδράνεια των εκπαιδευτικών αποτελεί πράξη (συνενοχής)..
- Οι εκπαιδευτικοί έχουν την ευθύνη να διαφυλάττουν την ασφάλεια των παιδιών από κάθε είδους κίνδυνο ακόμη και ψυχολογικής φύσεως. Όταν αποφεύγουν να θίξουν αμφιλεγόμενα ζητήματα όπως η σεξουαλική ποικιλομορφία, δίνουν την εντύπωση ότι πρόκειται για ένα θέμα-ταμπού, με αποτέλεσμα να επικρατούν και να διαιωνίζονται στερεοτυπικές και

παρωχημένες αντιλήψεις στο σχολείο.

- Οι εκπαιδευτικοί δεν πρέπει να επαναπαύονται στην πεποίθηση ότι τα θύματα ομοφοβικού, τρανσφοβικού, ιντερφοβικού, αμφιφοβικού εκφοβισμού μπορούν μόνο τους να υπερασπιστούν τον εαυτό τους. Τα θύματα ομοφοβικού, τρανσφοβικού, ιντερφοβικού, αμφιφοβικού εκφοβισμού χρήζουν ειδικής μέριμνας. Και για να επιτευχθεί αυτό, χρειάζεται πρώτα να νιώσουν ότι είναι ασφαλές να αναφέρουν το περιστατικό και να ζητήσουν υποστήριξη. Εκτός από την υποστήριξη των θυμάτων, κατά την αντιμετώπιση περιστατικών εκφοβισμού απαραίτητη είναι και η παρέμβαση προς τα άτομα που ασκούν τον εκφοβισμό, μέσα από μια παιδαγωγική και όχι αμιγώς τιμωρητική προσέγγιση, η οποία ωστόσο θα διασφαλίζει τον αποκλεισμό της πιθανότητας επανεμφάνισης ομοφοβικού, τρανσφοβικού, αμφιφοβικού και ιντερφοβικού εκφοβισμού στο σχολείο.
- Προτείνεται η στόχευση σε μια προσέγγιση βασισμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα, στην εκπαίδευση, που μπορεί να διασφαλίσει το σεβασμό της αξιοπρέπειας και το δικαίωμα βέλτιστης ανάπτυξης κάθε παιδιού. Μια προσέγγιση βασισμένη στα δικαιώματα αυξάνει την πρόσβαση και τη συμμετοχή στη σχολική εκπαίδευση, καθώς προωθεί τη συμπερίληψη, τις ίσες ευκαιρίες και την καταπολέμηση των διακρίσεων. Επιπλέον, βελτιώνει γενικότερα την ποιότητα της μάθησης μέσω της προώθησης μαθητο-κεντρικών, συμμετοχικών και βιωματικών μεθόδων διδασκαλίας και της δημιουργίας ενός ασφαλούς μαθησιακού περιβάλλοντος, ευνοϊκού για τη μάθηση, όπου οι εκπαιδευτικοί και οι μαθήτριες/-τές απολαμβάνουν και επωφελούνται πλήρως από την εκπαιδευτική διαδικασία.

→ Μεριμνούμε για ένα **Συμπεριληπτικό Σχολείο**

Συμπερίληψη της ποικιλομορφίας του φύλου και της σεξουαλικότητας υπάρχει, όταν όλοι οι άνθρωποι που συμμετέχουν στη σχολική κοινότητα μπορούν να ταυτιστούν και να εκφράσουν ανοιχτά και ορατά τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα, την έκφραση και τα χαρακτηριστικά φύλου τους, με πλήρη ασφάλεια και ελευθερία.

Στο σχολικό περιβάλλον, τα ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά, τα παιδιά με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειάς τους συμπεριλαμβάνονται όταν:

- οι συνθήκες τους επιτρέπουν να εκφράσουν πλήρως την ταυτότητά τους και να αξιοποιήσουν πλήρως τις ικανότητές τους,
- ενθαρρύνονται και έχουν πραγματικές ευκαιρίες να εκφραστούν, να αναπτύξουν ηγετικές ικανότητες, να πάρουν πρωτοβουλίες και να συμμετέχουν πλήρως στη σχολική ζωή,
- νιώθουν ότι αναγνωρίζονται και είναι αποδεκτά στο σχολείο,
- έχουν την αίσθηση του «ανήκειν», και θεωρούν ότι τα ίδια και η οικογένειά τους

λαμβάνονται υπόψη σε όλες τις δραστηριότητες του σχολικού περιβάλλοντος, τόσο τις εκπαιδευτικές όσο και τις εξωσχολικές

- νιώθουν ασφάλεια και δίκαιη μεταχείριση στο σχολείο,
- αναγνωρίζουν ότι οι συγκεκριμένες ανάγκες τους, τα βιώματα και οι προσωπικές τους συνθήκες θα αντιμετωπίζονται πάντα ως σημαντικά και έγκυρα.

- Εάν πραγματικά επιθυμούμε να καταπολεμήσουμε την ομοφοβία, τρανσφοβία, αμφιφοβία, και ιντερφοβία, θα πρέπει να συζητήσουμε και να αποδομήσουμε την ετεροκανονικότητα και το αρνητικό σπιράλ που δημιουργεί αμφισβητώντας διαρκώς τις εσωτερικευμένες ετεροκανονικές αντιλήψεις μας και προωθώντας ένα όραμα ειλικρίνειας, αποδοχής και συμπερίληψης.
- Το πρώτο βήμα για την αποδοχή και τη συμπερίληψη των ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτοτήτων είναι η υιοθέτηση συμπεριληπτικής, ουδέτερης ως προς το φύλο γλώσσας. Η γλώσσα αποτελεί μια δυναμική, κοινωνική διαδικασία και μπορεί να κατασκευάσει αποκλεισμούς αλλά και να απελευθερώσει, δημιουργώντας νέα νοήματα και πραγματικότητες μειώνοντας τις στερεοτυπικές αντιλήψεις και το στιγματισμό ομάδων ανθρώπων διευκολύνοντας έτσι τη συνάντησή μας με την ποικιλία των ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτοτήτων. Η ουδέτερη ως προς το φύλο γλώσσα είναι ένας γενικός όρος ο οποίος καλύπτει τη χρήση μη σεξιστικής, συμπεριληπτικής γλώσσας ή δίκαιης ως προς το φύλο γλώσσας. Σκοπός της ουδέτερης ως προς το φύλο γλώσσας είναι να αποφεύγονται επιλογές λέξεων στις οποίες μπορεί να αποδοθεί χαρακτήρας προκατάληψης, διάκρισης ή απαξίωσης, επειδή υπονοούν ότι ένα φύλο είναι ο κανόνας. Η χρήση δίκαιης και συμπεριληπτικής ως προς το φύλο γλώσσας συντελεί επίσης στη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων, προάγει την κοινωνική αλλαγή και συμβάλλει στην επίτευξη ισότητας των φύλων. Η ουδέτερη ή συμπεριληπτική ως προς το φύλο γλώσσα δεν είναι απλώς ζήτημα πολιτικής ορθότητας, καθώς η γλώσσα αντανakλά και επηρεάζει δυναμικά νοοτροπίες, συμπεριφορές και αντιλήψεις

Τι άλλο μπορούμε να κάνουμε για τη δημιουργία ενός συμπεριληπτικού σχολικού περιβάλλοντος:

- Ξεκινάμε με την απλή, ειλικρινή αναγνώριση ότι υπάρχουν ΛΟΑΤΚΙ+ άνθρωποι και σχέσεις, αυξάνοντας την ορατότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και αντιμετωπίζουμε τα αρνητικά σχόλια ως αφορμές για να ανοίξουμε τη συζήτηση.
- Σε συνεργασία με τους μαθητές και τις μαθήτριες, τίθενται οι κανόνες συνύπαρξης της τάξης, ώστε όλα τα παιδιά να νιώθουν ασφάλεια και συμπερίληψη.
- Ενισχύουμε και επιβραβεύουμε την προ-κοινωνική συμπεριφορά που αφορά το αίσθημα υγιούς περιέργειας, συμπάθειας, ενσυναίσθησης και αλληλεγγύης.

- Ανοίγουμε συζητήσεις για την ποικιλομορφία και τη μοναδικότητα κάθε ατόμου, την αναγνωρίζουμε θετικά και την επικυρώνουμε.
- Προωθούμε τις δημοκρατικές αξίες και την ενεργό πολιτειότητα.
- Ενθαρρύνουμε την αλληλεπίδραση, την επικοινωνία, τον κριτικό διάλογο, τη διαδραστική συνεργασία και τη συνεργατική μάθηση.
- Προσπαθούμε να συμπεριλαμβάνουμε ενεργά τις ομόφυλες οικογένειες και τις οικογένειες με τρανς γονείς στη σχολική ζωή.
- Προσέχουμε ποιες λέξεις χρησιμοποιούν οι μαθήτριες/-ές μας, όταν αναφέρονται σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και επισημαίνουμε ποιες λέξεις συνιστούν προσβολές, ενθαρρύνοντας συγχρόνως τη χρήση γλώσσας με σεβασμό προς όλους τους ανθρώπους.
- Παρέχουμε εξηγήσεις ως προς τη σημασία των ΛΟΑΤΚΙ+ όρων χρησιμοποιώντας απλούς, περιγραφικούς ορισμούς ανάλογα με το αναπτυξιακό επίπεδο των παιδιών.
- Ζητάμε να μάθουμε πώς αυτοπροσδιορίζονται και πώς θα ήθελαν να αποκαλούνται τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και χρησιμοποιούμε την ορολογία που χρησιμοποιεί κάθε άτομο αναφερόμενο στον εαυτό του χρησιμοποιώντας τις ανωνυμίες και το όνομα που μας έχει υποδείξει.
- Όσον αφορά τη χρήση έμφυλα διαχωρισμένων χώρων (π.χ. μπάνια/τουαλέτες), επιτρέπουμε σε τρανς και ίντερσεξ μαθήτριες/-ές να χρησιμοποιούν όποιο χώρο θέλουν και προσέχουμε αν κάποιο άτομο παρενοχλείται ή παρεμποδίζεται να χρησιμοποιήσει το χώρο που επιθυμεί.
- Προσπαθούμε να διασφαλίσουμε τη συμπερίληψη των τρανς και ίντερσεξ μαθητών/-ριών σε σχολικές και εξωσχολικές δραστηριότητες όπου υπάρχουν τυχόν διαχωρισμοί με βάση το φύλο (π.χ. στο μάθημα της γυμναστικής, σε εκδρομές, κ.ά.).
- Αποτελούμε εμείς πρότυπο σεβασμού και συμπερίληψης για τις/τους μαθήτριες/-ές μας.
- Αναγνωρίζουμε το καθήκον μας να παρεμβαίνουμε σε ομοφοβικά, τρανσφοβικά, αμφιφοβικά και ίντερφοβικά περιστατικά, να τα καταγράφουμε και να τα παρακολουθούμε.
- Αντιμετωπίζουμε τις αποκαλύψεις του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας ή των χαρακτηριστικών φύλου με κατανόηση, ενεργητική ακρόαση, αποδοχή, ενσυναίσθηση και εχεμύθεια.
- Αντιμετωπίζουμε τις εκφράσεις οικειότητας μεταξύ ομόφυλων μαθητών/-τριών με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που αντιμετωπίζονται και τα ετερόφυλα ζευγάρια στο σχολικό περιβάλλον, σύμφωνα με τους κανόνες του σχολείου, χωρίς διακρίσεις.
- Αποφεύγουμε την επιβολή κανόνων σχετικά με το ντύσιμο και την εμφάνιση, οι οποίοι να διαφοροποιούνται βάσει φύλου, και διασφαλίζουμε πως κάθε μαθητής/-ρια είναι ελεύθερος/-η να εκφραστεί με τον τρόπο που επιθυμεί.
- Συμπεριλαμβάνουμε στα μαθήματά μας εκπαιδευτικό υλικό που να αντικατοπτρίζει τις εμπειρίες όλων των μαθητών/-τριών. Χρησιμοποιούμε θετικές απεικονίσεις των ΛΟΑΤΚΙ+

ατόμων καθώς και της σημαντικής συμβολής τους στην ιστορία, στην επιστήμη, την τέχνη, την διεκδίκηση της κοινωνικής δικαιοσύνης, κ.ά.

- Αναρτούμε σε εμφανή σημεία διάφορες αφίσες με θετικά μηνύματα για τις ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητες (π.χ. εικόνες ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπων, οικογενειών με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς, κ.ά.)
- Βεβαιωνόμαστε ότι οι μαθήτριες/-ές μας γνωρίζουν τα δικαιώματά τους και πώς να καταγγέλλουν τις διακρίσεις.
- Αμφισβητούμε σε κάθε ευκαιρία τα έμφυλα στερεότυπα, ξεκινώντας από την προσχολική ηλικία.
- Παρέχουμε χρήσιμες πηγές και σχετικές πληροφορίες που χρειάζονται οι ΛΟΑΤΚΙ+ μαθήτριες/-ές, έτσι ώστε να τις/τους/τα βοηθήσουμε να κάνουν ασφαλείς επιλογές.
- Ευαισθητοποιούμε και ενδυναμώνουμε το προσωπικό του σχολείου. Μοιραζόμαστε εκπαιδευτικό υλικό και δημιουργούμε μικρές ομάδες συμμάχων στο σχολικό περιβάλλον.
- Επιμορφώνουμε γονείς/κηδεμόνες.
- Συνεργαζόμαστε με άλλους φορείς (π.χ. δήμους, οργανισμούς προστασίας ανηλίκων κ.ά.).

5.4 ΤΙ **ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ** ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ: ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΒΗΜΑΤΑ (1/2)

- Δεν υποθέτουμε ότι γνωρίζουμε καλύτερα από το ίδιο το άτομο τον σεξουαλικό του προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου του.
- Δεν υποθέτουμε και δε ρωτάμε στοιχεία για την ανατομία (βιολογικά χαρακτηριστικά φύλου) ενός ατόμου.
- **Δεν υποθέτουμε τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή/και την ταυτότητα φύλου** ενός ατόμου με βάση την εξωτερική του εμφάνιση ή την έκφραση του φύλου του.
- **Δεν υποθέτουμε το φύλο και τις αντωνυμίες που χρησιμοποιεί κάθε άτομο.**
- Δεν χρησιμοποιούμε άλλο όνομα ή αντωνυμίες, από αυτά που μας υποδεικνύει ένα τρανς άτομο με τον αυτοπροσδιορισμό του.
- Δεν διορθώνουμε τα άτομα όταν χρησιμοποιούν έμφυλα διαχωρισμένους χώρους.
- Δεν αντιμετωπίζουμε τη δυσφορία φύλου ως ψυχική διαταραχή και δεν θεωρούμε ότι εκφράζεται ή βιώνεται με τον ίδιο τρόπο από όλα τα τρανς άτομα.
- Δεν συμβουλεύουμε ίντερσεξ άτομα να προβούν σε επεμβάσεις ή άλλες ιατρικές ενέργειες που δεν είναι απαραίτητες για την υγεία τους, εάν δεν το επιθυμούν
- Δεν συμβουλεύουμε τρανς άτομα να προβούν σε ιατρικές παρεμβάσεις φυλομετάβασης εάν δεν το επιθυμούν. Αντίστοιχα, δεν τα αποθαρρύνουμε να το πράξουν, εφόσον το επιθυμούν.
- Δεν ερμηνεύουμε τη δομή και μορφή των διαπροσωπικών σχέσεων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, με βάση τα ετεροκανονικά και έμφυλα στερεότυπα.

- Δεν αρνούμαστε, ούτε παραβλέπουμε τον γονεϊκό ρόλο κανενός/καμίας από τους ομόφυλους γονείς ενός παιδιού, ανεξάρτητα από το αν έχει νομικά αναγνωρισμένη σχέση με το παιδί του.
- Δεν λέμε «γεννήθηκε άνδρας/γυναίκα» ή «είσαι βιολογικά άνδρας/γυναίκα». Λέμε «το φύλο που σου αποδόθηκε κατά τη γέννησή σου είναι ...».
- Δεν χρησιμοποιούμε όρους όπως «τραβεστί», «τρανσέξουαλ», καθώς είναι άκρως ιατροκοιμημένοι/παθολογικοποιητικοί. Ο όρος «τραβεστί» παραπέμπει και σε τρανς ανθρώπους που παρέχουν σεξουαλική εργασία και έχει χρησιμοποιηθεί κακοποιητικά στο παρελθόν. Ο όρος «τρανσέξουαλ» συνδέει την ιδιότητα του τρανς ανθρώπου με το φύλο που του αποδόθηκε κατά τη γέννηση και όχι με το κοινωνικό του φύλο, όπως θα έπρεπε. **Προτιμούμε τον όρο «κροσντρέσερ» αντί του “τραβεστί”.**
- Δεν θα πρέπει να γίνονται αναφορές σε «τρίτο φύλο»: δεν υπάρχει ούτε «πρώτο» (πρωταγωνιστικό ή κυρίαρχο) φύλο, ούτε δεύτερο (και υποδεέστερο), ούτε, κατ' επέκταση «τρίτο». **Το φύλο** (είτε το βιολογικό είτε το κοινωνικό) εκφράζεται σε ένα συνεχές, **αποτελεί** δηλαδή **φάσμα**.
- Σε καμία περίπτωση δεν αναφερόμαστε σε «Διόρθωση ή Αλλαγή Φύλου» και «ευνουχισμό», φράσεις που είτε εμφανίζουν την διαδικασία ως μια αρνητικά φορτισμένη, βάνουση «παρέμβαση» είτε ως μια «επανορθωτική» παρέμβαση για την αποκατάσταση κάποιας βλάβης είτε υποβαθμίζουν την πολυπλοκότητα της. **Θα πρέπει να προτιμάται ο όρος «επαναπροσδιορισμός ή επιβεβαίωση φύλου»,** που περιγράφει τη μακρά διαδικασία της μετάβασης (σε επίπεδο προσωπικό-κοινωνικό, νομικό, ιατρικό) και υποδηλώνει έναν πλήρως λειτουργικό άνθρωπο (και όχι «ακρωτηριασμένο»).
- Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να δηλώνουμε ή να υπονοούμε ότι οι αμφιφυλόφιλοι άνθρωποι είναι «αναποφάσιστοι», «μπερδεμένοι», «λεσβίες», «γκέι» ή «πολυγαμικοί», ούτε ότι «δοκιμάζουν» ή «πειραματίζονται» με τη σεξουαλικότητά τους. Πρόκειται απλώς για έναν ερωτικό/σεξουαλικό προσανατολισμό σαν όλους τους άλλους και τίποτα παραπάνω.

5.5 ΤΙ **ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ** ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ: ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΒΗΜΑΤΑ (2/2)

α. Ως άτομα που υποδεχόμαστε καταγγελίες ή αναφορές:

- Δεν βάζουμε σε εισαγωγικά το ονόματα, τις ανωνυμίες ή τον αυτοπροσδιορισμό ενός τρανς ατόμου. Το να το κάνουμε, εκφράζει την πεποίθησή μας ότι το όνομα, οι ανωνυμίες ή η ταυτότητα με τα οποία αυτοπροσδιορίζεται το εξυπηρετούμενο πρόσωπο είναι τελικά άκυρα, ψευδή ή τελούν υπό αμφισβήτηση.
- Δε χρησιμοποιούμε φράσεις όπως: «ασχολούμαι με την υπόθεση μιας γυναίκας που στην πραγματικότητα είναι άνδρας» ή «...που δεν είναι αληθινή γυναίκα».
- Δεν υποτιμούμε τα άτομα που βίωσαν διάκριση και την καταγγέλλουν:
  - Ρωτώντας τα αν είναι σίγουρα ότι βρέθηκαν σε αυτή τη θέση εξ αιτίας της ταυτότητάς τους
  - Ρωτώντας τα μήπως το άτομο που έκανε την αρνητική διάκριση «αστειευόταν»
  - Κάνοντας τους επίκληση στην ελευθερία της έκφρασης, όταν η καταγγελία των ατόμων αφορά ρητορική μίσους ή/και έγκλημα μίσους
  - Κατηγορώντας το άτομο που αναφέρει το περιστατικό για το ότι «προκάλεσε» στο εργασιακό του περιβάλλον με τα ρούχα του, τον τρόπο περπατήματος, ομιλίας ή κάτι άλλο
  - Υπονοώντας ότι το άτομο θα μπορούσε να είχε αποφύγει τη διάκριση «αν ήταν πιο προσεκτικό με την συμπεριφορά του, την εμφάνιση του κ.α.».

β. Ως γονείς:

- ➔ Δεν κακοποιούμε σωματικά/λεκτικά το παιδί, λόγω της ΛΟΑΤΚΙ ταυτότητας του
- ➔ Δεν εξαιρούμε τα παιδιά και τα νεαρά άτομα από τις οικογενειακές δραστηριότητες
- ➔ Δεν παρεμποδίζουμε την πρόσβαση των παιδιών σε ΛΟΑΤΚΙ φίλους/-ες, εκδηλώσεις και πηγές ενημέρωσης
- ➔ Δεν ενοχοποιούμε το παιδί μας, όταν δέχεται διακρίσεις λόγω της ΛΟΑΤΚΙ ταυτότητας του
- ➔ Δεν πιέζουμε το παιδί μας να γίνει πιο ανδροπρεπές ή πιο θηλυπρεπές
- ➔ Δεν προβαίνουμε σε δηλώσεις τύπου: "ο θεός θα σε τιμωρήσει επειδή είσαι ΛΟΑΤΚΙ+", "ντρέπομαι για εσένα" ή "ο τρόπος που φέρεσαι και η εμφάνιση σου ντροπιάζουν την οικογένεια"

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ - ΥΠΟΒΟΛΗ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑΣ

➤ Ε.Ε. - Μηχανισμός εντοπισμού υπηρεσιών υποστήριξης

Η υπηρεσία «Η Ευρώπη σου — Συμβουλές» είναι μια διαδικτυακή υπηρεσία παροχής συμβουλών της ΕΕ. Οι συμβουλές παρέχονται από νομικούς εμπειρογνώμονες οι οποίοι καλύπτουν τις 24 επίσημες γλώσσες της ΕΕ και γνωρίζουν καλά τόσο το δίκαιο της ΕΕ όσο και τις εθνικές νομοθεσίες όλων των χωρών της ΕΕ. Η υπηρεσία «Η Ευρώπη σου — Συμβουλές» απαντά σε ερωτήσεις πολιτών ή επιχειρήσεων σχετικά με τα ατομικά τους δικαιώματα στην ΕΕ.

και υποβολή ερώτησης [εδώ](#)

➤ Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας

[Υποβολή καταγγελίας](#)

➤ Γ.Σ.Ε.Ε. - Ι.Ν.Ε. - «ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ & ΑΝΕΡΓΩΝ» (ΚΕ.Π.Ε.Α./Γ.Σ.Ε.Ε.)

[Υποβολή καταγγελίας](#)

➤ Εθνική Αρχή Διαφάνειας (Ανεξάρτητη Αρχή)

[Υποβολή καταγγελίας](#)

➤ Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Ανεξάρτητη Αρχή)

[Υποβολή καταγγελίας](#)

➤ Ελληνική Αστυνομία

[Υποβολή καταγγελίας για περιστατικά ρατσιστικής βίας](#)

- **Συνήγορος του Πολίτη (Ανεξάρτητη Αρχή)**
Υποβολή καταγγελίας εδώ αλλά και μέσω gov.gr
- **“Colour Youth – Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας” (Μη Κυβερνητική Οργάνωση), “Πες το σ’ εμάς”** (αναφορά περιστατικών και συμβουλευτική)
- **Ελληνική Κοινότητα Ίντερσεξ – Intersex Greece (Σωματείο, μη κυβερνητική οργάνωση)**
Υποστήριξη ίντερσεξ ατόμων και των οικογενειών τους & Υπηρεσίες επιμόρφωσης
- **11528 Δίπλα Σου** – Τηλεφωνική Γραμμή Ψυχολογικής Υποστήριξης ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων (για ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά, γονείς και εκπαιδευτικούς) www.11528.gr
- Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας <https://www.nchr.gr/diktyo-katagrafis-peristatikon-ratsistikis-vias.html>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Θεοφιλόπουλος, Θ. & Σπίνου, Ε. (Επιμ.). (2015). [Ομοφοβία και Τρανσφοβία στην Ελλάδα, Ένας Οδηγός για επαγγελματίες αλλά και για κάθε ενδιαφερόμενο πολίτη](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Θεοφιλόπουλος, Θ. (Επιμ.). (2019). [Εκπαιδευτικό εγχειρίδιο για επαγγελματίες των ΜΜΕ σχετικά με τη δημοσιογραφική κάλυψη και αναφορά ΛΟΑΤ θεμάτων](#). Προσπελάστηκε στις 04.06.22

Θεοφιλόπουλος, Θ. & Παγάνης, Φ. (Επιμ.). (2019). [Η ΛΟΑΤ κοινότητα και τα μέσα ενημέρωσης: οδηγός για επαγγελματίες ΜΜΕ](#). Προσπελάστηκε στις 04.06.22

Παγάνης, Φ. (2020). Βασικές έννοιες και ΛΟΑΤΚΙ+ ορολογίες. Στο Ν. Παπαθανασίου & Ε.Ο. Χρηστίδη (Επιμ.) Συμπερίληψη και Ανθεκτικότητα: Βασικές αρχές ψυχοκοινωνικής στήριξης σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας, έκφρασης και χαρακτηριστικών φύλου. Αθήνα: Gutenberg.

Σκαρπίδου, Έ.(χ.χ.). Ορολογία, Σεξουαλική Εκπαίδευση (Ιστοσελίδα SexualEducation.gr), προσπελάστηκε 12.06.22

Cochrane, K. (2016). [Why heteronormativity is a bad thing..](#) In Teen Vogue. Προσπελάστηκε στις 20.07.22

CoE, [Compendium of legislation and policies](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας (χ.χ.), [Ορολογίες](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[Compulsory heterosexuality](#). (2007). In A Feminist Theory Dictionary. Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Council of the European Union. (2013), [Guidelines to promote and protect the enjoyment of all human rights by Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex \(LGBTI\) persons, Luxembourg, 24 June 2013](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

FRA (2015), [The fundamental rights situation of intersex people](#). Luxembourg, Publications Office. Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[Heteronormativity](#). In International Encyclopedia of the Social Sciences. Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Tatum, E.. (2014) [‘Who’s the man?’](#). In Heteronormativity and queer relationships. Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Trans Student Educational Resources. (2015). [“The Gender Unicorn.”](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Williams Institute. (2011), [How Many People are Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender?](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Παπαθανασίου, Ν. & Χρησιδίη, Ε.Ο. (Επιμ.) (2020). *Συμπερίληψη και Ανθεκτικότητα: Βασικές αρχές ψυχοκοινωνικής στήριξης σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας, έκφρασης και χαρακτηριστικών φύλου*. Αθήνα: Gutenberg.

Χαλκιά, Α. (x.x.). [Όψεις των εγκλημάτων μίσους στην Ελλάδα και προτάσεις για την αντιμετώπισή τους - Crime in Crisis](#). Στο Crime in Crisis. Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Antjoule, N. (2016). [Glossary of Terms Related to Hate Crime](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Council of Europe. (1997). [Recommendation No. R \(97\) 20 of the Committee of Ministers to member states on “hate speech”](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Galop (n.d.). [What is online anti-LGBT+ hate speech and hate crime?](#) Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Gitari, E.-M. & Walters, M.. (2020). [Hate Crimes against the LGBT Community in the Commonwealth: A Situational Analysis](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

OSCE Hate Crime Reporting (n.d.). [Greece - 2020](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

The International Commission of Jurists and the International Service for Human Rights. (2007). [Principles on the application of the international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Ηλιοπούλου, Χ.. & Νικολακάκης, Ν. & Διακουμάκου, Φ. & Γραμμενίδης Κ.. (Επιμ.). (2018). [Πρώτη Πανελλαδική Έρευνα για το Σχολικό Κλίμα, Οι εμπειρίες της ΛΟΑΤΚ μαθητικής κοινότητας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση](#). Προσπελάστηκε 31.05.22

Μαλανδράκης, Ν.. (2021). [Οι Δυσκολίες και οι Διακρίσεις που αντιμετωπίζουν τα Ίντερσεξ άτομα](#), Στο Intersex Greece.Org

Χατζή, Χ.. & Χορμοβίτης, Δ. (Επιμ.). (2017). [“Ποιον έχω απέναντί μου”, Οδηγός διαφορετικότητας για δημοσίους υπαλλήλους με σκοπό την καταπολέμηση των διακρίσεων](#). Προσπελάστηκε στις 31.05.22

Bell, James G. & Perry, B.. (2015). “Outside Looking”. In The Community Impacts of Anti-Lesbian, Gay, and Bisexual Hate Crime, Journal of Homosexuality 62(1):98–120.

Chakraborti, N. & Garland, J. & Hardy, St.-J.. (2014). The Leicester Hate Crime Project. Findings and Conclusions. Leicester: University of Leicester.

Corcoran, H. & Lader, D. & Smith, K.. (2015). "Hate Crime, England and Wales, 2014/15".

Council of the European Union. (2013). [Guidelines to promote and protect the enjoyment of all human rights by Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex \(LGBTI\) persons](#). Προσπελάστηκε στις 31.05.22

F.R.A.- European Union Agency for Fundamental Rights. (2020b). [EU LGBT survey II. Country data: Greece](#). Προσπελάστηκε στις 31.05.22

Franklin, K.. (1998). [Psychosocial Motivations of Hate Crimes Perpetrators: Implications for Educational Intervention, Document resume](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Gammon, A. & Ellison, G. (n.d.). [Homophobic Hate crime – The Gay British Crime Survey. \(2013\)](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

OII Europe. (2020). [FRA LGBTI Survey Data on Intersex](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Paterson, J. & Walters, M. & Brown, R. & Fearn, H. (2018). "The Sussex Hate Crime Project".

[Supporting Your LGBTQ+ Grandchild](#). (n.d.) Προσπελάστηκε στις 20.07.22

The Centre for Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Life, Duke University, Positive Space Campaign at Vancouver Island University.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4

Ευρωπαϊκή Ένωση. (2019). [Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 493 - Διακρίσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2019). [Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 14ης Φεβρουαρίου 2019 σχετικά με τα δικαιώματα των ίντερσεξ ατόμων \(2018/2878\(RSP\)\)](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Council of Europe: Committee of Ministers. (2010). [Recommendation CM/Rec\(2010\)5 of the Committee of Ministers to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Council of Europe. (2011). [Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe, 2nd edition](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Council of Europe. (2015). [Human rights and intersex people](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

European Union. (2000). [Employment Equality Directive. 2000/78/EC](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

European Union. (2007). [Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. 2008/C 115/01](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

European Union. (2012). [Charter of Fundamental Rights of the European Union. 2012/C 326/02](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

FRA – European Union Agency for Fundamental Rights. (2015). [Protection against discrimination on grounds of sexual orientation, gender identity and sex characteristics in the EU. Comparative legal analysis](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

FRA - European Union Agency for Fundamental Rights. (2016). [Professionally speaking: challenges to achieving equality for LGBT people](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

F.R.A. – European Union Agency for Fundamental Rights. (2020). [Η ελπίδα ή ο φόβος είναι το κυρίαρχο συναίσθημα των ΛΟΑΤΙ ατόμων της Ευρώπης](#); Προσπελάστηκε στις 20.07.22

F.R.A. – European Union Agency for Fundamental Rights. [LGBTI Survey Data Explorer](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

F.R.A. – European Union Agency for Fundamental Rights. (2020). [A long way to go for LGBTI equality](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

F.R.A. – European Union Agency for Fundamental Rights. (n.d.). [A long way to go for LGBTI equality. Country data -Greece](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[Which laws are LGBTI-inclusive?](#) (n.d.). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[THE YOGYAKARTA PRINCIPLES plus 10](#). (2017). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

ΕΝΟΤΗΤΑ 5

Γκασούκα Μ., Δρ. & Γεωργαλλίδου Μ. (2014). [Οδηγός χρήσης μη σεξιστικής γλώσσας στα διοικητικά έγγραφα](#). Προσπελάστηκε στις 04.06.22

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.(2015). [Διευφυλικά άτομα και νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Ελληνική Κοινότητα Ίντερσεξ προς την Εθνική Επιτροπή Στρατηγικού Σχεδιασμού για τη ΛΟΑΤΚΙ+ Ισότητα. (2021).[Προτάσεις – αιτήματα για την αναγνώριση και προστασία των ίντερσεξ ατόμων στην Ελλάδα](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[Ενημέρωση για θέματα που αφορούν τη Συμπεριληπτική-Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Εκπαίδευση](#) (ΣΟΣΕ), (x.x.). Στο [sexualeducation.gr](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Λυκοβαρδή, Κ. & Βερέμης Δ. (Επιμ.). (2017). [Οδηγός Ίσης Μεταχείρισης – Εγχειρίδιο για δημοσίους υπαλλήλους από το Συνήγορο του Πολίτη](#). Προσπελάστηκε στις 04.06.22

[Οδηγός coming out για ΛΟΑ άτομα](#). (2016). Στο [sexualeducation.gr](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Σιαπέρας, Π. (2021). [Οδηγός Ευαισθητοποίησης και Καλών Πρακτικών για Εργοθεραπευτές/-τριες: Σε ΛΟΑΤΚΙ+ Ζητήματα](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[Συμβουλές προς σύμμαχα άτομα](#) (x.x.). Στο [intersexgreece.org.gr](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[Τι ευχόμαστε να γνώριζαν οι δάσκαλοί/-ες μας](#).(x.x.).Στο [intersexgreece.org.gr](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[Τι ευχόμαστε να γνώριζαν οι γονείς μας](#) (x.x.).Στο [intersexgreece.org.gr](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[Τι ευχόμαστε να γνώριζαν οι γιατροί μας](#) (x.x.).Στο [intersexgreece.org.gr](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[Τι πρέπει να κάνουμε](#).(x.x.).Στο [orlandolgbt.gr](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[Υποστηρίζοντας Οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά -Οδηγός](#).(x.x.).Στο [sexualeducation.gr](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Χατζή Χ. & Χορμοβίτης, Δ. (Επιμ.). (2017). [“Ποιον έχω απέναντί μου”, Οδηγός διαφορετικότητας για δημοσίους υπαλλήλους με σκοπό την καταπολέμηση των διακρίσεων](#). Προσπελάστηκε στις 04.06.22

Antjoule, N. (2016). [Tacking Biphobia: A Guide for Safety Services](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

IGLYO, OII Europe και EPA. (χ.χ.) [Υποστηρίζοντας το ίντερσεξ παιδί σας](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[LGBTQI ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΟ. Ένας οδηγός για νηπιαγωγούς και δασκάλους](#). (χ.χ.) Στο [rainbowfamiliesgreece.com](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[Over the Rainbow? The Road to LGBTI Inclusion](#). (2020). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Perry, J. & Franey, P.. (2017). [Policing Hate Crime against LGBTI persons: Training for a Professional Police Response](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Sandor, B.,(2020).[Πώς να αποτρέψετε και να καταπολεμήσετε διάφορες μορφές βίας κατά των ΛΟΑΤΙ+ και των μη συμμορφούμενων με το φύλο τους παιδιών. Εγχειρίδιο για Επαγγελματίες που εργάζονται στους Τομείς: της Εκπαίδευσης, της Υγείας, της Οικογενειακής Μέριμνας και της Παιδικής Προστασίας, των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και σε Δημόσιους Χώρους](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Οδηγοί

ILGA Europe & OII Europe:Dan Christian Ghattas (2015) [ΥΠΕΡΑΣΠΙΖΟΝΤΑΣ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΙΝΤΕΡΣΕΞ ΑΤΟΜΩΝ - ΠΩΣ ΜΠΟΡΕΙΣ ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΕΙΣ](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών για την ΛΟΑΤΙ Ισότητα. (2021). [UN-Free and Equal Ενημερωτικό δελτίο ΙΝΤΕΡΣΕΞ](#) Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Επιστημονική αρθρογραφία & έρευνες

Τζανάκη, Δ., 2018. [Για την Κυβερνητικότητα του Φύλου](#) . Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[Promoting the Well-Being of Children Whose Parents Are Gay or Lesbian](#). Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Fausto-Sterling, A.(n.d.) [Gender & Sexuality - Dr. Anne Fausto-Sterling](#) Προσπελάστηκε στις 20.07.22

Ενημερωτικά άρθρα

[SolidarityNow: 10 + 1 Μύθοι για τους ΛΟΑΤΙ και τους ΛΟΑΤΙ Πρόσφυγες](#). Στο [HuffingtonPost.gr](#).

Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[Α.Π.Θ. Παρέχει για πρώτη φορά τη δυνατότητα τρίτης καταχώρησης φύλου](#). Στο [makthess.gr](#).Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[Νέα Υόρκη: Τα non binary άτομα μπορούν πλέον να επιλέγουν «Χ» ως ένδειξη φύλου σε ταυτότητες και άδειες οδήγησης](#). Στο [lifo.gr](#).Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[Σοκάρουν τα ευρήματα δημοσκόπησης στις ΗΠΑ: Οι μισοί νέοι ΛΟΑΤΚΙ+ «σκέφτηκαν σοβαρά» να αυτοκτονήσουν το 2021](#). Στο [ethnos.gr](#).Προσπελάστηκε στις 20.07.22

[Αγγελία εργασίας με αναφορά 3 γραμματικών γενών - Goethe Institut](#)

Video

Always | [#Like a girl](#), Διαφημιστικό σποτ που ειαισθητοποιεί ως προς τον ετεροπροσδιορισμό των κοριτσιών και την αναφορά στο κοινωνικό τους φύλο

[Athens Pride 2021 TV Spot](#) | Αυτό που μας ενώνει

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), ["Pride not prejudice" say LGBTI people](#)

Pantene | [#HairHasNoGender: Ο,τι μαλλιά κι αν ονειρεύεσαι, είμαστε δίπλα σου!](#), Διαφημιστικό σποτ

[Say I do\(#pestonai\)](#), Διαφημιστικό σποτ στο πλαίσιο ενημερωτικής εκστρατείας υπέρ του γάμου ομοφυλοφίλων

Special report, ANT1, Γ' κύκλος, [επεισόδιο 10-Αόρατες οικογένειες](#), 30.04.22 [trailer εκπομπής](#)

Βανέσα Βενέτη: ["Προσπαθούν να φτιάξουν ένα προφίλ ότι είμαι ψυχικά ασταθής κι ασθενής"](#)
[Κοινωνικό πείραμα](#)
[Rainbow School, Greece -Πολύχρωμο Σχολείο - Κανάλι YouTube](#)
[Intersex Greece - Κανάλι YouTube](#)

Podcast

[Τι ορίζει ο νόμος ως ρητορική μίσους Άννυ Παπαρούσου;](#)

Ετήσια έκθεση του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας για το 2021

<https://www.in.gr/2022/05/26/greece/ratsistiki-via-2021-katagrafikan-72-peristatika-loatki-kai-metanastes-ta-perissotera-thymata/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV: ΧΡΗΣΙΜΟΙ ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

<https://www.postmodern.gr/sapfo-i-gyneka-pou-emathe-stin-anthropotita-to-lexilogio-tou-erota/>

<https://rainbowresourcecentre.org/files/16-08-Two-Spirit.pdf>

<https://indiancountrytoday.com/archive/8-misconceptions-things-know-two-spirit-people>

Ταινίες, σειρές και βιβλία

Ταινίες με ΛΟΑΤΚΙ+ θεματολογία

Alex strange love (2018)

Beautiful thing (1996)

Billy Eliot (2000)

Boy erased (2018)

Boys don't cry (1999)

Giant little ones (2019)

Heartbeats (2010)

Hidden kisses (2016)

Jongens (2014)

Love, Simon (2018)

Moonlight (2016)

Palmer (2020)

Philadelphia (1993)

Prayers for Bobby (2009)

Pride (2014)

The Danish girl (2015)

The imitation game (2014)

ΛΟΑΤΚΙ+ θεματολογία

rtstopper, Netflix

Βιβλία

Λ, "Το αγόρι πλάι στο ποτάμι"

ζίνια Γουλφ, "Ορλάντο" μετάφ

ργκερίτ Γιουρσενάρ, "Απομνημ

Αντρέ Ζιντ, "Ο Ό

Λαπαθιώτ

Φεδερίκο Γκα

Μαν, "Θάνατος στη Βενετία" μ

Ρόμπερτ Μούζιλ

Ίσαρη

Γιούκιο Μισίμα, "Ε

Θεοδωρακόπ

Μαργκερίτ Ντιράς

Έφη Κορο

Όσκαρ Ουάιλντ, "

Θεοδωρακόπου

Όσκαρ Ουάιλντ

Άρης Αλεξάν

Φελίσε Πισάνο (Fe

στην παραλί